

iurium

SCRIPTUM

O právu a spravedlnosti.
Odborně, přitom srozumitelně.
Pro praxi i teorii.

2019

Iurium Scriptum

číslo 1/2019, ročník III.

Iurium Scriptum je periodikum s odbornými články, které je vydáváno dvakrát ročně. Publikované články se věnují právu a právní vědě. Všechny odborné články jsou anonymně hodnoceny dvěma recenzenty.

Redakční rada

Předseda: Mgr. Lukáš Dořičák

Interní členové: doc. JUDr. Kateřina Frumarová, Ph.D., doc. JUDr. Václav Stehlík, Ph.D., LL.M., JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., JUDr. Jan Lasák, Ph.D., LL.M., Mgr. David Baroš, Mgr. Lukáš Dořičák, Mgr. Bc. John A. Gealfow, Mgr. Tomáš Grygar

Externí členové: prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc., doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., doc. JUDr. Robert Zbiral, Ph.D., JUDr. Václav Bednář, Ph.D., JUDr. Bronislava Coufalová, Ph.D., JUDr. Martin Faix, Ph.D., MJI, JUDr. Vlastimil Göttinger, Ph.D., JUDr. Martin Hapla, Ph.D., JUDr. Martin Kopa, Ph.D., JUDr. Zdenka Papoušková, Ph.D., Mgr. et Mgr. Lukáš Ryšavý, Ph.D., JUDr. Jaroslav Stránský, Ph.D., JUDr. Renáta Šínová, Ph.D., JUDr. Maxim Tomoszek, Ph.D.

Redakce

Šéfredaktor: Jiří Jarolím

Korektura: Mgr. Bc. John A. Gealfow

Sazba: Michael Šopík

Kontakt na redakci: redakce@iurium.cz

Čas a místo vydání: červenec 2019, Olomouc

Evidenční číslo periodického tisku: MK ČR E 22854

ISSN: 2570-5679 (print), 2570-5709 (online)

Vydavatel: **Nugis Finem, z.s.**

IČ: 03770796

sídlo: 17. listopadu 930/8, Olomouc, 779 00

Úvodem

Vážení čtenáři,

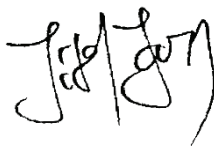
jako právní portál, jehož nejčtenější články četly desítky tisíc párů očí vám s radostí představujeme páté číslo našeho odborného právního pololetníku Iurium Scriptum. Toto tištěné vydání se zaměřuje především na ta nejaktuálnější témata v oblastech práva na informace a práva duševního vlastnictví.

Prvním článkem je produkt mnohaměsíčního výzkumu - analytické a deskriptivní pojednání o tom, jak české soudy nižších instancí poskytují své rozsudky na základě práva na informace. Ať již rozsudky potřebujete pro účely diplomové práce nebo k výkonu vašeho povolání, do cesty se vám může postavit nečinnost povinného subjektu společně s nečinností nadřízeného orgánu (na který jste se paradoxně obrátili z důvodu nečinnosti povinného subjektu) nebo žádost o úhradu přemrštěných nákladů. Řešení těchto problémů doslova držíte v rukou.

Dominantním tématem této publikace jsou však aktuální otázky z oblasti práva duševního vlastnictví. Kdo je autorem výtvaru umělé inteligence? Může být výtvar umělé inteligence předmětem autorskoprávní ochrany? Jaké novinky byly do našeho právního řádu vneseny směrnicí o kolektivní správě autorského práva a jak funguje institut nezávislého správce práv? Nejen tato témata jsou otevřena a rozpracována v sérii nadcházejících článků.

Po tomto krátkém úvodu předáváme slovo jednotlivým autorům na následujících stranách a děkujeme za vaši pozornost a přízeň. Doufáme, že bude opět zasloužená.

Za redakci portálu Iurium,

Jiří Jarolím
šéfredaktor

Obsah

John A. Gealfow: Jak české soudy poskytují své rozsudky na základě práva na informace?	5—34
Dominika Galajdová: Databázová práva sui generis a jejich aplikace na výstupy umělé inteligence	35—48
Jan Zibner, Matěj Myška: Umělá inteligence – výzva autorství	49—60
Lucie Straková: Nezávislý správce práv jako nový institut kolektivní správy	61—72
Iveta Talandová: Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes	73—87

Odborný článek

Jak české soudy poskytují své rozsudky na základě práva na informace?

John A. Gealfow

Autor je studentem dvojího doktorského studia, které vykonává na École de droit de la Sorbonne v Paříži v oboru srovnávacího práva a na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v oboru právní teorie. Jeho dizertační výzkum se věnuje tématu Princip právní jistoty a jeho role v právním státu. Tento článek byl sepsán díky podpoře z projektu specifického výzkumu č. MUNI/A/0837/2017 s názvem „Informace o rozhodovací činnosti soudů v trestních věcech: teorie a praxe“, jež se věnuje empirickému zjišťování faktické možnosti dostat se k informacím o rozhodovací činnosti českých soudů na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Abstrakt

Předložený článek představuje výsledky empirického výzkumu rozhodovací činnosti českých okresních soudů při poskytování svých rozsudků na základě práva na svobodný přístup k informacím. Jsou představena rozsáhlá data o míře dodržování lhůt k poskytnutí informací, o délce prodlení, o možnostech obrany proti tomuto prodlení či proti negativním stanoviskům povinných subjektů k poskytnutí informací, stejně tak o výši požadované úhrady za poskytnuté informace. Základ článku je empirický, ovšem následuje řešení normativních otázek, kdy autor článku kritizuje dvě různé judikatorní linie udržované Nejvyšším správním soudem, které vedou ke zbytečnému omezení práva na informace žadatele, aniž by zde byla racionální protihodnota plynoucí z tohoto omezení.

Abstract

This article presents results of empirical research focusing on the question of how Czech district courts provide their judgments to individuals based on their requests using right to access to public information. The author presents datasets on how the courts adhered the deadlines prescribed by the law, the length of their delay, reasons why some courts refused to provide the information and also the amount of payment requested for the information. The basis of the article is, therefore, empirical, but its conclusions are normative, as the author criticizes two branches of case law of the Czech Supreme Administrative Court, which unnecessarily restrict right to access to public information without corresponding improvement on the side of other countervalue.

Úvod

Soudní řízení jsou v demokratickém státě zásadně veřejná a i tam, kde je veřejnost řízení z legitimního důvodu omezena, je nutné rozsudek veřejně vyhlásit.¹ Pokud tedy někoho projednávaný soudní spor zajímá, má velmi široké možnosti, jak se jednání účastnit i jako osoba na něm nezúčastněná. Situace už ale může být složitější s ohledem na přístup k písemným vyhotovením rozsudku. Tento problém se přitom ve většině případů netýká pouhé zvědavosti a touhy po nejnovějších senzácích, převažující důvod zájmu o písemné vyhotovení soudních rozhodnutí bude bezesporu právně-vědecký.

Česká republika v současné době nemá zakotvenou obecnou povinnost soudní soustavy publikovat vyhlášená soudní rozhodnutí, jako je tomu třeba na Slovensku či v Rakousku.² Z toho důvodu jsou v České republice dostupná pouze rozhodnutí Ústavního soudu, Nejvyššího správního soudu a jeho prostřednictvím soudů správního soudnictví, a dále rozhodnutí Nejvyššího soudu. Každá z těchto institucí má vlastní databázi soudních rozhodnutí, v případě právního výzkumu je tedy třeba vyhledávat v každé zvlášť, u každé z nich s různou mírou použitelnosti vyhledávacích parametrů.

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že výše je řeč o oficiálních, státními orgány provozovaných, databázích. Komerční právní databáze vyhledávání usnadňují tím, že do určité míry agregují soudní rozhodnutí z databází tří výše uvedených institucí a zároveň je doplňují i o rozhodnutí nižších soudů. V jejich případě je ale výběr spíše nahodilý.

Svobodný přístup k informacím je základním právem zaručeným čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Toto právo je konkretizováno zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (dále jen „InfZ“). Tento zákon ve svém § 11 odst. 4 písm. b) uvádí, že povinné subjekty neposkytnou informace o rozhodovací činnosti soudů s výjimkou rozsudků. Z toho lze *a contrario* dovodit, že soudy rozsudky musejí poskytnout.³ Soudní rozsudky tedy dostupné v zásadě jsou, sice se nejedná o řešení tak snadné a praktické jako v zemích, kde jsou soudní rozhodnutí obecně dostupná,⁴ ale pokud o soudní rozhodnutí někdo skutečně stojí, dostane se k nim.

Cílem tohoto článku je zodpovědět na sérii otázek týkající se toho, jak složitý, časově a finančně náročný přístup k rozhodnutím na základě této metody bude. Za tímto účelem probíhal od začátku roku 2018 empirický výzkum, na základě kterého jsme všech 86 okresních soudů v České republice dle zákona o svobodném přístupu k informacím požádali o poskytnutí 100 rozsudků toho kterého soudu vždy podle přesně zadaných kritérií. Na tomto místě je třeba uvést, že toto získávání rozsudků není samoučelné, ovšem že získané rozsudky budou předmětem dalšího samostatného výzkumu co do jejich obsahu. Proto také bylo žádáno vyšší množství rozhodnutí. Je třeba ale zároveň také uvést to, že pro vědecký výzkum je často potřeba více soudních rozhodnutí i v jiných případech, naší snahou je tak zejména podělit se o své zkušenosti a nastavit očekávání ohledně toho, jaké budou časové a finanční náklady na přístup k většímu či menšímu množství soudních rozsudků pro kohokoliv, kdo by tyto soudní rozsudky potřeboval. Tento článek je také analýzou toho, jak soudní instituce dodržují proces stanovený zákonem o svobodném přístupu k informacím, čímž se snažíme český vědecký diskurz věnující se v této oblasti zejména dogmatickým otázkám, jak mají povinné subjekty na základě tohoto zákona postupovat, také o otázky empirické věnující se tomu, jak povinné subjekty (v našem případě pouze soudy) skutečně postupují.

Tento článek se pokusí zodpovědět následující výzkumné otázky:

- Postupují okresní soudy při poskytování informací o rozsudcích v trestních věcech plně v souladu se zákonem o svobodném přístupu k informacím, jakož i s relevantní judikaturou Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu?
- Jaká je doba, ve které soudy jako povinné subjekty reagují na žádosti o informace, jak dlouho trvá samotné poskytnutí informace a jaká je incidence prodloužení lhůty pro poskytnutí informace podle § 14 odst. 7 InfZ?
- Jaká je incidence požadování úhrady za poskytnutí informace podle § 17 InfZ, v jaké výši a v jakých případech je úhrada požadována?

Je třeba podotknout, že tento článek se nebude věnovat všem myslitelným problémům, které mohou být s uplatňováním práva na informace spojeny. Bude se zabývat pouze otázkami, se kterými jsme se setkali při podávání našich žádostí a při procesu jejich vyřizování. Naším cílem je představit frekvenci, se kterou se tyto problémy objevily a zároveň představit i normativní řešení pro tyto otázky a zhodnocení, jestli v případě těchto problémů soudy jednaly v souladu se zákonem.

1. Dodržení zákona o svobodném přístupu k informacím

První aspekt, kterému se bude tento článek věnovat, je samotné dodržení zákonného postupu, který je předvídaný zákonem o svobodném přístupu k informacím. V této kapitole se budeme věnovat zaprvé otázkám toho, v jakém případě je legitimní odmítnout žádosti o poskytnutí informace,

1.1 Odmítnutí žádosti o informaci a jeho důvody

V našem empirickém výzkumu jsme se setkali se dvěma důvody, proč docházelo k vydání rozhodnutí o odmítnutí žádosti. Prvním důvodem bylo částečné odmítnutí žádosti s ohledem na ochranu osobních údajů obsažených v rozsudcích, druhým důvodem bylo odmítnutí z důvodu, že podle názoru povinného subjektu žádáme o vytvoření nové informace, na což se podle § 2 odst. 4 InfZ svobodný přístup k informacím nevztahuje.

1.1.1 Částečné odmítnutí co do žádaných osobních údajů

K tomuto důvodu odmítnutí informace je třeba doplnit kontext. V žádosti o informace byla uvedena prosba, aby v případě anonymizace byly anonymizovány jenom určité osobní údaje – resp. aby byly v rozhodnutí zachovány údaje o křestním jméně pachatele trestného činu a dále jeho rok narození, přičemž tato prosba byla odůvodněna právě navazujícím výzkumem, ke kterému jsou podstatné demografické informace o věku a pohlaví pachatele. Otázkám, jaký má být rozsah anonymizace informací, jsme se věnovali v jiném článku,⁵ na tomto místě je třeba uvést, že povinné subjekty v případě, kdy by považovaly vydání rozsudků s těmito údaji za rozporné se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, případně s Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27.4.2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, vydávaly rozhodnutí o částečném odmítnutí žádosti, a to právě co do rozsahu

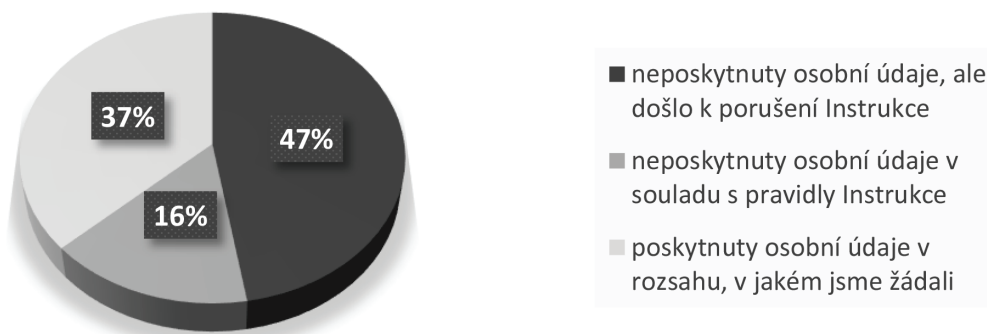
těchto osobních údajů.

Řešený problém se ale ani tak netýká situací, kdy dojde k tomuto částečnému odmítnutí, ale spíše k situacím, kdy k tomuto odmítnutí nedojde. V tomto ohledu je třeba mít na paměti ustanovení § 15 odst. 1 InfZ, které povinnému subjektu stanovuje povinnost, že pokud není žádosti, byť i jen zčásti vyhověno, má dojít k vydání rozhodnutí o odmítnutí části žádosti či o odmítnutí žádosti. Vydání tohoto rozhodnutí je vyžadováno právě s ohledem na možnost procesní obrany proti tomuto odmítnutí.

K dnešnímu dni byly poskytnuty informace celkem 19 soudy. Poskytnuté odpovědi si můžeme rozdělit do tří skupin. Ve 12 případech nám byla vydána soudní rozhodnutí, jejichž poskytnutí jsme na základě žádosti chtěli, ovšem došlo k rozsáhlejší anonymizaci, než jsme chtěli. Tedy buď bylo anonymizováno vše – jméno i příjmení pachatele, nebo rok jeho narození, případně obojí. Na tomto místě je třeba zmínit interní normativní předpis, který je pro tento případ relevantní, a to Instrukci Ministerstva spravedlnosti ze dne 24.7.2009, č.j. 13/2008-SOSV-SP, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o svobodném přístupu k informacím (dále jen „Instrukce“). Působnost na soudy jakožto povinné subjekty je dána na základě § 2 písm. b) této Instrukce. V § 6 odst. 7 Instrukce je obsažena právní norma, která stanoví rozsah anonymizace. Ta má probíhat tak, že povinný subjekt v záhlaví i samotném textu rozsudku znečitelní **příjmení (vyjma iniciály), adresu a datum narození fyzických osob** (s výjimkou jmen a příjmení soudců, státních zástupců, advokátů, znalců a jiných obdobných osob). Výslovně je stanoveno, že (křestní) jméno soud v rozsudku ponechá, ledaže by uvedení jména společně s částečně anonymizovaným příjmením a obsahem rozsudku umožnilo snadnou identifikaci fyzické osoby, přičemž tato identifikace by představovala neoprávněný zásah do chráněného práva. Pokud by se tak stalo, soud má znečitelnit jak příjmení, tak jméno fyzické osoby na pouhé iniciály.

K porušení těchto pravidel pro anonymizaci došlo v 9 z těchto 12 případů. K porušení došlo v zásadě s ohledem na anonymizaci křestního jména pachatele, aniž by bylo jakkoliv odůvodněno, že by uvedení jména společně s částečně anonymizovaným příjmením a obsahem rozsudku umožnilo identifikaci konkrétní osoby. V 7 případech nám pak bylo vyhověno a byly poskytnuty informace v rozsahu křestní jméno pachatele a rok narození pachatele.

Grafické znázornění odmítnutí části žádosti o poskytnutí osobních údajů

Ze všech 12 případů, kdy nebyly osobní údaje poskytnuty, bylo ovšem pouze v 5 případech vydáno rozhodnutí o částečném odmítnutí žádosti, ve zbývajících 7 případech povinné subjekty vydaly rozhodnutí o vyhovění, i když fakticky vyhověly pouze částečně.

Opravným prostředkem pro takové situace je stížnost na postup při vyřizování žádosti o informace podle § 16a odst. 1 písm. c) InfZ, tedy z důvodu, že informace byla poskytnuta částečně, aniž bylo o zbytku žádosti vydáno rozhodnutí o odmítnutí. Toho, že je možné tohoto opravného prostředku využít, si ovšem musí být vědom sám žadatel a hlídat si, jestli mu byly poskytnuty veškeré informace, o které žádal.

V případě, že všechny informace poskytnuty nebyly, mohou nastat dvě eventuality:

- žádost je ve zbytku odmítnuta, dojde tedy k částečnému odmítnutí,
- žádosti je formálně vyhověno, i když nebyl vyčerpán předmět žádosti.

Opravným prostředkem pro druhou eventualitu je výše zmíněná stížnost, opravným prostředkem pro eventualitu první je odvolání. To je podle § 16 odst. 1 InfZ obecný opravný prostředek proti odmítnutí žádosti, který je možné využít i v případě částečného odmítnutí.⁶ Pro žadatele je zde hlavně ta výhoda, že je zcela zřejmé, co se stalo a jak se bránit. Povinné subjekty by měly tímto způsobem postupovat automaticky, pokud takto nepostupují, jedná se o procesní pochybení – jiný prostředek ochrany než stížnost podle § 16a odst. 1 písm. c) InfZ zde ale není.

1.1.2 Odmítnutí s ohledem na to, že má dojít k novému vytváření informací

Dalším důvodem, pro který povinné subjekty přistupovaly k odmítnutí našich žádostí o informace, byl argument, že vydání námi žádaných informací by znamenalo vytváření nových informací. Povinné subjekty vycházely z § 2 odst. 4 InfZ, podle kterého se povinnost poskytovat informace netýká dotazů na názory, budoucí rozhodnutí, a právě vytváření nových informací.

Zde je ovšem třeba opět doplnit kontext toho, jaké informace jsme v žádosti o informace požadovali. Zadání pro soudy konkrétně znělo tak, že máme zájem o 100 úplných znění rozsudků, kterými byl pachatel odsouzen za trestný čin krádeže podle § 205 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“), tedy krádež v základní skutkové povaze. Mělo jít pouze o jednočinný souběh s tím, že je nerozhodné, jestli byla naplněna skutková podstata více trestných činů, zároveň ale alespoň u 50 rozsudků bylo požádáno, aby jediný čin, za který byl pachatel odsouzen, byla právě základní skutková podstata krádeže podle § 205 odst. 1 TZ, tedy aby se alespoň u poloviny trestných činů o souběh vůbec nejednalo.

Tuto specifikaci požadovaných rozsudků si nezanedbatelná část soudů vyložila jako vytvoření nové informace. Obecné soudy používají pro evidenci jednotlivých sporů informační systém pro okresní soudy ISAS. Argumenty soudů potom zněly většinou přibližně takto: „Povinný subjekt přes všechny možnosti fulltextového vyhledávání výše uvedeného informačního systému a přes povinně zaznamenané údaje do tohoto systému požadované informace nedohledal. V současné době tedy neexistuje žádný systém, který by byl schopen rozeznat – jak požaduje žadatel – odsouzení pro trestný čin krádeže podle ust. § 205 odst. 1 TZ, a to v jednočinném souběhu. Údaje požadované žadatelem jsou tedy informacemi, které by soud musel nově vytvořit.“ Odůvodnění některých soudů bylo skutečně precizní, některé soudy setrvaly u takovýchto obecných stanovisek.

Pro argumentaci, že se v tomto konkrétním případě jedná o vytváření nových informací, si některé soudy vypomáhaly argumentací judikaturou Nejvyššího správního soudu a některé dokonce judikaturou Soudního dvora EU. Kupříkladu Obvodní soud pro Prahu 6 citoval rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9.2.2012, č.j. 1 As 141/2011-67, podle kterého „za hranici mezi povinným sestavením požadované informace z těch, které má povinný subjekt k dispozici (nebo je povinen je mít), a vytvářením nových informací ve smyslu § 2 odst. 4 InfZ, lze pokládat míru náročnosti činnosti, která by byla nutná pro přípravu odpovědi na žádost“ a dále že „je třeba rozlišovat žádosti o prosté výtahy z databází či části dokumentů na straně jedné, a žádosti o právní analýzy, hodnocení či zpracování smluv a podání, analýzy dat z rozhodovací činnosti povinného subjektu apod. na straně druhé, které překračují rámec jednoduchých úkonů“. Obvodní soud pro Prahu 6 naši žádost vyhodnotil právě jako analýzu dat z rozhodovací činnosti povinného subjektu. Z toho důvodu žádost o informaci odmítl.

Okresní soud v Pardubicích pak citoval rozsudek Soudního dvora EU ve věci C-491/15 P-Typke v. Komise, podle kterého „právo na přístup k dokumentům povinných subjektů dle InfZ se týká pouze existujících dokumentů, které jsou v držení dotyčného orgánu a že se nelze s odkazem na InfZ odvolávat na povinnost subjektu vytvořit nový dokument, a to i na základě prvků, které jsou již obsaženy v existujících dokumentech, jimiž povinný subjekt disponuje. Z toho vyplývá, že všechny informace, jejichž získání vyžaduje úpravu uspořádáním elektronické databáze nebo vyhledávacích nástrojů, které jsou v dané době k dispozici pro extrakci informací, musí být kvalifikovány jako nový dokument.“. Na základě tohoto argumentu pak i tento soud uzavřel, že nedisponuje informacemi, které jsou námi požadovány a k jejichž získání nepostačuje pouhé shromáždění informací, ale je nutné tyto informace po právní stránce posoudit a následně vyselektovat z předem neurčitého okruhu rozsudků, které alespoň zaměřením odpovídají požadavkům žadatele. Z toho důvodu žádost také odmítl.

Z 86 naprosto identických žádostí, které byly rozeslány na všechny okresní soudy v republice, jich bylo následně soudy odmítnuto 12. Z toho hlediska je třeba uvést, že v jednom z těchto případů (konkrétně Okresním soudem ve Svitavách) nebylo argumentováno vytvářením nových informací, ale „nepřiměřenou zátěží povinného subjektu podle § 4a odst. 3 InfZ“. Soud i přes tento svůj závěr poukázal na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu čj. 6 As 68/2014-21, dle kterého „velké množství požadovaných informací či podávaných žádostí není samo o sobě důvodem pro odmítnutí žádosti“, přičemž pouze stroze poznamenal, že toto rozhodnutí „na tento případ nepřiléhá“. Soud dále uvedl, že vyřízení této žádosti by představovalo pro Okresní soud ve Svitavách nepřiměřené úsilí překračující rámec jednoduché operace, na kterou by povinný subjekt musel dlouhodobě vyčlenit pracovníka (či více pracovníků). V kontextu této konkrétní žádosti odkázal i na konstrukci obsaženou v čl. 5 odst. 2 směrnice 2003/98 ve znění směrnice 2013/37, kde se v tomto smyslu používá právě obrat nepřiměřené úsilí překračující rámec jednoduché operace.

Domníváme se, že tuto argumentaci Okresního soudu ve Svitavách je třeba jednoznačně odmítnout. Je třeba vytknout zejména dvě věci. Zaprvé je to fakt, že aplikace § 4a odst. 3 InfZ není vůbec možná. Tato norma totiž nestanovuje, že je možné odmítnout poskytnutí informace, jedná se pouze o reakci na předcházející právní normu v § 4a odst. 2 InfZ, která uvádí způsoby, jakými má být informace poskytnuta – a pouze v případě, že by tyto způsoby nebyly možné nebo by „představovaly nepřiměřenou zátěž“ musí povinný subjekt informace stále poskytnout, ovšem může je poskytnout jiným způsobem umožňujícím účinné využití žadatelem. Nejedná se tedy o důvod pro neposkytnutí informace, ale důvod pro poskytnutí informace jiným způsobem. Dané ustanovení tedy není možné bez dalšího užit tak, jak jej ve své argumentaci používá Okresní soud ve Svitavách.

Druhý problém pak tkíví v uplatnění směrnice EU, u které se ovšem soud ve svém rozhodnutí vůbec nezabýval tím, jestli se má vůbec aplikovat. Choval se k ní jako k přímo aplikovanému prameni práva, a to i přesto, že směrnice za normálních okolností přímo aplikovatelná není a k její přímé aplikovatelnosti je třeba naplnění jistých podmínek,⁷ kterými se Okresní soud ve Svitavách však vůbec nezabýval. V tomto ohledu soud pochybil i v tom aspektu, že se nevěnoval tomu, jak se tato směrnice projevila v českém právním řádu, tedy jak přesně vypadají právní normy přijaté na základě transpozice této směrnice. Ze všech výše uvedených důvodů se domníváme, že rozhodnutí Okresního soudu ve Svitavách je nezákonné a mělo by být zrušeno.

U 11 zbývajících rozhodnutí o odmítnutí žádosti je situace jiná. Argumentace soudů je relevantní a směřuje k interpretaci toho, v jakém případě se jedná o vytvoření nových informací, tedy v jakém případě je možné odmítnout žádost o informace. I tato rozhodnutí jsme ale napadli opravným prostředkem – odvoláním. Na prvním místě je třeba zdůraznit, že zde nerozporujeme fakt, že vyhledání informací podle našeho zadání je časově náročné. V některých případech může být obtížné rozlišit, do jaké míry se jedná o zpracování odpovědi na žádost, tj. vyhledání a shromáždění požadovaných informací, a kdy půjde o vytváření nové situace. Problematickostí tohoto rozlišení je vidět i v tomto případě. Proto není možné v této fázi říci, že rozhodnutí o odmítnutí jsou jednoznačně špatná, protože z určitého hlediska je stanovisko, že se o vytváření informací jedná, pochopitelné.

Rozlišení obou výše nastíněných kategorií musí být hledáno v míře **intelektuální náročnosti** činnosti, která je nutná pro přípravu odpovědi na žádost.⁸ Nelze proto vycházet pouze z pracnosti nebo doby, která by byla potřebná pro přípravu odpovědi na žádost, neboť tyto faktory jsou již zohledněny institutem mimořádně rozsáhlého vyhledání informací.⁹ O vytváření nové informace proto půjde toliko tehdy, jestliže k vytvoření odpovědi na žádost nestačí pouhé mechanické vyhledání a shromáždění údajů, které má povinný subjekt k dispozici a které jsou žadatelem poptávány, ale jestliže je nezbytné s těmito údaji provádět další zpracovávání nad rámec pouhého poskytnutí.¹⁰

Pokud máme zhodnotit z hlediska intelektuální náročnosti nalezení informací, které jsme požadovali, pak naše žádost o 100 posledních úplných znění rozsudků, kterými byl pachatel odsouzen za trestný čin krádeže podle § 205 odst. 1 TZ, a to v případech jednočinného souběhu, je podle nás mechanickým shromážděním dat již existujících. Informace o tom, zda je v konkrétním případě dán jednočinný souběh, je zpravidla obsažena v samotném výroku rozhodnutí, neboť se jedná o aspekt hmotněprávní kvalifikace předmětného skutku. Na příslušného pracovníka vyřizujícího žádost touto tedy nejsou kladeny zvláštní nároky, resp. nutnost právního vzdělání, neboť přítomnost jednočinného souběhu ve věci lze zjistit prostým pročtením výroku rozhodnutí, případně fulltextovým vyhledáváním.

Finální rozhodnutí v této otázce bohužel stále ještě nemáme, a to z důvodů, které budou představeny v kapitole o dodržení zákonných lhůt. V současné době totiž disponujeme i přes již více než půlroční překročení lhůty pro rozhodnutí o opravném prostředku pouze dvěma meritorními rozhodnutími, Ministerstvo spravedlnosti jakožto nadřízený orgán jimi rozhodlo o výši nákladů za mimořádně rozsáhlé vyhledání informace. Z toho hlediska je možné předvídat, že Ministerstvo nevyhodnotilo, že by se jednalo o vytváření nových informací, protože v jeho rozhodnutích byl uveden přímo i způsob získání těchto informací z informačního systému ISAS, stejně tak jako výpočet doby, jaký podle Ministerstva tento způsob získání zabere. Z toho můžeme usuzovat, že i Ministerstvo považuje povahu požadovaných informací za jejich pouhé shromáždění a sběr, nikoliv za jejich nové vytváření.

2. Dodržování zákonných lhůt

Dalším aspektem, kterému se budeme věnovat, je to, jak byly dodržovány lhůty stanovené pro posouzení žádosti povinným subjektem a rozhodnutí o dalším procesním postupu. Z toho hlediska jsme zkoumali, jak byly povinnými subjekty dodrženy lhůty dle § 14 odst. 5 InfZ, dále kolik soudů uplatnilo prodloužení lhůty pro poskytnutí informace ze závažných důvodů dle § 14 odst. 7 InfZ a dále zda byla dodržena lhůta nadřízeného orgánu pro rozhodnutí o odvolání proti odmítnutí podle § 16 odst. 2 a 3 InfZ a lhůta pro rozhodnutí o stížnosti podle § 16a odst. 5 a 8 InfZ.

2.1 Dodržení lhůty podle § 14 odst. 5 InfZ

Povinný subjekt je podle § 14 odst. 5 InfZ limitován lhůtami pro rozhodnutí o žádost na informace. O tom, že je třeba žádost doplnit či upřesnit, musí povinný subjekt v souladu s § 14 odst. 5 písm. a) a písm. b) InfZ rozhodnout do 7 dnů od podání žádosti, informace musí být poskytnuta do 15 dnů ode dne přijetí žádosti nebo ode dne jejího doplnění v souladu s § 14 odst. 5 InfZ. Doplnění informací potřebovalo celkem 16 soudů, ve formě písemné výzvy na to reagovalo soudů 14. Ze zbývajících dvou soudů byly informace doplněny prostřednictvím e-mailu a následného telefonního hovoru ohledně přesného zadání. Překvapivá informace je ale zejména ohledně 14 písemných výzev k doplnění. Ve lhůtě 7 dnů totiž nebyla vydána (*sic!*) ani doručena byť i jen jediná z nich. Většina soudů dokonce zareagovala až po době delší než dva týdny. I pokud bychom tedy započítali dva soudy řešící nutnost doplnění informací neformálně, jedná se o **dodržení lhůty podle § 14 odst. 5 písm. a) a b) InfZ pouze ve 12,5% případech**.

V tomto ohledu je třeba uvést, že na jednu stranu je rozsah informací, které jsme požadovali, poměrně extenzivní. V obecné rovině tedy chápeme, že nalezení a zpracování takových informací do podoby, v jakém je možné je vydat (zejména provedení jejich anonymizace), je časově náročné. Pro porušení některých lhůt tedy máme pochopení. Problém je ale porušení lhůty právě pro učinění výzvy k doplnění informací. Závěr o tom, jestli je zřejmé, jaké informace jsou na základě žádosti o informace požadovány, je možné učinit ihned po obdržení žádosti. Toto porušení lhůt tedy není způsobeno rozsahem požadovaných informací, ale vědomou pasivitou povinných subjektů, které se žádostí zkrátka včas nezabývaly a ani se nepokusily informace v daném termínu pokusit vyhledat.

Informaci samotnou je nutné poskytnout ve lhůtě 15 dnů ode dne přijetí žádosti nebo ode dne jejího doplnění v souladu s § 14 odst. 5 písm. d) InfZ, přičemž tatáž lhůta se uplatní případně i pro odmítnutí žádosti, jak stanovuje § 15 odst. 1 InfZ. Zde již můžeme konstatovat vyšší míru dodržení této lhůty. Incidence jednotlivých způsobů, jakým soudy na naši žádost zareagovaly (jsou zahrnuty i rozhodnutí soudů poté, kdy jsme informace na jejich žádost vyjasnili) a uvedení, v kolika z případů bylo rozhodnuto za zachování 15denní lhůty:

	počet případů	rozhodnuto ve lhůtě	lhůta dodržena
informace poskytnuta bez dalšího	7	2	v 28,57 %
výzva k uhrazení nákladů	63	14	v 22,22 %
rozhodnutí o odmítnutí žádosti	12	9	v 75 %
zcela bez reakce	4		/

Je tak patrné, že i v tomto případě je dodržení lhůty poměrně menšinová záležitost, snad s výjimkou rozhodnutí o odmítnutí žádosti, kde bylo rozhodnuto včas v 75 % případů. Když porovnáme dodržení lhůty ve vztahu k celkovému množství 86 žádostí o informace, ve lhůtě bylo rozhodnuto pouze v 25 případech z nich, tedy v **pouhých 29,07 % případech**.

Lhůty tedy nebyly dodrženy ani ve třetině případů, což by ještě tak samo o sobě nebylo tak alarmující s ohledem na to, že jak jsme již výše uvedli, požadovali jsme velký rozsah informací a z lidského hlediska je tedy delší doba přípravy rozhodnutí pochopitelná. Tímto hlediskem by tedy byla vysvětlitelných a pochopitelných 5 případů, kdy bylo žádosti vyhověno a informace poskytnuta, ovšem až po lhůtě (i když to taktéž není zcela omluvitelné – viz dále). Podobně jako v případě výzvy k doplnění to ovšem nevysvětluje 49 případů, ve kterých ve lhůtě nebylo rozhodnuto o nutnosti uhradit náklady vyhledání informací. Učinění závěru o tom, že se jedná o mimořádně rozsáhlé vyhledání informací ve smyslu § 17 odst. 1 poslední věta InfZ, nemusí být podmíněno vyhledáním všech těchto informací – soudy, které o úhradě nákladů rozhodly ve lhůtě, tak učinili na základě vzorku 5-10 rozhodnutí, přičemž posoudily, kolik času jim vyhledání a anonymizace těchto rozhodnutí zabrala – a tuto částku následně vynásobili k dosažení velikosti celého vzorku. Vydání tohoto rozhodnutí tedy nemusí být ovlivněno rozsahem požadovaných informací. Z tohoto hlediska tedy není možné soud omluvit s ohledem na vysokou časovou náročnost vyhledání. Pokud soud 15denní lhůtu nestihl, je to zaviněné převážně jeho neaktivitou a nikoliv náročností.

Zcela bez reakce na naši žádost zůstaly 4 soudy, a to po dobu téměř čtyř měsíců. Po této době jsme na každý z těchto soudů odeslali stížnost na postup při vyřizování žádosti o informace (konkrétně právě z důvodu nečinnosti), na kterou 3 soudy reagovaly omluvou a vyčíslením nákladů. Okresní soud ve Strakonících nereagoval ani po této stížnosti.

2.2 Prodloužení lhůty v souladu s § 14 odst. 7 InfZ

Lhůta pro poskytnutí informace podle § 14 odst. 5 písm. d) InfZ může být zákonem předpokládaným postupem ze závažných důvodů prodloužena, a to až o 10 dní. O prodloužení lhůty i o jeho důvodech musí však bych žadatel vždy informován, a to včas před uplynutím lhůty pro poskytnutí informace. Ačkoliv v kapitole výše jsme se vůči soudům vyjadřovali smířlivě s ohledem na to, že poskytnutí informace až po lhůtě je pochopitelné, soudům je možné vytknout, že ani jeden z nich tuto zákonnou proceduru pro prodloužení lhůty nevyužil a nerespektoval. O tom, že lhůta bude porušena, ani jeden soud neinformoval předem. Očekávali jsme mnohem větší používání tohoto ustanovení, aby si soudy zajistily větší čas pro poskytnutí informace. Jeho absolutní ignorování je v tomto překvapivé.

Je také třeba podotknout, že porušení lhůty pro poskytnutí informace se týká mnohem většího množství soudů než jen těch 5 soudů, které informace poskytly ihned po naší žádosti. Souhlasili jsme s vyčíslením nákladů pro vyhledání informace u 15 soudů, kterým jsme také tuto úhradu provedli. Z těchto 15 soudů poté informaci v zákonné lhůtě poskytly pouze 4 soudy, zbývajících 11 soudů tuto lhůtu porušilo, některé velmi výrazně (v některých případech i téměř o měsíc). Ani jeden z nich opět lhůtu v souladu s § 14 odst. 7 InfZ neprodloužil.

2.3 Dodržení lhůt nadřízeným orgánem u opravných prostředků

Nakonec jsme si ponechali otázku dodržení lhůt odvolacím orgánem, tedy Ministerstvem spravedlnosti, pro rozhodnutí o odvolání proti odmítnutí podle § 16 odst. 2 a 3 InfZ a pro rozhodnutí o stížnosti podle § 16a odst. 5 a 8 InfZ. V případě odvolání je povinný subjekt povinen předložit

odvolání spolu se spisovým materiálem nadřízenému orgánu ve lhůtě 15 dnů ode dne doručení odvolání. Nadřízený orgán je poté povinen rozhodnout o odvolání do 15 dnů ode dne předložení odvolání povinným subjektem. Nejpozději do 30 dnů ode dne doručení odvolání má být tedy vydáno rozhodnutí o tomto odvolání.

V případě stížnosti má povinný subjekt předložit stížnost spolu se spisovým materiálem nadřízenému orgánu do 7 dnů ode dne, kdy mu stížnost došla, nadřízený orgán má pak opět 15 dnů od předložení této stížnosti na vydání svého rozhodnutí.

V předcházejících kapitolách jsme na základě výsledků našeho dotazování kritizovali soudy jakožto povinné subjekty, že ve více než 70 % případů porušily lhůty jim stanovené zákonem. Oproti prodlení, které nastalo na straně Ministerstva spravedlnosti, jakožto nadřízeného orgánu, se jedná o prodlení zcela zanedbatelné. Prodlení soudů totiž bylo vždy maximálně v horizontu několika týdnů či měsíce.

V případě Ministerstva spravedlnosti bylo naše první odvolání doručeno dne 13.5.2018, naše první stížnost pak 21.5.2018. V případě odvolání tak lhůta pro vydání rozhodnutí uplynula 12.6.2018 i za předpokladu, že toto odvolání bylo povinným subjektem předloženo až v poslední den jeho 15denní lhůty. V případě stížnosti lhůta uplynula lhůta taktéž 12.6.2018.

Do dnešního dne stále ještě není Ministerstvem rozhodnuto o více než 70 % podaných stížnostech a odvoláních. První reakce ze strany Ministerstva spravedlnosti byla až 9.7.2018, tedy téměř měsíc po uplynutí lhůty k vydání rozhodnutí. Nejednalo se přitom o rozhodnutí o opravném prostředku, ale pouze o dotaz k vyjasnění kritérií vyhledání (u čehož je vlastně otazné, k čemu byla tato informace potřebná, protože v opravných prostředcích nebyl způsob vyhledání informací či jejich špatný výběr vůbec zmiňován a ani neplyne, jak by z obsahového hlediska mohly tyto informace ovlivnit rozhodnutí o odvoláních či stížnostech). Na tento dotaz bylo z naší strany každopádně reagováno ihned za dva dny, tedy dne 11.7.2018.

Po několika našich urgencích nám bylo po třech měsících, konkrétně 12.10.2018 e-mailem sděleno, že „na vydání druhostupňových rozhodnutí v agendě svobodného přístupu k informacím na základě Vámi podaných opravných prostředků se již usilovně pracuje“. V mezidobí byla námi dne 26.9.2018 podána žaloba na ochranu proti nečinnosti správního orgánu v případě jedné konkrétní stížnosti. Je více než pravděpodobné, že právě podání žaloby bylo důvodem, proč Ministerstvo opět začalo vykonávat nějakou aktivitu, protože celý měsíc před tím jsme na naše dotazy nedostávali vůbec žádné odpovědi. Ministerstvo vydalo své rozhodnutí ohledně této konkrétní stížnosti, které se žaloba týkala, dne 5.11.2018 – v tomto případě je přitom jednoznačně patrné, že právě podaná žaloba byla motivací, proč bylo toto rozhodnutí vydáno. Od té doby totiž Ministerstvo vydalo své rozhodnutí pouze v několika dalších věcech, a to se většinou jednalo o případy opožděného podání opravných prostředků a ve dvou případech, kdy Ministerstvo potvrdilo výši úhrady stanovené povinným subjektem. O tom ještě dále.

Rozhodnutí ale ještě nebylo vydáno u více než 70 % našich opravných prostředků, Ministerstvo je tak v prodlení s vydáním rozhodnutí již po dobu delší než půl roku. Zdá se přitom, že jediné efektivní opatření je žaloba pro nečinnost, která by se ovšem musela podat v každém jednotlivém případě opravného prostředku.

Výše uvedené zjištění je možné dát do kontrastu se zprávou Veřejného ochránce práv ze dne 25.8.2015, sp. zn. 98/2014/VOP/VBG. Ministerstvo spravedlnosti je orgánem, ke kterému napadá druhé nejvyšší

množství odvolání, za rok 2013 toto číslo dosahovalo 103 odvolání.¹¹ Veřejný ochránce zpráv dále dodržení lhůt nerozlišuje podle jednotlivých ministerstev, uzavírá ale, že z celkového počtu 556 podaných odvolání a rozkladů jich všechna ministerstva ve lhůtě rozhodla 408, zákonná lhůta byla porušena v 148 případech.¹² To vychází na porušení zákonných lhůt v 26,62 % případů. V případě stížností je Ministerstvo spravedlnosti na prvním místě co do počtu obdržených stížností, v roce 2013 jich na něj napadlo 155.¹³ Na všechna ministerstva (zpráva opět nerozlišuje mezi jednotlivými ministerstvy) napadlo dohromady 571, z čehož v 202 případech nebyla stížnost vyřízená v zákonné lhůtě.¹⁴ Procentuálně se tak jedná o porušení zákonných lhůt v 35,38 % případů. V závěru své zprávy veřejný ochránce práv označil konkrétně Ministerstvo spravedlnosti jakožto orgán, u kterého dochází k významnějším obtížím s dodržováním zákonných lhůt pro vyřizování opravných prostředků.¹⁵ Dále k tomu veřejný ochránce práv uvedl: „Situaci na ministerstvu spravedlnosti považují dlouhodobě za znepokojivou, vyžadující přijetí okamžitých opatření, která povedou k zlepšení stávajícího stavu a garantují minimálně tyž standard poskytování informací, který se snaží dodržovat ostatní povinné subjekty.“¹⁶

Dle § 18 odst. 1 InfZ je nutné zveřejňovat výroční zprávy o agendě související se svobodným přístupem k informacím, přičemž výše popsané problémy nás inspirovaly k tomu, abychom se zabývali rozhodovací činností Ministerstva spravedlnosti v této oblasti i z historického hlediska. Z toho hlediska jsme využili zveřejněných výročních zpráv¹⁷ a zaznamenali data v nich obsažená do následujících tabulek:

Rok	Počet odvolání	Zamítnutí	Částečné zrušení	Zrušení	Zrušení a zastavení	Opožděno
2017	79	26	2	50	0	1
2016	119	77	2	40	0	0
2015	55	23	1	29	2	0
2014	63	30	2	26	2	0
2013	50	10	1	35	3	0
2012	38	8	1	29	0	0
2011	19	7	1	11	0	0
2010	25	4	1	20	0	0
2009	45	22	1	22	0	0
2008	28	5	0	23	0	0
2007	44	18	0	26	0	0
2006	16	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
2005	6	3	0	3	0	0
2004	11	8	0	3	0	0
2003	6	6	0	0	0	0
2002	6	6	0	0	0	0
2001	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
2000	18	16	1	1	0	0

Ve výše uvedené tabulce chybí data za rok 2001, protože výroční zpráva z tohoto roku na webu Ministerstva spravedlnosti chybí. Taktéž chybí všechna data o vyřízení odvolání za rok 2006, protože

jsou zjevně chybná. Zdá se totiž, že oproti zprávě z roku 2005 byl doplněn počet podaných odvolání (16), ovšem byla ponechána stejná data o vyřízení (tedy pouze 3 zamítnutí a 3 vyhovění) – je tedy patrné, že tato data neodpovídají.

Informace o podaných stížnostech jsou z výročních zpráv Ministerstva spravedlnosti patrné od roku 2008:

Rok	Počet stížností	Zamítnutí	Vyhovění	Částečné vyhovění	Snížena úhrada	Opožděno
2017	53	29	8	2	14	0
2016	82	43	21	0	18	0
2015	60	40	12	1	7	0
2014	72	28	28	0	15	1
2013	61	22	17	0	22	0
2012	41	21	16	0	4	0
2011	34	16	17	0	1	0
2010	16	5	11	0	0	0
2009	22	11	11	0	0	0
2008	9	4	5	0	0	0

Pokud zaneseme čísla o počtu podaných odvolání a stížností do grafu, je patrný jednoznačný stoupající trend podaných opravných prostředků:

Historický vývoj podaných opravných prostředků

Výroční zprávy Ministerstva spravedlnosti bohužel neobsahují tu informaci, která by pro nás v této fázi byla nejzajímavější, a to totiž v kolika případech jsou dodrženy lhůty pro rozhodnutí o opravném prostředku.

2.4 Zhodnocení prodlení nadřízeného orgánu

Na jednu stranu chceme být vůči Ministerstvu spravedlnosti shovívaví s ohledem na velké množství opravných prostředků, a to konkrétně v 73 případech – i s ohledem na výše uvedené statistiky ukazující, že kupříkladu v roce 2017 bylo k Ministerstvu spravedlnosti podáno celkem 132 opravných prostředků, náš případ je tak více než polovina tohoto počtu.

I přesto je ovšem třeba zdůraznit několik aspektů – zaprvé to, že opravné prostředky byly podávány postupně v horizontu asi 2 měsíců podle toho, jak soudy postupně rozhodovaly o našich žádostech. Nejednalo se tak o situaci, kdy by na Ministerstvo bylo najednou navaleno více než sedm desítek opravných prostředků, o kterých by bylo nutné v horizontu 15 dnů rozhodnout. Zákon sice stanovuje svoje lhůty pro rozhodnutí o opravných prostředcích tak, že nezohledňuje množství práce, které je nutné pro vydání rozhodnutí vykonat, neumožňuje ani jejich prodloužení tak, jak je to možné u povinných subjektů. Na druhou stranu se jedná o lhůty pořádkové, jejich porušení tedy v zásadě nezakládá žádný negativní následek, snad až na náhradu škody na základě zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Argument množstvím podávaných opravných prostředků ovšem až tak moc omlouvající vůči Ministerstvu není, a to s ohledem na to, že Ministerstvo ve lhůtě nebo krátce po jejím uplynutí nevydalo ani alespoň několik málo rozhodnutí dle časových možností. Nevydalo dokonce ani jediné rozhodnutí. To, že Ministerstvo své první rozhodnutí vydalo až na začátku listopadu, tedy s téměř pětíměsíčním zpožděním, se nedá vykládat jinak než zkrátka jako ignorování jeho povinností vyplývajících ze zákona o svobodném přístupu k informacím. O tom stejném svědčí i to, že ani po této době Ministerstvo s vydáváním rozhodnutí nijak nespíchá. Všechny podávané stížnosti a odvolání obsahovaly v podstatě podobnou argumentaci. Do dnešního dne Ministerstvo rozhodlo pouze jednou o úpravě výše požadovaných nákladů z částky 197.200,- Kč na částku 5.320,- Kč, což je právě případ, ve kterém jsme podávali žalobu na ochranu proti nečinnosti správního orgánu. Dále rozhodlo v deseti případech o tom, že opravný prostředek byl podán opožděně. Ve třech případech o tom, že se rozhodnutí povinného subjektu o určení výše náhrady nákladů potvrzuje.

Ministerstvo rozhodlo tak, že potvrdilo rozhodnutí o stanovení výše úhrady 2.200,- Kč, dále výši úhrady 3.013,- Kč a 3.190,- Kč. Při podávání našich opravných prostředků jsme podávali stížnosti v případě stanovení úhrady vyšší 2.000,- Kč pod vlivem naší kalkulace, že odpovídající odměna by měla být 1.200,- Kč. Z důvodu nečinnosti Ministerstva jsme ovšem znovu kontaktovali všechny povinné subjekty s vyčíslením pod 5.000,- Kč, aby nám opětovně zaslali výzvu k úhradě nákladů, protože jsme se rozhodli tyto částky uhradit. Rozhodnutí Ministerstva tak byla v tomto ohledu již bezpředmětná.

Ministerstvo se vůbec nezabývalo tím nejzásadnějším – tedy vyčísleními zjevně nesmyslnými, které směřovaly do vyšších desetitisíců. Kromě případu Okresního soudu v Chebu s vyčíslením 197.200,- Kč, ve kterém rozhodnutím disponujeme díky žalobě na ochranu proti nečinnosti (viz dále), Ministerstvo nerozhodlo o dalších nejzásadnějších případech.

2.5 Neefektivnost právní úpravy pro ochranu před nečinností

Situace, ke které s ohledem na rozhodování o opravných prostředcích v našem případě došlo, přitom ukázala na oblasti, ve kterých je současná právní úprava značně neefektivní. V případě žaloby na ochranu proti nečinnosti existuje judikatura Nejvyššího správního soudu, která uvádí: „*Pochybil ovšem také stěžovatel, který se v žalobě domáhal toho, aby bylo rozhodnuto o stížnosti na postup při vyřizování žádosti o informace, nikoliv tedy toho, aby bylo bezprostředně rozhodnuto o žádosti o informaci. Ustanovení § 79 SŘS přitom dává možnost soudu toliko uložit správnímu orgánu, aby rozhodl ve věci samé. Rozhodnutí o stížnosti ovšem rozhodnutím o věci samé není, a tedy nelze se ho ani domáhat.*“¹⁸ Z důvodu této judikatury Nejvyššího správního soudu tedy není ani možné domáhat se vydání rozhodnutí o stížnosti po nadřízeném orgánu prostřednictvím žaloby na ochranu proti nečinnosti, neboť taková žaloba by byla odmítnuta jako nepřijatelná. V takovém případě nečinnosti nadřízeného orgánu **je třeba podat žalobu přímo proti povinnému subjektu**, nikoliv nadřízenému správnímu orgánu.

Situace, kdy je nutné podávat žaloby proti nečinnosti a označovat jako žalovaného povinný subjekt, tedy subjekt, který nečinný není, je nejenže neintuitivní, ale přináší navíc další nechtěné komplikace. V každém z případů je totiž žalovaný jiný subjekt, i když subjekt, který je v prodlení, je stále stejný – Ministerstvo spravedlnosti. Z toho hlediska mohou vzniknout problémy při spojení věcí podle § 39 zákona č. 150/2002, soudní řád správní, (dále jen „SŘS“). Z procesní opatrnosti jsme k žalobě, kde bychom napadli všechny instance, ve kterých je Ministerstvo v prodlení, nepřistoupili. V tomto ohledu by totiž bylo i nemožné určit, který soud by byl místně příslušný, protože každý povinný subjekt spadá svou místní příslušností pod jiný správní soud.

Ohledně místní příslušnosti by zde ale byl problém i v případě, že by k žalobě bylo pasivně legitimováno Ministerstvo, protože na základě § 7 odst. 2 SŘS je místně příslušný ten soud, v jehož obvodu je sídlo správního orgánu, který ve věci vydal rozhodnutí v prvním stupni. Účel této právní normy je jasný – pokud by se místní příslušnost pro správní žalobu určovala podle toho, který orgán vydal poslední rozhodnutí ve věci, z důvodu sídla nejvyšších orgánů většinou v Praze by byl Městský soud v Praze jakožto správní soud zavalen žalobami. Na druhou stranu by ale stálo za zamýšlení, jestli podobně jako § 7 odst. 3 a 4 SŘS stanovují výjimky z pravidla místní příslušnosti, nestanovit *de lege ferenda* výjimku z tohoto obecného pravidla místní příslušnosti v případě více skutkově obdobných případů rozhodovaných jedním odvolacím orgánem. To by zdaleka nebyla otázka pouze zákona o svobodném přístupu k informacím.

Na základě současné právní úpravy by tedy mohlo být řízení patrně spojeno pouze v případě těch řízení, která mají být svou místní příslušností vedena u jednoho krajského soudu. Domníváme se přitom, že § 39 SŘS nevyklučuje, aby byla spojena i řízení vedená proti odlišným žalovaným subjektům. Jediné kritérium, které totiž § 39 odst. 1 SŘS používá, je skutková souvislost rozhodnutí. Skutková souvislost v posuzovaném případě je nečinnost Ministerstva, která je až na odlišné počátky prodlení totožná. Snad tímto moc nepředběhneme, když uvedeme, že se domníváme, že skutková souvislost rozhodnutí je dodržena i v případě žaloby proti různým rozhodnutím o stížnosti proti stanovení výši úhrady za vyhledání a zpracování informace. V případě, že je podáno několik totožných žádostí o informace jenom k různým subjektům a podávají se opravné prostředky proti postupu vyřizování těchto informací k jednomu subjektu, lze předpokládat, že jím uplatňovaná kritéria pro přezkum na základě opravných prostředků budou totožná. Spojení věcí je tak nejenom efektivní, zároveň je

také v souladu se zásadou hospodárnosti a rychlosti řízení.

Největším problémem stanoviska v současné době zastávaného judikaturou Nejvyššího správního soudu je ovšem náhrada nákladů řízení a její zjevná nespravedlnost. V našem konkrétním případě nastala situace, kdy byl povinný subjekt činný a vydal rozhodnutí, se kterým jsme ale nesouhlasili. Proto jsme podali opravný prostředek k Ministerstvu spravedlnosti jakožto nadřízenému orgánu. To bylo ale nečinné. Z důvodu interpretační praxe Nejvyššího správního soudu jsme ale nemohli podat žalobu přímo na Ministerstvo, proto jsme žalovali povinný subjekt na vydání rozhodnutí. Ministerstvo ale v mezidobí rozhodlo, protože vědělo, že na vydání tohoto rozhodnutí máme právo a že soud přikáže, aby k vydání rozhodnutí došlo. Nám tím pádem nezbylo nic jiného než zpětvzetí žaloby dle § 47 písm. a) SŘS, jinak by totiž žaloba byla zamítnuta, protože k vydání rozhodnutí již došlo. Důvodem zpětvzetí žaloby tedy bylo pozdější chování odpůrce dle § 60 odst. 3 SŘS. Ve zpětvzetí žaloby jsme vyčíslili náklady řízení, které nám vznikly. Zpětvzetí žaloby pro pozdější chování odpůrce je přitom důvodem pro přiznání náhrady nákladů řízení.¹⁹ Naše náklady v souvislosti s podáním žaloby činily 2.000,- Kč jakožto soudní poplatek a dále jsme požadovali úhradu 600,- Kč jakožto náhradu za dva úkony právní služby (převzetí a příprava, podání žaloby) podle § 13 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb.

Správní soud ovšem náš návrh na přiznání náhrady nákladů odmítl, což zdůvodnil následovně: *„Přestože rozhodnutí ze dne 5.11.2018, na kterém žalobce založil své zpětvzetí žaloby, bylo vydáno až po podání žaloby, soud v daném případě neshledal, že by mezi chováním žalovaného Okresního soudu v Chebu a zpětvzetím žaloby existovala souvislost. (...) Vydání rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti ČR nelze přičítat k jednání žalovaného, a tím spíše jej nelze považovat ani za takové „pozdější chování žalovaného“ ve smyslu ust. § 60 odst. 3 věta druhá SŘS., na základě kterého by měl soud žalovanému uložit povinnost nahradit žalobci náklady řízení. (...) Žalobce vzal tedy svou žalobu zpět z důvodu chování subjektu odlišného od žalovaného.“* Závěr správního soudu je naprosto logický – proč by měla být povinnost nahradit náklady uložena subjektu, který prodlení nezavinil? Ministerstvu spravedlnosti tato povinnost být uložena nemůže, protože není účastníkem řízení.

Současná judikatura Nejvyššího správního soudu tedy vede k tomu, že ten, kdo nakonec ponese náklady nečinnosti nadřízeného orgánu, je sám žadatel o informace, protože nikomu jinému povinnost nahradit náklady uložena být nemůže. V našem případě nám byl v souladu s § 10 odst. 3 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, vrácen alespoň soudní poplatek (snížený o 20 %, nejméně však o 1.000,- Kč), tj. bylo nám vráceno 1.000,- Kč. Žadatel tedy o 1.000,- Kč přijde v případě nečinnosti nadřízeného orgánu vždy, protože se jedná o jedinou možnost, jak se domoci vydání rozhodnutí. To se nám potvrdilo i v tom, že jak už bylo uváděno v předcházející kapitole – v ostatních věcech je Ministerstvo spravedlnosti nečinné dodnes.

Závěr o tom, že náklady na soudní poplatky a veškeré další právní úkony, které je nutné v souvislosti s vedením soudního řízení proti nečinnému nadřízenému orgánu vést, má nést žadatel, je hrubě v rozporu s principy, na kterých je zákon o svobodném přístupu k informacím postaven, velmi hrubě omezuje právo na informace a domníváme se, že je také v rozporu s právem na spravedlivý proces.

Na základě všech důvodů uvedených výše se domníváme, že judikatura Nejvyššího správního soudu o tom, že žalovaným má být povinný subjekt a nikoliv nadřízený orgán, přestože nečinnost tíží právě jej, je špatná a její závěry by měly být revidovány.

3. Úhrada za poskytnutí informace, aneb kolik stojí rozsudek

Zákon o svobodném přístupu k informacím v § 17 stanovuje, v jakých případech jsou povinné subjekty oprávněny žádat úhradu za poskytnutí informace. Rozlišme si na tomto místě dva druhy úhrad. Zaprvé může povinný subjekt v souvislosti s poskytováním informací žádat úhradu ve výši, která nesmí přesáhnout náklady spojené s pořízením kopií, opatřením technických nosičů dat a s odesláním informací žadateli.²⁰ Zadruhé je možné žádat úhradu za mimořádně rozsáhlé vyhledání informací.

Pro požadování úhrady je nezbytný tzv. sazebník úhrad za poskytování informací, přičemž tento sazebník je povinně zveřejňovanou informací dle § 5 odst. 1 písm. f) InfZ. Je přitom vyvozováno, že stanovení a zveřejnění sazebníku úhrad za poskytování informací ještě před podáním žádosti o informace je jednou z podmínek pro uplatnění náhrady nákladů.²¹

Pro úsek soudnictví je relevantní Instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 14.7.2011, č.j. 286/2011-OT-OSV, kterou se stanoví sazebních úhrad za poskytování informací podle zákona o svobodném přístupu k informacím (dále jen „Sazebník“). Ještě před rozborem samotné výše úhrad, je vhodné na tomto místě posoudit potenciální rozpor stávající praxe se zákonem.

Zákon o svobodném přístupu k informacím předpokládá, že každý povinný subjekt zveřejní svůj sazebník. Problémem je, že zdaleka ne všechny soudy mají své sazebníky zveřejněné. Resp. soudy zpravidla žádný svůj vlastní sazebník nemají a ve svých výzvách k úhradě nákladů odkazují přímo na Sazebník Ministerstva spravedlnosti. Ten je přitom velice skoupý, co do stanovení své působnosti. Když ho srovnáme s Instrukcí, o níž byla řeč v předcházejících kapitolách v souvislosti s anonymizací, která ve svém § 2, jež vymezuje povinné subjekty v rezortu Ministerstva spravedlnosti, na něž se Instrukce vztahuje, je hned na první pohled patrné, že Sazebník žádné takové ustanovení o stanovení subjektů, na které se jeho působnost vztahuje, neobsahuje. Z Instrukce je na první pohled patrné, že záměrem zde bylo sjednotit poskytování informací pro celý rezort spadající pod Ministerstvo spravedlnosti. Ze Sazebníku takový úmysl nevyplývá. V žádném z jeho čtyř ustanovení ani v krátkém návěští před samotnými normami informace o rozsahu aplikace pro celý rezort justice není.

Zákon o svobodném přístupu k informacím předpokládá, že každý povinný subjekt má zveřejnit svůj sazebník. V zásadě by tedy asi nebylo v rozporu se zákonem, pokud by soudy, jestliže se cítí vázány Sazebníkem Ministerstva, jej zveřejnili a brali ho za sazebník svůj, i když je třeba zmínit jeden obdobný případ, kdy Městský soud v Praze v rozsudku ze dne 19.11.2013, č.j. 10 A 49/2012-84, konstatoval, že sazebník vymezený vyhláškou č. 645/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě, „odpovídá“ požadavkům sazebníku podle zákona o svobodném přístupu k informacím a je možné na jeho podkladě stanovovat výši úhrady. To ale nic nemění na tom, že je nutné zveřejnění tohoto sazebníku povinným subjektem.

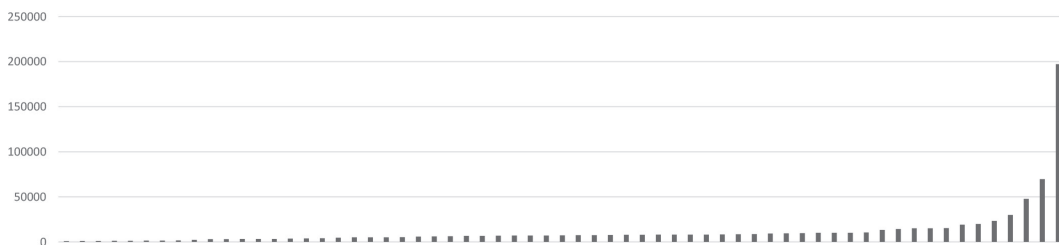
Problémem je, že zdaleka ne všechny soudy toto zveřejnění provedly. Navíc i ty, které tak učinily, to učinily skrze svou elektronickou úřední desku, kde z povahy soudní úřední desky každý den přibývá mnoho dalších oznámení a vyhlášení – sazebník je tedy v rámci množství těchto dokumentů velmi špatně dohledatelný. Některé soudy (např. Obvodní soud pro Prahu 6) má veškeré informace týkající se práva na informace v rámci záložky „Základní informace“ na webu svého soudu na www.justice.cz, což je velice pozitivní – je zde odkaz právě na Sazebník Ministerstva spravedlnosti a výroční zprávy o uplatňování práva na informace u tohoto soudu za jednotlivé roky. Jiné soudy (např. Okresní soud

v Nymburce, který ale zdaleka není jediný) nemá Sazebník ani v informacích na webu www.justice.cz, ani na elektronické úřední desce. Tato situace je podle našeho názoru v rozporu s požadavky zákona o svobodném přístupu k informacím.

3.1 Vyčíslení nákladů za vyhledání a anonymizování informace

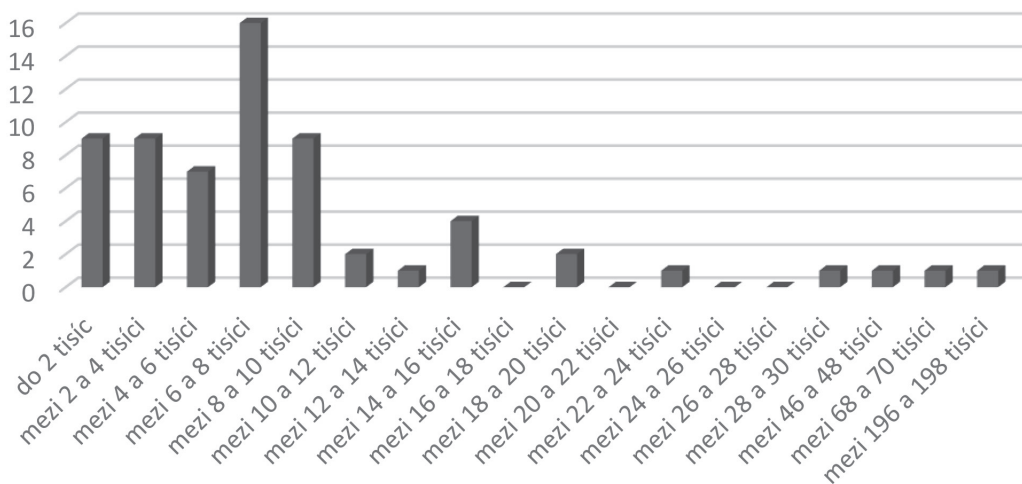
Po soudech jsme požadovali vždy totožný úkol, a to totiž vydání 100 rozhodnutí podle přesně zadaných kritérií. Vyčíslení nákladů, které po nás soudy požadovaly, se ale významně lišilo. V první řadě se podívejme na to, jak vypadalo původní vyčíslení povinnými subjekty. K vyčíslení nákladů poskytnutí informace došlo celkem v 63 případech. Vyčíslení se přitom pohybovalo v rozmezí 800,- Kč (Okresní soud ve Vyškově), 1.000,- Kč (Okresní soud v Uherském Hradišti), 1.400,- Kč (Okresní soud v Třebíči) jakožto nejnižších částek a částek 197.200,- Kč (Okresní soud v Chebu), 69.600,- Kč (Okresní soud v Rokycanech) a 47.840,- Kč (Okresní soud v Ústí nad Labem) jakožto částek nejvyšších. Rozptýl je to tedy skutečně extrémní. Jednotlivé hodnoty jsme seřadili a zobrazili v následujícím grafu:

Výše nákladů za poskytnutí informace

Průběh grafu ilustruje to, že tři nejvyšší hodnoty jsou skutečně extrémní a vymykají se průběhu zbytku grafu. Pro větší přehlednost a zobrazení četnosti jednotlivých hodnot jsme rozčlenili požadovanou náhradu do skupin s rozptylem 2.000,- Kč. Výsledný graf pak vypadá následovně:

Rozptylové skupiny vyčíslení nákladů

Aritmetický průměr všech 63 hodnot činí 12.295,22 Kč, tj. na jedno rozhodnutí by průměrné náklady vycházely na 122,95 Kč. Vzhledem k extrémním hodnotám ale aritmetický průměr není reprezentativní veličinou. Medián, tedy veličina rozdělující datový soubor na dvě stejně velké poloviny, má hodnotu 7.330,- Kč. Na jedno rozhodnutí by tedy náklady vycházely ve výši 73,30 Kč.

Doufali jsme, že v této fázi výzkumu budeme disponovat informacemi o rozhodovací praxi Ministerstva spravedlnosti jakožto nadřízeného orgánu, ale z důvodů popsaných již v předcházejících kapitolách (více než půlroční prodlení oproti zákonné lhůtě s vydáním rozhodnutí Ministerstvem) disponujeme jenom zlomkem těchto rozhodnutí. Ovšem již i na jejich základě můžeme učinit nějakou predikci a závěry. Nejzásadnější je totiž pro nás rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti ze dne 5.11.2018, č.j. MSP-413/2018-OSV-OSV/3, kterým bylo po naší žalobě na nečinnost rozhodnuto o výši úhrady vyčíslené Okresním soudem v Chebu – tedy právě v případě nejextrémnější hodnoty 197.200,- Kč. Tímto rozhodnutím byla výše úhrady snížena, a to na 5.320,- Kč, tj. na hodnotu ještě významně nižší než je výše vypočtený medián. Ministerstvo spravedlnosti vycházelo z výpočtu, na základě kterého je podle jeho propočtů třeba 400 minut k vyhledání rozsudků vymezených v žádosti o informace a 1.200 minut k jejich následné anonymizaci. Klíčová hodnota je tedy 1.600 minut, tj. 26,6 hodin, přičemž tato hodnota se posléze vynásobí hodnotou 200,- Kč, což je hodinová sazba v souladu s § 4 Sazebníku. Povinnému subjektu bylo vytknuto, že „velmi přecenil časovou náročnost vyhledání informace, protože informační systém ISAS, který okresní soudy používají pro práci se svými rozhodnutími, předmětná rozhodnutí obsahuje“. Ministerstvo dále uvedlo, že je mu z úřední činnosti známo, že u dotázaného soudu převažují věci, v nichž byl pachatel odsouzen pouze pro trestný čin krádeže dle § 205 odst. 1 trestního zákoníku, a dále uvedlo, že ke zpracování požadovaných informací postačí prověření posledních 200 věcí, v nichž došlo k odsouzení pachatele pro trestný čin krádeže dle § 205 odst. 1 trestního zákoníku, ze kterých by byla pouze vybrány ty záznamy, které splňují podmínky. Dále dospělo k závěru, že práce s jednou věcí nemůže zabrat povinnému subjektu více než dvě minuty, čímž se dostáváme právě k výsledné hodnotě 400 minut na vyhledání.

Délku trvání anonymizace soud poté vyčíslil na 1.200 minut, což je hodnota, která vyplývá z průměrné délky soudního rozhodnutí 4 strany, přičemž byla následně uplatněna délka trvání jedné strany anonymizace 3 minuty. K této hodnotě ještě dále. Pokud bychom argumentaci Ministerstva vztáhli na všechny soudy, pak by tedy průměrné náklady na jeden rozsudek činily 53,20 Kč.

Tolik k tomu, v jaké výši byla úhrada vyčíslena povinnými subjekty a jak byla případně upravena Ministerstvem. K dnešnímu dni nám bylo poskytnuto 1.026 soudních rozhodnutí, přičemž jsme za ně zaplatili celkem 39.319,- Kč. Jedno rozhodnutí nás tak průměrně stálo 38,32 Kč, což je způsobeno tím, že jsme pochopitelně platili pouze za „nejlevnější“ rozhodnutí, tj. tam, kde soudy stanovily hodnotu úhrady nižší než 5.000,- Kč.

3.2 Náklady za anonymizaci

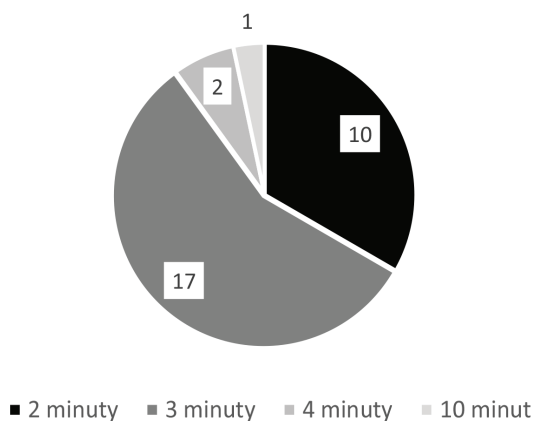
Úvaha o časové náročnosti vyhledání požadovaných informací je racionální. V tomto textu se ale chceme zaměřit na otázku nákladů za anonymizaci, protože ta se netýká pouze našeho případu, ovšem prostupuje prakticky do všech případů, kdy je po soudu na základě práva na informace požadováno vydání rozsudků. V této otázce lze totiž zmínit rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2014, č. j. 5 As 76/2014-23, ve kterém Nejvyšší správní soud uvedl, že „*přítomnost (osobních) údajů nelze v žádném*

ze soudních rozhodnutí předem vyloučit, je tedy v každém případě třeba tato rozhodnutí důkladně projít (pročíst) a identifikovat tyto případné údaje, které poskytnuty být nemohou a které tedy mají být v poskytnutých kopiích anonymizovány, resp. znečitelněny“. Nejvyšší správní soud dále uvedl, že „tuto činnost, která může být v případech delších soudních rozhodnutí čítajících desítky stran značně časově náročná, tedy musí pracovníci povinného subjektu vykonat v každém případě, i tehdy, pokud nakonec po této kontrole požadovaných soudních rozhodnutí vyjde najevo, že žádné takové údaje, které by měly být znečitelněny, neobsahují“. Právě z toho důvodu je tato otázka otázkou systematickou, které se má smysl věnovat.

Je třeba si uvědomit, že náhrada nákladů řízení omezuje právo na informace, což je samo o sobě omezení legitimní. Ovšem ani zde nesmí dojít k neústavnímu zásahu neproporcionálnosti této náhrady. Soudy ve svých rozhodnutích vycházely z různých časových hodnot nutných k anonymizaci jedné strany rozhodnutí.

Při kalkulacích toho, jak velké budou náklady za anonymizaci, si můžeme soudy rozdělit do několika skupin. Tou nejpočetnější skupinou je skupina soudů, která ke svému výpočtu použila jednu časovou hodnotu, kterou pouze vynásobila odhadovaný či již vypočítaný počet stran, které bude nutné anonymizovat. Nejčastější hodnotou na anonymizaci jedné strany při používání této paušální hodnoty, byla hodnota 3 minuty na jednu stranu rozhodnutí, dále následovala také poměrně čteně se vyskytující hodnota 2 minut na jednu stranu. Ve dvou případech soudy použily hodnotu 4 minut na rozhodnutí a objevila se i extrémní hodnota 10 minut na jednu stranu, a to konkrétně u Okresního soudu ve Znojmě (pouze s odkazem na „zkušenosti na základě předcházející anonymizační praxe“). Při zakreslení do grafu vypadá četnost nákladů za anonymizaci následovně:

Časový předpoklad na anonymizaci jedné strany

Druhá skupina nevyčíslovala přímo dobu trvání anonymizace, ale pracovala s hodnotou času, který stráví na jednom spisu, a to jak během vyhledávání informace, tak během anonymizace. Právě proto, že na tomto místě nechceme rozebírat otázku vyhledávání anonymizace, se této skupině více věnovat nebudeme – uvedeme pouze, že nejčastější hodnotou pro práci na jednom spisu byla 15 minut v 6 případech, dále 20 minut ve 3 případech, 25 minut ve 2 případech a opět jsme se dostali i k extrémním hodnotám, kdy Okresní soud v Blansku kalkuloval náklady podle času 90 minut

nutných pro práci na jednom spise a Okresní soud v Trutnově s 60 minutami pro tentýž úkol.

Skupinou, kterou chceme opravdu vyzdvihnout, je skupina soudů, které místo aby vycházely z nějaké paušální hodnoty, raději vyzkoušely nějaké spisy vyhledat a anonymizovat a výslednou požadovanou částku následně určily na základě vynásobení nutného času pro celý datový soubor. V tomto ohledu lze zmínit Okresní soud v Hradci Králové, který byl schopen anonymizovat 50 stran rozhodnutí během jedné hodiny, což vychází na 0,83 minuty na stranu, tedy 49,8 sekundy na stranu. Dále je pak ještě třeba vyzdvihnout Okresní soud v České Lípě a Okresní soud v Uherském Hradišti, přičemž oba dva tyto soudy opět vycházely ze svých výpočtů na základě vzorku, který vyhledaly a anonymizovaly. Tyto soudy nezávisle na sobě a na základě jiných hodnot dospěly ke stejnému výsledku, a to že jim vyhledání a anonymizování bude trvat 3 minuty na jeden rozsudek. Průměrná délka rozsudků je skutečně asi 3 strany, tj. těmto soudům to trvá asi 1 minutu na stranu.

Důvod, proč toto vyzdvihujeme, je, že soudy, které se skutečně pokusily provést výpočet na základě analýzy několika málo rozhodnutí, která měly k dispozici, obecně dospívaly k mnohem nižším hodnotám vyčíslení než soudy, které použily pouze nějakou obecnou paušální sazbu s předpokladem, kolik času jim to zabere. Argument, který použil kupříkladu Okresní soud Plzeň-Jih (nebyl v tomto ovšem zdaleka jediný), považujeme za příklad špatné praxe: „*Dle praxe soudu pročetí jednoho rozsudku, provedení anonymizace rozsudku a naskenování rozsudku, trvá minimálně 30 minut, v případě rozsáhlé trestné činnosti i déle. Za jednu hodinu lze tudíž zpracovat minimálně 2 trestní rozsudky.*“ Důvodem je totiž právě to, že v případech takového obecného vyčíslení dochází k velkému nadhodnocení času nutného k provedení úkonů v souvislosti s poskytnutím informace.

Příklady tří soudů schopných anonymizovat jednu stránku za minutu nám potvrzují náš předpoklad a tezi, které jsme používali při uplatňování stížností u Ministerstva spravedlnosti, které se s ní ovšem neztotožnilo. Věděli jsme totiž, že v rozhodovací praxi je časový rozsah 3 minut na jedno rozhodnutí mimoděk akceptován. My se ovšem domníváme, že časový rozsah 3 minut na jednu stranu rozhodnutí je velmi benevolentní, a tak dlouho anonymizace jedné strany v reálných situacích netrvá.

Ačkoliv se nejedná o případ vhodný ke generalizaci, několik rozhodnutí jsme si anonymizovali sami, abychom si udělali představu o náročnosti jeho anonymizace, přičemž kupříkladu i 7stránkové soudní rozhodnutí nám trvalo přečíst 3 minuty 42 sekund. Pokud jde o samotnou anonymizaci poté, ta trvala 48 sekund. Naší tezí je, že pro účely anonymizace není nutné daný text kontinuálně číst s porozuměním, ovšem pouze na jednotlivých řádcích vyhledávat osobní údaje a ty začernovat. S ohledem na to, že osobní údaje mají v rozsudcích tohoto typu podobu příjmení, dat narození a místa bydliště, dají se tyto pasáže v každém textu relativně snadno identifikovat. Nechci ovšem na tomto místě tvrdit, že se má vycházet takto vyčíslené hodnoty – je možné namítnout, že takové tempo je možná udržitelné po určitou dobu, nikoliv ale pro práci na anonymizaci trvajících několik hodin. Z toho hlediska se domníváme, že rozumná délka trvání anonymizace jedné strany je jedna minuta – a tento předpoklad nám potvrzuje i praxe některých soudů v našem empirickém výzkumu, které za tuto dobu jednu stranu rozhodnutí schopné anonymizovat jsou. Tato hodnota podle nás již dostatečně reflektuje i jistou benevolenci vůči anonymizujícímu, protože jednu minutu netrvá anonymizování jedné strany ani člověku, který takovou činnost dělá poprvé.

Je dále vhodné uvést, že v našem případě, kdy bylo žádáno skutečně mnoho rozhodnutí, a tedy bylo nutné anonymizovat velké množství stran, nutnost zaplatit za práci na tomto strávenou vůbec nezpochybňujeme. Rozporujeme zde pouze výši, která je skutečně u některých soudů enormní.

Chceme se ale zároveň vyjádřit i k otázce úhrady za poskytnutí jednoho rozhodnutí. To je totiž většinou obvyklá situace. Běžný žadatel o informace od soudů jakožto povinných subjektů nechce velké množství rozhodnutí, chce obvykle jedno až dvě rozhodnutí, která ho z nějakého důvodu (většinou vědeckého či studijního – obvykle žádají akademici či studenti právnických fakult) zajímají. Přesto dochází k situacím, kdy soudy podmiňují poskytnutí i jednoho rozsudku zaplacením úhrady. Je možné uvést příklad studentů Právnické fakulty Univerzity Karlovy, kteří žádali o rozsudek Městského soudu v Praze, kterým byl podnikatel Roman Janoušek odsouzen za trestný čin těžkého ublížení na zdraví, přičemž náklady anonymizace činily 400,- Kč.²² Na tomto místě bychom chtěli uvést, že toto vyčíslení může být za určitých okolností v souladu se Sazebníkem Ministerstva spravedlnosti. Ten sice obsahuje ustanovení § 5 odst. 1, podle kterého je hrazení nákladů povinnými subjekty požadováno pouze tehdy, přesáhnou-li náklady na poskytnutí informace částku 100,- Kč bez nákladů na poštovní služby. V odst. 2 téhož paragrafu je poté stanoveno, že vyhledávání informací trvajících méně než jednu hodinu nelze považovat za mimořádně rozsáhlé.

Těmito ustanoveními jsou tedy konkretizována zákonná ustanovení ohledně toho, co je to mimořádně rozsáhlé vyhledání. Na tomto místě je vhodné zhodnotit takto formulované pravidlo Sazebníku s normami zákona o svobodném přístupu k informacím. Zákon samotný nedefinuje pojem mimořádně rozsáhlého vyhledání informací, tento pojem byl tak definovaný judikaturou správních soudů a právní doktrínou.

Judikaturou používaná definice přitom je, že o mimořádně rozsáhlé vyhledání se jedná, pokud vyřizování žádosti bude pro daný povinný subjekt představovat v jeho konkrétních podmínkách časově náročnou činnost, která se objektivně vymyká běžnému poskytování informací tímto povinným subjektem. Takovou situaci pak může být kupříkladu situace, kdy by zaměstnanci povinného subjektu nuceni na delší dobu přerušit či odložit plnění svých ostatních úkolů a cíleně se po tuto dobu věnovat vyřizování žádosti.²³ Důležité jsou konkrétní podmínky u konkrétního povinného subjektu (obvykle s ohledem na počet zaměstnanců).²⁴ Jako příklad je možné uvést povinné subjekty mimo soudnictví – obce. Možnosti úřednického aparátu malé obce s neuvolněným starostou a místostarostou, jiná v případě velkého statutárního města s úřednickým aparátem.²⁵

Povinné subjekty (nejenom z řad soudů) často postupují velice paušálně a do svých sazebníků si dávají podobné hodnoty jako 100,- Kč, přičemž pokud na základě jejich kalkulace vyjdou náklady jako vyšší, automaticky konstatují mimořádně rozsáhlé vyhledávání a účtují si náklady.²⁶ Ostatně to stejné se stalo ve výše uvedeném případě. Pokud bychom respektovali tuto hranici mimořádnosti vyhledávání, mimořádné vyhledání by se u většiny subjektů pohybovalo už u 30 minut strávených u vyhledávání informace (sazba 200,- Kč na hodinu je totiž sazba poměrně obvyklá u povinných subjektů). Takový výklad je těžko v souladu s judikaturně uznávanou definicí, že mimořádně rozsáhlé vyhledávání je „časově náročnou činností, která se **objektivně vymyká běžnému poskytování informací** tímto povinným subjektem“. Pokud si to vztáhneme na soudy – jaké jsou běžné informace, které soudy poskytují? Právě rozsudky. Poskytování rozsudků je běžná činnost, v tom ohledu je zvláštní argumentovat tím, že se má uplatnit sazba pro mimořádně rozsáhlé vyhledání informací, když se rozsudek poskytuje. Na tom základě se domníváme, že by v zásadě nemělo docházet k situacím, kdy žadatel vyzve soud o jedno až dvě rozhodnutí a soud mu za to vyměří jakékoliv náklady.

V podobném duchu se vyjádřil i Nejvyšší správní soud v případě, kdy byla povinným subjektem vypočtena výše nákladů 400,- Kč z důvodu nutnosti věnovat dvě hodiny práce vyhledávání

informací. Nejvyšší soud přitom uzavřel, že se o mimořádné rozsáhlé vyhledávání nejednalo, že to neodůvodňuje sama o sobě ani skutečnost, že podklady byly umístěny v archivu.²⁷ Nejvyšší správní soud zejména vytkl pouhý odkaz na Sazebník, který taktéž pracoval s jednou hodinou jakožto hranicí mimořádně rozsáhlého vyhledávání. Uvedl k tomu však následující: „Z uvedeného ustanovení však nelze dovozovat bez dalšího a *contrario*, že vždy za vyhledávání přesahující 1 hodinu je povinný subjekt oprávněn podmínit poskytnutí informací úhradou nákladů. Tento nesprávný a zjednodušující výklad je podle Nejvyššího správního soudu nepřijatelný. Každou žádost o informace je vždy třeba posuzovat individuálně a jakýkoliv paušální či obecný přístup (např. dle počtu hodin vyhledávání) by byl nesprávný.“²⁸ S tímto závěrem Nejvyššího správního soudu se beze zbytku ztotožňujeme, celý aspekt nemožnosti určit mimořádnou rozsáhlost počtem hodin se ještě zabývá odborná literatura, přičemž tento závěr taktéž potvrzuje a více rozvádí.²⁹ V argumentaci se soud ostatně zabýval i tím, že v tomto případě se nejednalo o žádnou extenzivní či šikanózní žádost – v případě, že by se o ni jednalo, situace by byla patrně jiná. Kupříkladu pokud by došlo k tomu, že by jeden žadatel posílal opakovaně každý týden žádosti o informace se záměrem vytvořit si kompletní databázi na základě svého klíče, bylo by legitimní náklady vyčíslit, protože v úhrnu by se jednalo o objektivně neběžnou a časově náročnou činnost.³⁰

3.3 Příklady špatné praxe při požadování úhrady

Při našem empirickém výzkumu jsme se setkali i s několika dalšími případy špatné praxe při požadování úhrady. Tím asi nejzásadnějším bylo vyčíslení pouze části nákladů, přičemž k vyčíslení zbytku nákladů mělo dojít až po našem uhrazení první části. Jednalo se o případ, kdy chtěly povinné subjekty vyhledat všechna rozhodnutí, která splňují kritéria naší žádosti (za jejich vyhledání byla první část úhrady), pročež následně chtěly vyčíslit dobu nutnou k jejich anonymizaci a podle toho určit zbývající část úhrady. Tímto způsobem postupoval Okresní soud v Jindřichově Hradci, Okresní soud ve Vyškově a Městský soud v Brně.

Tento postup je jednoznačně v rozporu se zákonem. Zákon vyžaduje, aby byla výše úhrady vyčíslena předem. Právní doktrínou přitom byla řešena otázka možnosti žádat zálohu nákladů, přičemž se dospělo k závěru, že zákon o svobodném přístupu k informacím žádat zálohu na úhradu nákladů neumožňuje.³¹ To ovšem v praxi může přinášet problémy, neboť skutečnou dobu vyhledání informací, a tedy i výši úhrady, je povinný subjekt schopen vyčíslit až poté, kdy toto vyhledání provedl. Povinný subjekt musí nejdříve náklady vynaložit a spoléhat na to, že je žadatel skutečně uhradí, neboť pokud tak neučiní, byly náklady vynaloženy zbytečně. My z našeho empirického výzkumu víme, že takhle povinné subjekty zpravidla nepostupovaly. Byly činěny velice obecné a často nepodložené odhady, kolik času vyhledávání zabere. Tento postup není zcela v souladu se zákonem právě kvůli nepřesnému odhadu nákladů. Přesto je situace zčásti pochopitelná. Povinné subjekty, aby se vyhnuly zbytečnému vynakládání prostředků spojených s mimořádně rozsáhlým vyhledáváním informací, které žadatel nakonec neuhradí, v některých případech postupují tak, že vyhledají pouze část informací, vyčíslí úhradu jen vůči této části a vyčkají, zda žadatel úhradu provede. Jiný příkladem je vyhledání pouze části informací tam, kde vyhledání zbývajících bude vyžadovat obdobně časově náročnou činnost.³² V našem výzkumu několik soudů postupovalo druhým ze zmiňovaných přístupů.

Ve výše zmiňovaném případě jde ale o úplně něco jiného. Po uhrazení nákladů vyhledání by nám nebyla poskytnuta ani část informací, o které jsme žádali, protože by došlo pouze k vyhledání

rozsudků podle zadaných kritérií a teprve poté by se mělo přistoupit k anonymizaci, kterou bychom měli zaplatit – ovšem v okamžiku placení nákladů za vyhledání bychom neměli absolutně žádnou představu, v jaké výši tyto náklady budou a zda budou přijatelné. Domníváme se, že tento postup je jednoznačně v rozporu se zákonem – a to v podstatě i proto, že se jedná o obcházení nemožnosti žádat o zálohu pro mimořádně rozsáhlé vyhledávání.

3.4 Aspekt bezdůvodného obohacení při neadekvátním plnění

Otázka, jaké povahy je úhrada nákladů v zákoně o svobodném přístupu k informacím, byla předmětem soudních sporů. Její finální rozřešení přinesl rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13.12.2007, č.j. 6 As 12/2006–64, podle něž je úhrada v souvislosti s poskytnutím informací občanskoprávním vztahem obligační povahy. Ani rozhodnutí nadřízeného orgánu povinného subjektu o stížnosti proti sdělené výši úhrady není autoritativním rozhodnutím úřadu v oblasti veřejné správy, nýbrž stále jde o rozhodnutí o soukromoprávním nároku obligační povahy. Na toto poté Nejvyšší správní soud navázal v dalším svém rozhodnutí, konkrétně v rozsudku ze dne 21.9.2010, č.j. 2 As 34/2008-90, kde uvedl: „*Akceptuje-li žadatel sdělenou částku (...) informace se mu dostane a jeho právo je tedy saturováno. Dohoda o „ceně“ informace (nákladech s jejím poskytnutím spojené) je dohodou z oboru práva soukromého, žadatel není nijak nucen částku akceptovat a úhrada sama ani její výše nejsou exekvovatelné. Teprve rozhodnutí o odložení žádosti při neuhrazení sdělené částky je vrchnostenským aktem, jímž je žadateli jeho veřejné subjektivní právo na informaci upřeno, a je pak na správním soudu, aby k žalobě rozhodl, zda se tak stalo po právu.*“

Důsledkem této judikatury je to, že správní soudnictví neposkytuje ochranu proti rozhodnutí nadřízeného správního orgánu proti výši stanovené úhrady, protože to není rozhodnutím ve smyslu § 65 SŘS, ani rozhodnutím správního orgánu ve věci soukromoprávní dle § 68 písm. b) SŘS. Rozhodnutím podle § 65 SŘS je však rozhodnutí, jímž povinný subjekt žádost o poskytnutí informace pro nezaplacení úhrady odložil dle § 17 odst. 5 InfZ. Tento závěr byl odůvodněn tím, že povinný subjekt vystupuje jako nositel veřejné moci a může jednostranně ukládat povinnosti druhému účastníku právního vztahu právě jen tam, kde jde o vlastní poskytnutí informací. „*Sdělení výše požadované úhrady nákladů ale není uložením povinnosti. Povinný subjekt tu sděluje, že opatření informací si vyžádá určité náklady, že povinný subjekt může po právu žádat jejich úhradu a předkládá žadateli možnost tyto náklady akceptovat a uhradit, nebo neuhradit.*“⁴³³ Teprve rozhodnutí o odložení žádosti při neuhrazení sdělené částky je vrchnostenským aktem, jímž je žadateli jeho veřejné subjektivní právo na informaci upřeno, a je pak na správním soudu, aby k žalobě rozhodl, zda se tak stalo po právu.

Argumenty v judikatuře obsažené jsou rozumné, ovšem negativním aspektem je, že je celá situace poměrně překvapivá. V rozhodnutí nadřízeného orgánu o stížnosti proti stanovení výše úhrady je vždy uvedeno, že proti tomuto rozhodnutí je možné podat žalobu ve správním soudnictví a řadový žadatel v případech, že nesouhlasí ani s vyčíslenou úhradou nadřízeným orgánem, zkrátka pokračuje dalším opravným prostředkem (o kterém je mu sděleno, že je možný) – jenom proto, aby mu bylo následně správním soudem sděleno, že se nejedná o vhodný prostředek obrany a že se jeho žaloba zamítá, protože „rozhodnutí“ nadřízeného orgánu vlastně rozhodnutím není. Je přitom smutným faktem, že v mezidobí již obvykle povinný subjekt vydá rozhodnutí o odložení žádosti informace pro nezaplacení a nezřídka dochází k uplynutí lhůty pro podání správní žaloby proti tomuto rozhodnutí.

Celá situace je zvláštní s ohledem na to, že v judikatuře Nejvyššího správního soudu jednoznačně převládla teze o materiálním pojetí soudního rozhodnutí jakožto aktu přezkoumávaného ve správním soudnictví.³⁴ Vzhledem k rozsahu článku není možné se touto otázkou zabývat důkladněji, přesto je vhodná krátká poznámka k tomu, že závěr Nejvyššího správního soudu je sice logický a dává smysl, přináší ovšem praktické obtíže popsané výše, které jsou přitom zcela zbytečné. Rozdíl mezi soukromým a veřejným právem zde skutečně je a má smysl ho oddělovat např. z hlediska požadování bezdůvodného obohacení (viz dále). Domníváme se ale, že nemá smysl jej akcentovat při stanovování toho, jakým procesním prostředkem je možné se bránit. Argument je patrně takový, že správní soudy by neměly rozhodovat v otázkách soukromého práva. Správní soudy mohou tak jako tak o tomto „soukromém obligačním vztahu“ rozhodnout – toto rozhodnutí je ovšem pouze odsunutě až ve vztahu k rozhodnutí o odložení žádosti pro neuhrazení. Není to tedy tak, že by se správní soudy snažily vyhnout situaci, aby jimi nebylo rozhodováno o soukromém právu – o soukromém právu stejně nakonec v případě správné procesní obrany rozhodováno bude, protože výši úhrady správní soudy v rámci obrany proti odložení žádosti přezkoumávají.³⁵

Navíc zde nastává další riziko komplikací, a to tam, kde žadatel úhradu nezaplatí, avšak povinný subjekt odložení neprovede – tedy nevydává žádný formalizovaný úkon a nedoručí jej žadateli. Odborná literatura uvádí, že „s ohledem na zmíněná usnesení zvláštního senátu a NSS lze soudit, že k odložení žádosti nedochází „fakticky“ uplynutím zákonné lhůty pro úhradu nákladů dle § 17 odst. 5, takže povinný subjekt musí učinit „odkládací“ úkon, který nadto musí oznámit žadateli.“³⁶ O tom, že v tomto případě neexistuje žádná fikce, svědčí i judikatura Nejvyššího správního soudu v této otázce.³⁷ Tím jsme tedy zpátky u té problematické nečinnosti, které již byla věnována pozornost v předcházejících kapitolách. Žadatel se tedy nejprve bude muset opět bránit proti nečinnosti. Prostředkem ochrany proti této nečinnosti je žádost podle § 80 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „SŘ“), u nadřízeného orgánu povinného subjektu, protože podmínky pro podání stížnosti dle § 16a InfZ nejsou splněny kvůli tomu, že lhůta pro vyřízení žádosti přestala plynout. Podání žádosti o ochranu před nečinností podle § 80 SŘ je přitom podmínkou pro případnou navazující soudní ochranu žalobou proti nečinnosti povinného subjektu (při vydání rozhodnutí o odložení žádosti podle § 17 odst. 5 InfZ).³⁸

Situace je zde tedy skutečně velice komplikovaná. Řešení zvolené Nejvyšším správním soudem je logické, ovšem vysoce nepraktické a komplikující situaci pro mnoho žadatelů o informace – i na základě našeho výzkumu víme, že zdaleka ne všechny povinné subjekty vydaly rozhodnutí o odložení žádosti o informace – soudní ochrana a finální rozhodnutí by tedy bylo jenom kvůli tomuto stanovisku judikatury prodlouženo klidně i o několik měsíců kvůli nutnosti řešit prvně nečinnost povinného subjektu. Není zde přitom žádná protihodnota na druhé straně – jak již bylo uvedeno výše, správní soudy stejně nakonec budou rozhodovat o soukromoprávní otázce – a to v rámci správní žaloby proti rozhodnutí o odložení. Současná výkladová praxe právní úpravy je tak v současné době jednoznačně suboptimální.

Poslední poznámkou ve vztahu k soukromoprávní povaze úhrady je to, že se nám během našeho výzkumu opakovaně stala situace, kdy povinný subjekt vyčíslil úhradu za poskytnutí informace na určitou částku, která byla z naší strany uhrazena. Následně ovšem povinný subjekt zjistil, že rozhodnutí, která splňují naše kritéria, není tolik, kolik předpokládal – není jich celých 100, ale vlivem filtrace jich ve své rozhodovací činnosti dohledal např. pouze 30. Na tuto situaci poté jednoznačně dopadají právě závěry z výše uvedené judikatury, totiž že žadatel může požadovat

v poměrné výši bezdůvodné obohacení, protože informace nebyla poskytována v rozsahu, kterou požadoval. To je logické i s ohledem na to, že i časová náročnost např. anonymizace byla o hodně nižší právě s ohledem, že se nakonec neanonymizovalo celých 100 rozhodnutí, ale právě pouze jejich třetina. Obranu by zde v tomto případě poskytovaly civilní soudy. Kromě toho, jestli došlo k plnému poskytnutí podle „dohody o ceně“, jak situaci ve výše zmíněné judikatuře nazval Nejvyšší správní soud, by soud v občanském soudním řízení zkoumal také, zda byla úhrada vyčíslena v souladu s § 17 odst. 1 InfZ, tedy zda nepřesahuje náklady s pořízením kopií a jiné náklady a zda ceny uvedené v sazebníku zásadním způsobem nepřesahují ceny nezbytné.³⁹

Závěr

Závěrem našeho empirického výzkumu tedy je, že praxe poskytování rozsudků soudy na základě zákona o svobodném přístupu k informacím je velice nejednotná a nepředvídatelná. Na tomto místě již nebudeme znovu zdůrazňovat jednotlivá zjištění, která byla rozsáhle rozebrána v jednotlivých kapitolách, ovšem chtěli jsme opět upozornit na dvě oblasti, u nichž náš výzkum odhalil kritické problémy, které velmi omezují možnost uplatnit právo na informace. První z nich se týká velmi špatné konstrukce judikatury Nejvyššího správního soudu, jejímž důsledkem je, že v případě nečinnosti nadřízeného orgánu při rozhodování o opravných prostředcích (stížnostech a odvoláních) proti rozhodnutím povinného subjektu, je nutné žalovat povinný subjekt, a nikoliv tento nadřízený orgán, který je v prodlení. Tento fakt má hluboké dopady zejména na možnost získat náhradu nákladů řízení, protože ten, kdo neplní své povinnosti, je nadřízený orgán – ten ovšem není účastníkem řízení, a tedy mu není možné uložit povinnost k náhradě nákladů řízení. A povinnému subjektu, který je v tomto řízení žalovaný, je taktéž není možné uložit, protože zavinění za prodlení není na jeho straně. Náklady tak v konečném důsledku ponese žadatel, pro kterého je to ale jediná možnost, jak získat informace, které požadoval. Tento fakt považujeme za rozporný se zákonem o svobodném přístupu k informacím a sledujeme zde i rozpor s právem na spravedlivý proces.

Druhá oblast, ve které bychom navrhovali změnu judikatury či právní úpravy, je oblast toho, co se považuje za rozhodnutí ve smyslu možnosti jej napadnout správní žalobou. Na mysli zde máme problém nastíněný v poslední kapitole, a to konkrétně to, že „rozhodnutí“ nadřízeného orgánu o stížnosti proti výši stanovené úhrady, není rozhodnutím, a tedy není napadnutelné správní žalobou. Je třeba napadnout rozhodnutí o odložení žádosti, které bude na základě tohoto „rozhodnutí“ o stížnosti vydáno. To s sebou přináší další komplikace – v prvé řadě toto není většinou žadatelů zřejmé a jedná se o zbytečně komplikovanou konstrukci, přestože by se dalo na „rozhodnutí“ o stížnosti klidně pohlížet jako na rozhodnutí v materiálním smyslu a jeho přezkum tedy umožnit. Největší problém této konstrukce je ale v tom, že povinný subjekt může být (a na základě našeho empirického výzkumu také často je) nečinný, pročez zde není žádná fikce o vydání tohoto rozhodnutí o odložení. Je tedy nutné se prostřednictvím opatření proti nečinnosti domáhat vydání tohoto rozhodnutí o odložení, aby se bylo vůbec proti čemu bránit. Tato konstrukce je zbytečně složitá, komplikovaná, zdoluhavá a celý problém by byl snadněji řešitelný zkrátka jen tím, že bychom umožnili soudní přezkum „rozhodnutí“ nadřízeného orgánu ve správním soudnictví.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2019/05/08/soudy-poskytnuti-rozsudku/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

1 ŠIMÍČEK, Vojtěch. In: BAHÝLOVÁ, Lenka a kol. *Komentář. Ústava České republiky*. Praha: Linde, 2010, s. 1310.

2 V mezidobí práce na tomto článku se v médiích objevila informace, že se spuštění takové databáze připravuje a že by údajně měla být spuštěná ještě v roce 2019, i když patrně ještě ne se všemi rozsudky. ŠTEFAN, Václav. Online rozsudek. Ministerstvo zavede databázi soudních rozhodnutí, na Slovensku funguje už šest let. *iROZHLAS.cz*. Publikováno dne: 23.1.2019. Citováno dne 23.1.2019. Dostupné online: <http://irozhl.as/4H7>.

3 Sporné a kritizovatelné v této souvislosti je to, že rozsudek není jedinou formou rozhodnutí soudu, kterou se řízení končí. I usnesením se totiž někdy může rozhodovat meritorně. Z toho důvodu je tato právní norma někdy označována za nesystematickou a je navrhováno její vypuštění či změnu. K tomu srov. FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. JIROVEC, Tomáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 543. Z perspektivy našeho empirického výzkumu chceme podotknout, že toto nám vůbec nečinilo problémy. Nesetkali jsme se s jedinou instancí problému, kdy by nám soudy odmítly vydat trestní příkaz, kterým se někdy o spáchaném činu podle námi vymezených kritérií rozhodlo, protože by zastávaly názor, že je možné vydávat pouze rozsudky.

4 K velmi zajímavému srovnání toho, v jakých státech a v jakém rozsahu jsou zveřejňována soudní rozhodnutí v rámci členských států EU je možné doporučit publikaci OPIJNEN, Marc a kol. *On-line Publication of Court Decisions in the EU*. Publikováno 15.2.2017. Dostupné online: <https://bo-ecli.eu/uploads/deliverables/Deliverable%20WS0-D1.pdf>

5 GEALFOW, John A. MAY, Christian. Anonymizace osobních údajů v soudních rozhodnutích. *Revue pro právo a technologie*. 2019, roč. 10, č. 19, s. 3-39.

6 Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 25.11.2011, č. j. 7 Ans 5/2011-104 má stížnost kombinovaný charakter prostředku nápravy proti nečinnosti (tj. není-li žádost zcela nebo částečně vůbec vyřízena) a zároveň opravného prostředku proti úkonům, které lze považovat za vyřízení stížnosti.

7 Srov. např. HAMULÁK, Ondřej. STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie. Ústavní základy a soudnictví*. Praha: Leges, 2011, s. 102 a násl.

8 FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 60-61.

9 Tamtéž. Více k těmto otázkám také viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9.2.2012, sp. zn. 1 As 141/2011, či rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5.8.2016, č.j. 4 As 96/2016-36.

10 K tomu se obdobně vyjádřil Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 27.11.2013, č.j. 8 As 9/2013-30 v odstavci 27.

11 Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 25.8.2015, sp. zn. 98/2014/VOP/VBG, s názvem Realizace práva na informace v praxi. Dostupné online na: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/98-2014-VOP-VBG_poskytovani_informaci_-_vykum_.pdf, s. 5.

12 Tamtéž, s. 6.

13 Tamtéž, s. 7.

14 Tamtéž.

15 Tamtéž, s. 12.

16 Tamtéž, s. 13.

17 Výroční zprávy Ministerstva spravedlnosti o poskytování práva na informace jsou dostupné na adrese: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=374&d=10766>

18 Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28.2.2011, č.j. 2 Ans 9/2010-56. Obdobné závěry pak Nejvyšší správní soud učinil (ve skutkově podobných situacích) např. v rozsudcích ze dne 29.1.2013, č.j. 8 Ans 10/2012-46 a ze dne 20.12.2013, č.j. 7 Ans 15/2013-23. V prvním z citovaných rozhodnutí Nejvyšší správní soud uvádí, že rozhodnutí o stížnosti žadatele, který nesouhlasí s výší úhrady za poskytnutí informace, není rozhodnutím ve smyslu § 65 odst. 1 s. ř. s., přičemž v podrobnostech odkazuje na usnesení rozšířeného senátu ze dne 21.9.2010, č.j. 2 As 34/2008-90.

19 Srov. nález Ústavního soudu ze dne 1.11.2007, sp. zn. III. ÚS 677/07, či rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25.10.2007, sp. zn. 9 Ans 7/2007.

20 Ustanovení § 17 odst. 1 věta první InfZ.

21 Srov. FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. JIROVEC, Tomáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 1005-1006.

22 O tomto případě píše více TULÁČEK, Michal. *Obstrukce spojené s právem na informace*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2016, s. 61, přičemž se věnuje ne přímo otázce 400,- Kč za dvě hodiny práce soudní úřednice při anonymizaci předmětného rozhodnutí, přičemž došlo k situaci, kdy o stejný rozsudek nezávisle na sobě žádalo několik studentů, ovšem úhrada byla požadována od každého z nich, přestože soud již musel disponovat anonymizovaným rozhodnutím a nová anonymizace tedy nebyla potřeba. Studenti dokonce následně požádali soud o informaci, kolikrát bylo o rozsudek žádáno a kolikrát byla anonymizace placena. Soud nejprve popřel, že by žádal o úhradu nákladů opakovaně, přičemž od tohoto tvrzení ustoupil teprve tehdy, když mu byla předložena čísla jednacích výzev soudu, které tomuto tvrzení zjevně odporovaly. Poté soud informoval, že o úhradu nákladů v souvislosti s anonymizací tohoto rozhodnutí žádal celkem třikrát. Když ovšem po této celé situaci přišel další student a anonymizovaný text požádal, byl opět vyzván k úhradě nákladů za tuto anonymizaci. Toto považujeme za jednoznačný případ špatné praxe, který navíc souvisí s tím, že nedochází ke zveřejňování poskytnutých informací tak, jak ukládá § 5 odst. 3 InfZ, což je další z problémů, který jsme při našem empirickém výzkumu zaznamenali. Přestože některé soudy vyloučily možnost provedení „mírnější“ anonymizace, než která je předpokládána právními předpisy o ochraně osobních údajů, s ohledem právě na toto

ustanovení (a tedy jejich povinnost následně poskytnuté informace zveřejnit) **nejsme si vědomi jediného případu, kdy by byly poskytnuté informace někde zveřejněné a byly tak zpřístupněny pro širokou veřejnost.**

23 FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. JIROVEC, Tomáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1020.

24 „Při posuzování požadavku na úhradu za mimořádně rozsáhlé vyhledávání je třeba přihlédnout rovněž k povaze požadovaných informací a poměrům povinného subjektu. Povinným subjektem je v dané věci Úřad městské části Praha 13, tedy správní orgán s dostatečným materiálním a personálním vybavením a zabezpečením.“, jak konstatoval Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku č.j. 5 As 35/2016–25 ze dne 20.10.2016.

25 *Metodické doporučení k postupu povinných subjektů podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.* Ministerstvo vnitra ČR, s. 62 Dostupné online: <http://www.mvcr.cz/soubor/vyzadane-informace-2011-metodicke-doporuceni-green-02-web-pdf.aspx>

26 Tato situace sama o sobě být v rozporu se zákonem být nemusí. Doktrínou byla řešena otázka, jestli lze v sazebníku předem stanovit, co je považováno za mimořádně rozsáhlé vyhledávání, přičemž ta dospěla k závěru, že hypoteticky je možné to připustit. Stanovený počet hodin ovšem musí být odvozen od objektivních hledisek, tj. stanovená doba musí být v podmínkách konkrétního povinného subjektu skutečně časem vymykajícím se přiměřené době poskytování informací. Srov. FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. JIROVEC, Tomáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář.* Praha: C.H. Beck, 2016, s. 1022.

27 Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20.10.2016, č.j. 5 As 35/2016–25: „*Tvrzení žalovaného, že je nutné podklady v archivu vyhledat a po jejich zapůjčení opět vyhledávat v jednotlivých složkách, není dostatečným odůvodněním mimořádné rozsáhlosti, neboť lze obecně říci, že vyhledání informace bude typicky spočívat ve vyhledání podkladů obsahujících informaci a následném vyhledání informace v těchto podkladech.*“

28 Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20.10.2016, č.j. 5 As 35/2016-25.

29 Srov. FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. JIROVEC, Tomáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář.* Praha: C.H. Beck, 2016, s. 1020.

30 Srov. tamtéž, s. 1006-1007.

31 Tamtéž, s. 1035.

32 Tamtéž, s. 1036.

33 Rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21.9.2010, č.j. 2 As 34/2008, § 28.

34 POTĚŠIL, Lukáš. Pojem rozhodnutí podle judikatury rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu. *Sborník konference Dny práva*, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 108 a násl.

35 Usnesení Zvláštního senátu zřízeného dle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých

kompetenčních sporů, ze dne 15.9.2010, č.j. Konf 115/2009–34.

36 FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. JIROVEC, Tomáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 1046.

37 Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28.2.2011, č.j. 2 Ans 9/2010–59: „Vzhledem k tomu, že žalovaný nevydal rozhodnutí, popř. neposkytl požadovanou informaci, žalobce vyčerpal prostředky, které procesní předpis stanoví k jeho ochraně a vzhledem k tomu, že zákon o svobodném přístupu k informacím nespojuje s nečinností žalovaného fikci, že bylo vydáno rozhodnutí o určitém obsahu nebo jiný právní důsledek, nezbylo Krajskému soudu v Brně než uložit žalovanému povinnost vydat rozhodnutí ve věci v souladu se zákonem o svobodném přístupu k informacím, to je buď informaci poskytnout, nebo vydat rozhodnutí o odmítnutí žádosti.“ V jiném rozsudku se Nejvyšší správní soud zase zabývá tím, že má-li mít žadatel možnost bránit se proti rozhodnutí o odložení žádosti, musí být povinným subjektem prokazatelně vyrozuměn o tom, že došlo k odložení žádosti. Rozhodnutí o odložení nemusí mít formu usnesení, může být např. poznamenáno do spisu. Nejvyšší správní soud zároveň připomíná, že má-li být takové rozhodnutí o odložení přezkoumáno ve správním soudnictví, mělo by být alespoň stručně zdůvodněno, jinak by bylo považováno za nepřezkoumatelné. Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15.11.2012, č.j. 2 Ans 13/2012-14, § 47-49. Argumentace Nejvyššího správního soudu je zde sice pěkná – říká, jak je možné odložit žádost a jak o tom má být žadatel vyrozuměn, aby se mohl bránit – právě na tomto místě se ale dalo očekávat postulování oné fikce v případě, že se tak nestane. Nejvyšší správní soud se této otázce ale vyhnul a patrně tak setrval na stanovisku, že zde žádná fikce není a je nutné se vydání rozhodnutí o odložení domáhat skrze opatření proti nečinnosti.

38 FUREK, Adam. ROTHANZL, Lukáš. JIROVEC, Tomáš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 1046-1047.

39 Usnesení Zvláštního senátu zřízeného dle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ze dne 15.9.2010, č.j. Konf 115/2009–34.

Odborný článek

Databázová práva *sui generis* a jejich aplikace na výstupy umělé inteligence

Dominika Galajdová

Autorka je studentka doktorského studia na Ústavu práva a technologií na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. V současnosti se zabývá vztahem softwaru a umělé inteligence a možných dopadů do sféry softwarového práva. Tento příspěvek byl napsán v rámci projektu specifického výzkumu č. PrF/09/2018.

Abstrakt

Umělá inteligence je nová výzva, která s sebou přináší řadu otázek, na které se snaží v poslední době najít odpověď nejenom odborná veřejnost. Jedna z oblastí, kde se umělá inteligence začíná uplatňovat, je oblast kreativní tvorby, jíž doposud dominovala výhradně tvorba lidí. Otázky schopnosti kreativity umělé inteligence, autorství a autorskoprávní ochrany výtvorů umělé inteligence jsou jedny z mnoha, které v této souvislosti vyvstávají. Cílem tohoto příspěvku bude zejména úvaha o otázkách autorskoprávní ochrany výtvorů umělé inteligence a s tím související řešení otázky autorství s ohledem na navržené přístupy v odborné literatuře a s reflexí stávající právní úpravy jakožto východiska této úvahy. Zároveň se příspěvek zaměří na možnost řešení uvedených otázek prostřednictvím úpravy databazových práv *sui generis*.

Abstract

Artificial intelligence is a new challenge which raises numerous questions. One of the areas where artificial intelligence is beginning to be applied is in the field of creative work, which thus far has been exclusively the domain of humans. Questions regarding the creative ability of artificial intelligence, the designation of authorship and copyright protection of work created in part, or in full, by artificial intelligence are some of the challenges that arise in this context. The main aim of this paper is to consider the issue of copyright protection of creations by artificial intelligence and related solutions to the issue of authorship with respect to the proposed approaches in the literature and with reflection of the existing legislation as the starting point for this consideration. At the same time, the paper will focus on the possibility of addressing these issues through applying database rights *sui generis* on artificial intelligence and its creations.

Úvod

V minulosti byla interakce s umělou inteligencí umožněna pouze ve špičkových laboratořích nebo výzkumných centrech. Dnes již však umělá inteligence pronikla do různých oblastí lidského života od těch okrajových až po ty nejběžnější (např. filtry spamu v e-mailových schránkách nebo detekce malware v antivirovém softwaru¹). Kromě toho se výstupy umělé inteligence stále více dostávají do popředí pozornosti široké veřejnosti např. projekt Next Rembrandt,² volné pokračování knižní série Píseň ledu a ohně od G.R.R. Martina³ nebo recepty generované webovou aplikací Chef Watson.⁴ Společnost si tedy začala uvědomovat nepopíratelný dopad, který může mít umělá inteligence na naše životy. O tomto mimo jiné svědčí debata o různých aspektech umělé inteligence po celém světě.⁵

Doposud bylo v této oblasti navrženo několik teoretických přístupů k ochraně výstupů umělé inteligence, např. analogie se zaměstnaneckými díly, počítačem generované práce, odvozená díla.⁶ Tyto jednotlivé přístupy jsou založeny na stávajícím autorskoprávním rámci, kdy se zvažuje aplikace platných institutů autorského práva k výstupům umělé inteligence. Odborná veřejnost se mimo jiné zabývá otázkou autorství ve vztahu k umělé inteligenci generovaným výstupům.⁷ Jedním z potenciálních řešení by mimo jiné byla možnost přiznat autorství samotné umělé inteligenci. Toto řešení by však nejspíš bylo podmíněno udělením minimálně částečné právní osobnosti umělé inteligenci, kdy tato úvaha vyvolává kontroverzi.⁸ Nicméně právní ochrana *sui generis* výtvorů umělé inteligence by z tohoto důvodu mohla být přijata jako potenciálně vhodná alternativa. Tento koncept by předně chránil investice do vývoje umělé inteligence a nebyl by tak těsně spjat s autorským právem a jeho základními principy.

V nedávném rozhodnutí Technomed Ltd v. Bluecrest a Express⁹ („Technomed Ltd. v. Bluecrest“) se odvolací soud pro Anglii a Wales zabýval mimo jiné také ochranou souboru PDF, tedy strukturovaných dat. V tomto případě soud použil databázová práva *sui generis*, přičemž extenzivně interpretoval stávající právní předpisy. Toto rozhodnutí může být toliko použito jako inspirace ve vztahu k výstupům umělé inteligence. Ačkoli databázová práva *sui generis* nejsou novým konceptem, mohou skýtat nové možnosti, jak přistupovat k řešení otázky ohledně výstupů umělé inteligence a jejich ochrany. Za tímto účelem bude provedena analýza uvedeného rozhodnutí a jeho aplikace na ochranu výstupů umělé inteligence, jakož i analýza výše zmíněných přístupů.

1. Umělá inteligence a její tvůrčí činnost

Fenomén umělé inteligence má své počátky v 50. a 60. letech minulého století.¹⁰ V tomto období lze zaznamenat prvotní snahy o vytvoření technologií, které by mohly být považovány za inteligentní. Jedním z prvotních impulsů pro výzkum v oblasti počítačových věd je nepochybně teoretická práce¹¹ britského matematika Alana Turinga, jehož jméno je dnes již nepochybně spjato s fenoménem umělé inteligence. Ve své práci se Turing zabývá vytvořením takové technologie, která projde tzv. Turingovým testem. Na základě tohoto testu bude možné ověřit, zdali je tento stroj inteligentní. Turingova práce získala pozornost odborné veřejnosti a dočkala se záhy kritické reakce¹², která Turingův test, jakožto kritérium inteligence strojů, zpochybňuje.¹³ Nejznámějším kritikem Turingova testu je nepochybně Searle, který ve své práci¹⁴ zpochybňuje inteligenci stroje, neboť v jeho činnosti postrádá porozumění a pochopení ze strany stroje, tedy v širších souvislostech tento stroj postrádá vědomí. Bez ohledu na relevantnost Turingova testu se nepochybně jedná o úvahu, která minimálně

vyznačila potenciální směr pro rozvoj v oblasti umělé inteligence.

V následujícím období se vývoj umělé inteligence zaměřoval na různé sféry a využití těchto jednotlivých konceptů a technologií pro různé účely. Dochází k rozvoji technologií, které pracují s přirozeným jazykem,¹⁵ rozeznáváním 2D obrazů, strojového učení, expertních systémů,¹⁶ kognitivních systémů,¹⁷ a dalších.

Jedna z nejzajímavějších technologií v oblasti umělé inteligence je strojové učení. V rámci strojového učení se rozvíjí neuronové sítě,¹⁸ kdy v současné době mezi nejznámější patří technologie Deep Learning.¹⁹ Neuronové sítě se vyvíjí již v 90. letech minulého století, kdy jsou limitovány možnostmi tehdejších výpočetních technologií, ať již se jedná o možnosti hardware nebo software. Teoretické vysvětlení neuronových sítí poskytuje Taylor ve svém článku,²⁰ kde navrhuje vytvoření stroje, který bude schopen myslet a osvojit si další schopnosti doposud náležící pouze člověku. Svůj návrh Taylor zakládá na premise, že hlavní složky lidského myšlení souvisí se schopností řešit problémy, se sněním a s pamětí, kdy jedním z problémů, se kterým je nutno se vypořádat, je porozumění a význam jednotlivých vjemů pro modelování myšlení.²¹ V rámci svého návrhu pracuje Taylor s modelem neuronové sítě, kdy se pomocí nich pokouší inteligentní stroj vytvořit. Při teoretickém modelování této neuronové sítě vychází z neurofyzologie, konkrétně z činnosti lidského mozku a jeho základních struktur.²² Avšak neuronové sítě nejsou jedinou technologií, která se snaží o vytvoření umělé inteligence.

V oblasti kreativní tvorby je důležitou podoblastí tzv. computational creativity,²³ která má interdisciplinární povahu a spojuje zejména poznatky kognitivní vědy a výzkum umělé inteligence. K vytváření stroje nebo systému, který bude nadán kreativitou je přistupováno z pohledu modelování lidského myšlení. Výzkum v této oblasti byl v poslední době financován i na vládní úrovni. Za zmínku jistě stojí podpora čtyř projektů²⁴ v rámci EU. Jednotlivé projekty přinesly zajímavé výsledky v oblasti hudby,²⁵ poezie²⁶ i matematiky.²⁷ Jedním z nejznámějších výsledků, vytvořených v rámci výše uvedených projektů, bude scénář k muzikálu Beyond the Fence²⁸ vytvořený What-If Machine, který byl uveden v Londýně.

Výše uvedený přístup je jedním z přístupů,²⁹ který byl definován Norvigem a Russelem, kdy dalšími jsou: 1) přístup z pohledu již výše zmíněného Turingova testu; 2) přístup, který se snaží dosáhnout racionálního myšlení (the „law of thoughts“ approach); a konečně 3) přístup, který se snaží dosáhnout racionálního chování (tzv. rational agent approach).³⁰

Na tuto problematiku navazuje otázka definice umělé inteligence. Je již více než jasné, že k umělé inteligenci je přistupováno jako k vědní disciplíně, nikoliv pouze jako k technologii. Avšak právě exaktní definování této vědní oblasti je i v současné době stále nedosaženo, a proto žádná univerzální definice umělé inteligence neexistuje. Přední vědci v oblasti umělé inteligence v souvislosti s jejím vývojem přicházejí s různými definicemi:

1. „umělá inteligence je věda o vytváření strojů nebo systémů, které budou při řešení určitého úkolů takového postupu, který bychom považovali za projev inteligence, kdyby ho dělal člověk“;³¹
2. „věda a inženýrství zabývající se vytvářením inteligentních strojů, zejména inteligentních počítačových programů“;³²
3. „umělá inteligence se zabývá tím, jak počítačově řešit úlohy, které dnes lépe zvládají lidé“.³³

Z výše uvedeného je zřejmé, že pojem umělé inteligence je heterogenní a je vykládán *ad hoc* v souvislosti s konkrétním přístupem. Zároveň je v obecné rovině tento pojem spojen s pojmem inteligence,³⁴ který je obecný a také obtížně definovatelný. V souvislosti s autorským právem bude mít největší význam výše uvedené pojetí a oblast výzkumu tzv. computational creativity, neboť právě výsledky v této oblasti mohou být obtížně rozeznatelné od autorských děl vytvořených lidmi.

2. Přístupy k autorství u výtvorů umělé inteligence

V současné době bylo v rámci odborné diskuze navrženo několik přístupů k problematice právní ochrany výtvorů umělé inteligence.³⁵ Tyto jednotlivé přístupy jsou inspirovány stávající úpravou autorského práva, na kterou navazují. Tato problematika je zejména diskutována v zahraniční literatuře,³⁶ a tedy vždy se zaměřením k užité výchozí autorskoprávní úpravě, je proto koncipována s ohledem na specifika kontinentální nebo angloamerické právní úpravy. Z tohoto důvodu je vhodnost konkrétních přístupů vždy potřeba hodnotit v daných souvislostech, neboť kupříkladu návrhy vycházející z angloamerické úpravy nebudou např. reflektovat nutnost vypořádat se s otázkou osobnostních práv.³⁷

Prvním z přístupů je použití „*hire doctrine*“, která byla řešena převážně v oblasti angloamerického práva.³⁸ Úprava této doktríny je obdobou české úpravy zaměstnaneckého díla upravené v § 58 autorského zákona.³⁹ Znění § 101 ve spojení s § 201 písm. b) amerického autorského zákona⁴⁰ zakotvuje úpravu zaměstnaneckého díla, kdy „*zaměstnavatel [...], pro kterého bylo dílo vytvořeno, bude považován za autora [...], pokud si dotčené strany nesjednaly jinak...*“⁴¹. Úprava zaměstnaneckého díla však může být analogicky pro potřeby výtvorů umělé inteligence aplikována pouze jako právní fikce, pokud budou pojmy zaměstnavatel a zaměstnanec vykládány extenzivně, tj. umělá inteligence bude považována za zaměstnance a její vývojář bude považován za zaměstnavatele. Aplikací režimu zaměstnaneckého díla dojde k jejich právní ochraně před neoprávněným užitím a výtvoři umělé inteligence tedy nebudou volně k užití. Jedna z výhod použití tohoto přístupu spočívá v tom, že obdobnou právní úpravu je možné nalézt i v právních řádech ostatních států.⁴² Z tohoto důvodu by adopce popsaného přístupu mohla být přijata na mezinárodní úrovni. Avšak tento přístup skrývá i potenciální riziko hlavně s ohledem na to, že výše uvedené pojmy (zaměstnanec a zaměstnavatel) vždy budou také užívány v oblasti pracovního práva a je tedy otázkou, zda by nedošlo ke konfliktu předně s úpravou zaměstnanecké ochrany.⁴³ V případě, že by tento přístup byl přijat, bude nezbytné použít extenzivní výklad výše uvedených pojmů pouze *stricto sensu* pro účel autorského práva.

Jak již bylo výše uvedeno, v oblasti české právní úpravy nalezneme v § 58 autorského zákona obdobnou právní úpravu. Ustanovení § 58 obecně stanoví, že „*není-li sjednáno jinak, zaměstnavatel vykonává svým jménem a na svůj účet autorova majetková práva k dílu, které autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního nebo služebního vztahu*“. Jedná se o právní fikci, která upravuje výkon majetkových práv v § 12 autorského zákona pro případ, že dojde k vytvoření díla autorem, který je v pracovněprávním nebo služebním vztahu. Na základě této fikce dojde k situaci, že majetková práva vykonává na základě zákona osoba odlišná od autora. Přestože bychom se mohli pokusit tuto fikci v případě umělé inteligence aplikovat, je zde překážka v § 5 odst. 1 autorského zákona, kdy autorem může být pouze fyzická osoba.⁴⁴ V tomto případě, by pak nezbytně muselo dojít ke změně právní úpravy, která by upustila od tohoto požadavku. Tato právní konstrukce však může posloužit jako předloha pro řešení kolize autorského práva a umělé inteligence, tedy zakotvení

možnosti výkonu práv k danému dílu ze strany osoby, nikoliv umělé inteligence samotné.

Dalším přístupem je úprava děl vytvořených počítačem, která je založena na stávající právní úpravě např. Velké Británie, Irska, Nového Zélandu a Hongkongu.⁴⁵ Nicméně vzhledem k tomu, že se jedná o úpravu přijatou menšinou zemí, je použitelnost tohoto přístupu prozatím spíše teoretická. Zůstává otázkou, zda při přijetí avizované legislativy ve výše uvedených státech, byl také zvážen budoucí vývoj umělé inteligence a možná aplikace této legislativy i pro tyto případy. Tento přístup vychází z premisy, že umělá inteligence je pouze nástroj, který je používán člověkem. Jako příklad lze uvést znění britského autorského zákona,⁴⁶ a to konkrétně znění čl. 9 odstavce 3, kdy „...za autora díla bude považována osoba, která vytvořila podmínky nezbytné pro vznik díla”.⁴⁷ V této situaci bude autorem díla osoba, která užila umělou inteligenci, jež dílo vygenerovala, a ve většině případů se tak bude jednat o jejího uživatele. Panuje však pochybnost, zdali bude možné tuto úpravu použít i pro případ, že umělá inteligence vygeneruje výtvar v nezávislém autonomním režimu.⁴⁸ V této situaci by bylo přispění člověka limitováno co do rozsahu, kdy vývojář pouze umělou inteligenci vytvoří bez toho, aniž by stanovil rozhodovací proces a nastavení pro vytváření jejího výtvaru a zároveň také nedojde k interakci s uživatelem umělé inteligence, který by vytvoření výtvaru inicioval. Lze nicméně konstatovat, že tento přístup může být použit jako inspirace pro případnou změnu legislativy, nebo může poskytnout soudům potřebné východisko pro rozhodování v otázkách umělé inteligence a jejich kreativní tvorby. V rámci odborné veřejnosti se však vyskytují i názory, které přijetí této úpravy odmítají.⁴⁹

Poslední přístup je založen na konstrukci, kdy autorské právo k dílu bude uděleno osobě, která jako první toto dílo „objeví/rozezná“. Přestože byl tento přístup diskutován hlavně pro oblast vynálezů⁵⁰ a v souvislosti s vynálezeckou činností umělé inteligence, je možné tento přístup použít i v případě, že vygenerovaný výtvar bude naplňovat znaky autorského díla. Tento postup lze podpořit mimo jiné i argumentem, že dílo musí být vyjádřeno a musí být vnímatelné člověkem, a proto bude tento návrh aplikovatelný i pro oblast autorského práva. Tento přístup povede ke stavu, kdy autorem díla bude ve většině případů vlastník nebo uživatel umělé inteligence. Nejvíce diskutabilní je samotná skutečnost prokázání, která osoba jakožto první „objevila“ daný výtvar umělé inteligence. Také lze konstatovat, že je zde patrný rozpor mezi zájmy jednotlivých osob a jejich potenciálním přispěním k vytvoření samotné umělé inteligence a jejímu výtvaru.⁵¹ Z těchto důvodů nemusí tento přístup odpovídat reálnému přičinění osoby, již by bylo uděleno autorské právo k výtvaru.

Všechny výše popsané přístupy mají jeden společný prvek, a to že se snaží *ex post* určit lidského autora výtvarů umělé inteligence a tomu přiznat autorství. Přestože jsou tyto přístupy založeny na různých principech, dochází k stejnému řešení v otázce autorství, a tím je člověk. Jak je výše uvedeno, bude přiznáno autorské právo k výtvarům umělé inteligence, buď jejímu vývojáři, uživateli anebo vlastníkovi, a to na základě aplikace jednoho z těchto přístupů.⁵² Umělá inteligence nebude považována za autora jí generovaných výtvarů, ale pouze za nástroj, který k jejich vzniku ve větší či menší míře přispěl. Důsledkem aplikace těchto přístupů je stav, kdy bude jednotlivým výtvarům poskytnuta autorskoprávní ochrana, a nebudou tedy předmětem volného užití.

Lze však také uvažovat o možnosti přiznání autorství samotné umělé inteligenci, která výtvar vygenerovala.⁵³ V případě rozeznání umělé inteligence jako autora by se tato koncepce mohla ve vztahu ke stávající právní úpravě softwaru jevit jako problematická. Umělá inteligence a její implementace často bude obsahovat také software, kdy v tomto případě bude nutné řešit, kterému

elementu umělé inteligence by konkrétně připadlo autorství nebo zdali by ji autorství bylo přiznáno jako celku. S ohledem na to, že v současné době mohou být různé elementy umělé inteligence chráněny autorským právem, předně jako software, tak by v tomto konkrétním případě hrozilo nebezpečí, že předmět autorského práva se stane subjektem, který bude toto právo mít.⁵⁴ Ochrana *sui generis* by proto mohla být přijata jako potenciálně vhodná alternativa k ochraně výstupů umělé inteligence, která by předně chránila investice do vývoje umělé inteligence. Tato koncepce by nebyla tak těsně spojena s autorským právem a jeho základními principy, mimo jiné i osobnostními právy.

3. Databázová práva *sui generis* – je zde východisko?

Právní ochrana databází byla na úrovni EU zakotvena ve směrnici č. 96/9/ES o právní ochraně databází⁵⁵ (dále jen “Databázová směrnice”). V rámci Databázové směrnice byla zakotvena dvojkolejná ochrana databází, a to jak autorským právem, tak i zvláštním režimem. Databázová směrnice se vztahuje dle čl. 1 odst. 2 na soubor děl, údajů nebo jiných nezávislých prvků, které jsou systematicky nebo metodicky uspořádány a které jsou jednotlivě přístupné elektronickými nebo jinými prostředky, jedná se o databáze elektronické i databáze v jiné podobě. V bodu 17 Databázové směrnice jsou pak zahrnuty další prvky, které mohou být chráněny.⁵⁶ Je tedy zřejmé, že na základě této úpravy bylo zamýšleno poskytnutí široké právní ochrany databázím. Jedním z hlavních důvodů pro přijetí autorskoprávní ochrany databáze byla harmonizace úpravy v rámci EU, kdy se střetávaly různé standardy originality databáze pro přiznání autorskoprávní ochrany.⁵⁷

Ochrana zvláštním právem je zakotvena v kapitole III., čl. 7-11 Databázové směrnice. V bodě 40 a 41 Databázové směrnice je poskytnuto odůvodnění přijaté úpravy, které spočívá předně v ochraně investic pořizovatele databáze před neoprávněným vytěžováním nebo zužitkováním celého obsahu databáze nebo jeho podstatné části, kdy je toto následně vtěleno ve znění čl. 7 odst. 1 Databázové směrnice.⁵⁸ Pořizovateli databáze přísluší ochrana jeho zvláštních práv na dobu 15 let. Toto zvláštní právo poskytuje doplňkovou ochranu vedle ochrany autorskoprávní, kdy tyto dva způsoby ochrany jsou na sobě nezávislé a mohou být uplatněny zároveň.

Zásadním kritériem pro přiznání zvláštního práva k databázi je kvalitativní a/nebo kvantitativní vklad pořizovatele databáze do jejího zařízení, ověření nebo předvedení jejího obsahu. Právě kvalitativní / kvantitativní vklad se stal předmětem výkladu Soudního dvora Evropské Unie („SDEU“). Této otázce se SDEU věnoval ve čtyřech rozhodnutích.⁵⁹ Ve věci C-203/2002 SDEU vyložil pojem vkladu spojený s pořizováním databáze tak, že se jedná o prostředky vynaložené na vyhledání existujících prvků databáze a jejich shromáždění v uvedené databázi, které však nezahrnují prostředky použité na vytvoření prvků tvořících obsah databáze.⁶⁰ Tímto výkladem soud zúžil výklad pojmu vkladu do zařízení databáze pouze na náklady vynaložené na získání dat, nikoliv však na jejich vytvoření. Užší ochrana v rámci zvláštního práva byla potvrzena i ve výše uvedených rozhodnutích SDEU.⁶¹

V roce 2005 podrobila Komise Databázovou směrnici zhodnocení⁶² jejího dopadu na růst Evropského průmyslu v oblasti databází po zavedení nové právní úpravy zvláštního databázového práva. Následně publikovala výsledky⁶³ tohoto zhodnocení, kdy ze závěrů vyplývá, že si dotčené osoby i nadále přejí zachování tohoto zvláštního práva pro ochranu svých databází. Tyto výsledky však byly podrobeny kritice, neboť se neshodují s empirickými daty, které nesevďčí ve prospěch zachování tohoto práva s ohledem na jeho ekonomický vliv na průmysl v oblasti databází.⁶⁴

Přestože v současné době nelze s jistotou předpokládat, zdali bude zachována ochrana databáze *sui generis*, je vhodné zvážit, zda je možné v případě ochrany výtvorů umělé inteligence vycházet z tohoto konceptu. Vzhledem k tomu, že je zvláštní právní režim vyčleněn mimo autorskoprávní ochranu, neuplatní se zde veškeré principy autorského práva. Nejsou zde zakotvena osobnostní práva pořizovatele databáze, které jsou typická pro kontinentální autorskoprávní úpravu a jež jsou mnohdy uváděna jako hlavní překážka pro autorskoprávní ochranu výtvorů umělé inteligence. Dále doba ochrany není natolik dlouhá jako u ochrany děl v režimu autorského práva.⁶⁵ Zároveň exkluzivní právo, které je poskytnuto pořizovateli databáze, nemá stejnou povahu jako autorská práva, může být tedy převedeno, postoupeno nebo může být předmětem licenční smlouvy.

Mimo jiné je možné si představit situaci, kdy by oprávněná strana bude moci prokázat svůj kvalitativní/kvantitativní vklad do výtvoru umělé inteligence. Zde se nebude posuzovat případná tvůrčí činnost umělé inteligence ani oprávněné osoby, zároveň nebude potřeba se vypořádávat s požadavkem, aby autorem výtvoru byla fyzická osoba. Oprávněná osoba by toliko musela prokázat svůj vklad na vytvoření výtvoru umělé inteligence např. prostřednictvím nákladů vynaložených na získání datasetu nebo i nákladů vynaložených na využití umělé inteligence. Těmito náklady by tak mohly být licenční poplatky týkající se obsahu datasetu nebo užití umělé inteligence. Je zřejmé, že by případná aplikace databázové ochrany byla podmíněna i charakterem výtvoru umělé inteligence, který by musel odpovídat pojmu databáze.⁶⁶

Úvahy na zavedení ochrany *sui generis* pro výtvořiny umělé inteligence se již objevily.⁶⁷ Odůvodnění prostřednictvím ochrany by se navíc shodovalo s ochranou investice a podporou rozvoje dané oblasti, a tedy s původním odůvodněním pro zavedení zvláštního režimu ochrany pro databáze. Posledně by právě ochrana *sui generis* zajistila možnost flexibilního přístupu v případě dalšího vývoje umělé inteligence a jejich tvůrčích schopností.

4. *Technomed Ltd. v. Bluecrest*

V rámci vývoje ECG Cloudu vytvořily společnosti Technomed Limited a Technomed Telemedicine Limited („Technomed“) databázi, která obsahovala soustavu klasifikací tělesných vlastností zjištěných pomocí elektrokardiogramu společně se seznamem možností nejvhodnější léčby a indikátory ohledně zdravotního stavu jednotlivých pacientů („Databáze“). ECG Cloud také v rámci screeningu vytvořil dokument se standardním XML formátem. Technomed uzavřel se společností Bluecrest Health Screening Limited („Bluecrest“) smlouvu o poskytování služeb ECG Cloudu, přičemž jí také zpřístupnil Databázi ve formě PDF dokumentu a další materiály. V době trvání smluvního vztahu se Bluecrest obrátil na Express Diagnostic Limited („Express“) se zájmem o poskytování služeb screeningu. V této době Bluecrest zaslal Express také e-maily obsahující XML dokument, kopii Databáze ve formátu PDF, vysvětlivky atd. Následně společnost Bluecrest ukončila smluvní vztah se společností Technomed, kdy tato byla nahrazena společností Express. Odvolací soud pro Anglii a Wales ve svém rozhodnutí řešil mimo jiné otázku porušení práv *sui generis* Technomed k Databázi (PDF) a porušení autorských práv k XML dokumentu.

Soud se zabýval ve svém rozhodnutí několika hmotněprávními i procesními otázkami. Relevantní otázka pro účely databázového práva *sui generis* byla předně otázka ochrany Databáze. Odvolací soud přistoupil k výkladu ustanovení článku 1 odst. 2 Databázové směrnice a jeho aplikaci. V této věci SDEU

také vycházel ze svého předchozího rozhodnutí Football Dataco⁶⁸, kdy byl tento spor projednáván i v rámci řízení o předběžných otázkách před SDEU⁶⁹. Odvolací soud konstatoval, že Databáze i v souboru PDF⁷⁰ je chráněna právy *sui generis*, neboť se jedná o souhrn prvků, k jejichž obdržení, třídění a verifikaci bylo nezbytné vynaložit podstatné náklady ze strany Technomed.⁷¹ Soustavné vytěžování a opětovné používání nepodstatných částí Databáze z tohoto dokumentu je porušením práv *sui generis* pořizovatele k databázi. Odvolací soud uzavřel, že ze strany Bluecrest a Express došlo k porušení práv *sui generis* k Databázi.

Jedná se o relativně nové rozhodnutí, které ještě nebylo komplexně komentováno odbornou veřejností. Nicméně se v rámci zveřejněných komentářů⁷² objevuje shoda ohledně závěru, že odvolací soud ve svém rozhodnutí jednoznačně posílil ochranu zakotvenou v rámci režimu *sui generis* oproti dosavadnímu výkladu SDEU. Zároveň soud v tomto případě poskytl ochranu databázi, která byla vyjádřena ve formátu PDF.⁷³ Je tedy možné, že by se pod tuto širokou ochranu daly případně subsumovat i výtvořiny umělé inteligence, kterým by takto byla poskytnuta ochrana právy *sui generis*. Na základě aplikace tohoto režimu by případná ochrana byla přiznána osobě, která by prokázala, že pro vygenerování výtvořiny vynaložila podstatné náklady (viz výše).

Závěr

Řešení problému případné ochrany výtvořin umělé inteligence je velmi komplexní a komplikované, kdy je nutné se vypořádat s jednotlivými dílčími otázkami, které se v této souvislosti objevují. Jistě se jedná o oblast, která s postupujícím časem ještě získá na důležitosti, neboť i v této době se již vyskytují pokročilé technologie, které jsou schopné generovat výtvořiny, které mohou být těžko rozpoznatelné od děl vytvořených lidmi.

V tomto příspěvku byly zejména přiblíženy jednotlivé přístupy k řešení autorství k takto generovaným výtvořinám, jež se objevují předně v zahraniční literatuře. Ačkoli by jednotlivé přístupy mohly poskytnout východisko pro případnou budoucí úpravu této otázky, nelze opomenout možnost přijetí zcela nové ochrany *sui generis*, kdy by jako inspirace mohla jistě posloužit již existující úprava v Databázové směrnici. Jistě by přijetí zvláštní právní úpravy poskytlo nezbytný prostor pro zvážení povahy a jednotlivých charakteristik umělé inteligence tak, aby tato úprava byla dostatečně flexibilní i pro budoucí vývoj umělé inteligence.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2019/02/08/databazova-prava-sui-generis/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

1 Viz GUPTA, Rajarshi. Why is Security a unique challenge for AI. *blog.avast.com*, publikováno dne 15.1.2018, citováno dne 24.3.2018. Dostupné na <https://blog.avast.com/why-security-is-a-unique-challenge-for-ai>.

2 Next Rembrandt. ING, Microsoft, citováno dne 24.3.2018. dostupné na <https://www.nextrembrandt.com/>.

3 Zack Thoutt, 2017, citováno dne 24.3.2018, dostupné na <https://github.com/zackthoutt/got-book-6/tree/master/generated-book-v1>.

4 IBM Watson, dostupné na <https://www.nextrembrandt.com/>.

5 Např. Zpráva s doporučeními Komise ohledně civilních pravidel pro robotiku vypracovaná Výborem pro právní záležitosti (srov. Výbor pro právní záležitosti. Zpráva obsahující doporučení Komise o občanskoprávních pravidlech pro robotiku. In: *europarl.europa.eu*, publikováno dne 31.5.2016, citováno dne 24.3.2018); HALL, Wendy; PESENTI, Jérôme. Growing the Artificial Intelligence Industry in the UK. *gov.uk*, publikováno dne 15.10.2017, citováno dne 24.3.2018; konference AI: Intelligent Machines, Smart Policies pořádaná OECD ve dnech 26.–27. 10. 2017.

6 Srov. BRIDY, Annemarie. Coding Creativity: Copyright and the Artificial Intelligent Author. *Stanford Technology Law Review*, 2012, roč. 5, s. 26; HRISTOV, Kalin. Artificial Intelligence and the Copyright Dilemma. *IDEA*, 2017 roč. 57, s. 431.

7 Srov. DENICOLA, Robert C. Ex Machina: Copyright Protection for Computer Generated Works, *Rutgers U.L. Rev.*, 2016, roč. 69, č. 251.

8 Srov. Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru. Umělá inteligence – dopady umělé inteligence na jednotný trh (digitální), výrobu, spotřebu, zaměstnanost a společnost. přijato dne 31.5.2017. INT/806-EESC-2016-05369-00-00-AC-TRA, Úř. V. C 288, 31.8.2017, str. 43, bod 3.33; Srov. DORMEHL, Luke. I, Alexa: Should we give artificial intelligence human rights? *digitaltrends.com*, publikováno dne 7.5.2017, citováno dne 24.3.2018. Dostupné na <https://www.digitaltrends.com/cool-tech/ai-personhood-ethics-questions/>.

9 Rozsudek odvolacího soudu pro Anglii a Wales ze dne 24. srpna 2017, Technomed Limited & Technomed Telemedicine Limited V. Bluecrest Health Screening Limited & Express Diagnostics Limited T/A Cardio Analytic. [2017] EWHC 2142 (Ch), *bailii.org*, citováno dne 24.3.2017, dostupné na <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2017/2142.html>.

10 Stručný přehled historie umělé inteligence je nastíněn v kapitole MAŘÍK, Vladimír. 1. Úvod. In: MAŘÍK, Vladimír, ŠTĚPÁNKOVÁ, Olga, LAŽANSKÝ, Jiří a kolektiv. *Umělá inteligence*. 1. vydání. Praha: Academia, 1993, s. 15-29.

11 TURING, Alan M. Computing Machinery and Intelligence. *Mind*, 1950, roč. 49, str. 433-460.

12 Srov. CHURCHLAND, Patricia. *Neurophilosophy*. USA: Bradford Books, 1986.

13 Srov. TVRDÝ, Filip. *Turingův test: Filozofické aspekty umělé inteligence*. 1. vydání. Praha: Togga, s. 213.

14 Srov. SEARLE, John. Minds, brains and programs. *Behavioral and Brain Science*, 1980, roč. 3, s. 412-457.

15 Jedním z historicky prvních systémů jež implementoval technologie umělé inteligence pro práci s přirozeným jazykem. Srov. SEJNOWSKI, T. J., ROSENBERG C. M. Parallel networks that learn to pronounce English text. 1987, *Complex Systems*, roč. 1, s. 145-168.

16 „Expertní systémy jsou počítačové programy, simulující rozhodovací činnost experta při řešení složitých úloh a využívajících vhodně zakódovaných explicitně vyjádřených speciálních znalostí, převzatých od experta, s cílem dosáhnout ve zvolené problémové oblasti kvality rozhodování na úrovni experta. Cílem expertních systémů však není, co nejméně modelovat mentální procesy při rozhodování, ale dosáhnout co nejlepší odezvy na reálná data, co nejlepší kvality rozhodování.“ Srov. MAŘÍK, Vladimír, ZDRÁHAL, Zdeněk. *Expertní systémy*. In: MAŘÍK, Vladimír, ŠTĚPÁNKOVÁ, Olga, LAŽANSKÝ, Jiří a kolektiv. *Umělá inteligence (2)*. 1. vydání. Praha: Academia, 1991, s. 15-77.

17 Jedná se o výsledný systém, který kombinuje schopnosti uživatele (člověka) a přístroje, který umožňuje zesílit jeho kognitivní schopnosti. Srov. WIEDERMANN, Jiří. *Výpočetní meze kognitivních a inteligentních systémů*. In: MAŘÍK, Vladimír, ŠTĚPÁNKOVÁ, Olga, LAŽANSKÝ, Jiří a kolektiv. *Umělá inteligence (5)*. 1. vydání. Praha: Academia, 1991, s. 76-77.

18 Neuronovou síť lze definovat jako systém sestávající z výpočetních jednotek – neuronů, které jsou mezi sebou vzájemně propojeny spoji ohodnocenými váhami a tímto propojením. Schopností adaptovat tyto váhy – učit se – na základě trénovacích vzorů umožňují realizovat kvalitativně novou funkci implicitně obsaženou v trénovacích datech. Významnou vlastností neuronové sítě je mimo jiné také schopnost zevšeobecňování získaných poznatků, a tedy schopnost reagovat i na neznámé vstupy, na které nebyla neuronová síť natrénována. Viz JIŘINA, Marcel. Vybrané partie z neuronových sítí. In: MAŘÍK, Vladimír, ŠTĚPÁNKOVÁ, Olga, LAŽANSKÝ, Jiří a kolektiv. *Umělá inteligence (2)*. 1. vydání. Praha: Academia, 2003, s. 204-253.

19 Jedná se o technologii, která používá neuronových sítí s velkým počtem vrstev specializovaných pro danou oblast použití, např. rozpoznání přirozeného jazyka. Srov. BARTÁK, Roman. *Co je nového v umělé inteligenci*. 1. vydání. Praha: Nová beseda, 2017, s. 91.

20 Srov. TAYLOR, J. G. Can neural networks ever be made to think. 1991, *Neural Network*, roč. 1, s. 4-12.

21 Tamtéž.

22 Taylor při tvorbě svého teoretického návrhu postupně vytváří modely pro paměť, porozumění a snění, kdy vytváří základní teze pro vytvoření neuronové sítě, jež by byla schopna právě těchto aktivit; viz tamtéž.

23 Computational creativity, neboli počítačovou kreativitu, můžeme definovat jako filozofii, vědu a inženýrství výpočetních systémů, které za určitých podmínek projevují chování, které lze považovat za kreativní (překlad autora). Srov. COLTON, Simon, WIGGINS, Geraint A.. *Computational Creativity: The Final Frontier?* 2012, *IOS Press*, roč. 242: ECAI.

24 Těmito projekty byly Concept Invention Theory, Concept Creation Technology, Learning to Create, The What-If Machine, Promoting the Scientific Exploration of Computational Creativity,

více informací dostupných na <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/five-projects-take-computational-creativity-next-level>.

25 OLIVEIRA, Hugo G. Tra-la-Lyrics 2.0: Automatic Generation of Song Lyrics on a Semantic Domain. *Journal of Artificial General Intelligence*, 2015, roč. 6, č. 1, s. 87–110.

26 Creative Web Services, Stereotrope Poetry Generation, aplikace je dostupná na <http://ngrams.ucd.ie/metaphor-magnet-acl/p?source=respected:preacher&target=scientist>.

27 CoInvent Blending System, publikováno dne 5.12.2016, dostupné na <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/five-projects-take-computational-creativity-next-level>.

28 PRINGLE, Stewart. Beyond The Fence: how computers spawned a musical. *newscientist.com*, publikováno dne 3.3.2016, citováno dne 24.3.2018, dostupné na <https://www.newscientist.com/article/2079483-beyond-the-fence-how-computers-spawned-a-musical/>.

29 Srov. RUSSELL, Stuart; NORVIG, Peter. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 3. vydání. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, 2009, s. 2 a násl.

30 Obecně lze způsob racionálního chování pro potřeby umělé inteligence definovat jakožto chování racionálního agenta, které mu přinese největší užitek. Srov. BARTÁK, Roman. *Co je nového v umělé inteligenci*. 1. vydání. Praha: Nová beseda. 2017, s. 23-26.

31 MINSKY, Marvin. *Computation. Finite and Infinite Machines*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1967.

32 John McCarthy prezentoval tuto definici na konferenci na Dartmouth College v roce 1956. Originální záznam této definice je dostupný na <http://jmc.stanford.edu/articles/whatisai/whatisai.pdf>

33 RICH, E., KNIGHT, K. *Artificial Intelligence – Second Edition*. New York: McGraw Hill, Inc., 1991.

34 Inteligenci lze chápat jako výsledek procesu získávání, ukládání do paměti, kombinování, porovnávání a využití informací v nových kontextech společně s koncepčními dovednostmi. Srov. Obecně srov. HUMPHREYS, Lloyd G. The construct of general intelligence. 1979, *Intelligence*, roč. 3, č. 2, s. 105-120.

35 Obecně srov. SAMUELSON, Pamela. Allocating Ownership Rights in Computer-Generated Works, 1986, *U. Pitt. L. Rev*, roč. 1185, č. 47

36 Op. cit. pozn. pod čarou 6.

37 FRANZOSI, Mario, DE SANCTIS, Giustino, Moral rights and new technology: are copyright and patents converging? 1995, *E.I.P.R.*, roč. 63.

38 Srov. BRIDY, Annemarie. Coding Creativity: Copyright and the Artificial Intelligent Author. 2012, *Stanford Technology Law Review*, roč. 5, s. 26.

39 Viz zákon č. 121/2000 Sb., zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „autorský zákon“).

40 Ust. § 101 a násl. amerického autorského zákona (U.S. Copyright Act). *copyright.gov*, U.S.

Copyright Office, citováno dne 24.3.2018.

41 Originální znění úpravy zaměstnaneckého díla v americkém autorském zákoně: „*in the case of a work made for hire, the employer or other person for whom the work was prepared is considered the author for purposes of this title, and, unless the parties have expressly agreed otherwise in a written instrument signed by them, owns all of the rights comprised in the copyright.*”

42 Srov. § 90 zákona č. 185/2015 Sb., autorský zákon; čl. 35 australského autorského zákona z roku 1968 (Copyright Act 1968), *wipo.int*, citováno dne 24. 3. 2018, dostupné na <http://www.wipo.int/wipolex/en/>; čl. 43 německého zákona o právu autorském a právech souvisejících (Urheberrechtsgesetz), *wipo.int*, citováno dne 24.3.2018, dostupné na <http://www.wipo.int/wipolex/en/>.

43 Teoreticky se úvahami o statutu umělé inteligence ve společnosti a jejich dopadem do právní sféry, tedy např. úvahami o postavení umělé inteligence obdobné otrokům zabývá Smith. Srov. SMITH. Robot Slaves, Robot Masters, and the Agency Costs of Artificial Government, 2016, *1 Criterion J. on Innovation*, roč. 1.

44 Na tuto problematiku upozorňuje detailněji Zibner. ZIBNER, J. Akceptace právní osobnosti v případech umělé inteligence. *Revue pro právo a technologie. [Online]*. 2018, č. 17, s. 19-49. Citováno 19.1.2019. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/revue/article/view/9067>.

45 Srov. GUADAMUZ, Andres. Do Androids Dream of Electric Copyright? Comparative Analysis of Originality in Artificial Intelligence Generated Works. 2017, *Intellectual Property Quarterly*, č. 2, s. 181.

46 Britský autorský zákon (Copyright, Designs and Patents Act 1988). *legislation.gov.uk.*, citováno dne 24.3.2018.

47 Originální znění čl. 9 odstavce 3 britského autorského zákona: “*in the case of a literary, dramatic, musical or artistic work which is computer-generated, the author shall be taken to be the person by whom the arrangements necessary for the creation of the work are undertaken*”

48 Srov. LAMBERT, Paul. Computer-generated Works and Copyright: Selfies, Traps, Robots, AI and Machine Learning. 2017, *European Intellectual Property Review*, roč. 39, č. 1, s. 12.

49 Srov. GRIMMELMANN, James. There’s No Such Thing as a Computer-Authored Work – And It’s a Good Thing, Too. 2016, *Columbia Journal of Law & the Arts*, roč. 39, s. 403-416.

50 Srov. ABBOTT, Ryan. Hal the Inventor: Big Data and Its Use by Artificial Intelligence. In: SUGIMOTO, Cassidy R. (ed.) 2016, *Big Data Is Not a Monolith*, MIT Press, s. 38.

51 Srov. ABBOTT, Ryan. I think, Therefore I invent: Creative Computers and the Future of Patent Law. 2016, *Boston College Law Review*, roč. 57, č. 4, s. 1098.

52 Op. cit, pozn. 43.

53 SAMUELSON, Pamela. Some New Kinds of Authorship Made Possible by Computers and Some Intellectual Property Questions They Raise. 1992, *U. Pitt. L. Rev.*, roč. 53, č. 685.

54 GALAJDOVÁ, Dominika. Deadlock in Protection of Software Developed by AI. Jusletter IT 22. February 2018, 2018.

55 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/9/ES ze dne 11. března 1996 o právní ochraně databází.

56 Bod 17 Databázové směrnice: „vzhledem k tomu, že databázemi se rozumějí soubory literárních, uměleckých, hudebních nebo jiných děl, jakož i soubory prací nebo jiných prvků, jako jsou texty, zvuky, obrazy, čísla, fakta a údaje;”

57 Bod 60 Databázové směrnice.

58 Čl. 7 odst. 1 Databázové směrnice: „Členské státy stanoví pro pořizovatele databáze právo zabránit vytěžování a/nebo zužitkování celého obsahu databáze nebo jeho kvalitativně nebo kvantitativně podstatné části, pokud pořízení, ověření nebo předvedení tohoto obsahu potvrzuje kvalitativně a/nebo kvantitativně podstatný vklad.”

59 Rozsudek ze dne 9.11.2004, *The British Horseracing Board Ltd a další v. William Hill Organization Ltd*, C-203/2002; rozsudek ze dne 9.11.2004, *Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus Ab*, C-46/02; rozsudek ze dne 9.11.2004, *Fixtures Marketing Limited v. AB Svenska Spel*, C-338/02; rozsudek ze dne 9.11.2004, *Fixtures Marketing Ltd proti Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP)*, C-444/02.

60 C-203/2002, bod 79 a 80.

61 Op. cit., pozn. 50.

62 Dřívější hodnocení Databázové směrnice a judikatury členských států. Viz HUGENHOLTZ, P. B. *The New Database Right: Early Case Law from Europe*, 2002, *Int'l Intell. Prop. L. & Pol'y*, roč. 7, č. 70-1.

63 DG INTERNAL MARKET AND SERVICES WORKING PAPER *First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases*, Brusel, 2005, citováno dne 24.3.2018.

64 CARDINALE, Philip J., *Sui Generis Database Protection: Second Thoughts in the European Union and What It Means for the United States*, 2006-2007, *Chi.-Kent J. Intell. Prop.*, roč. 6, čís. 157.

65 WALTER, Michael, LEWINSKI, Silke V. *European copyright law: a commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 1632.

66 Srov. např. § 88 autorského zákona, čl. 1 odst. 2 Databázové směrnice.

67 RAMALHO, Ana, *Will Robots Rule the (Artistic) World? A Proposed Model for the Legal Status of Creations by Artificial Intelligence Systems*, *ssrn.com*, publikováno dne 19.6.2017, citováno dne 24.3.2017. Dostupné na <https://ssrn.com/abstract=2987757>.

68 *Football Dataco Limited v Sportradar GmbH* [2013] EWCA Civ 27.

69 Rozsudek ze dne 18.10.2012, *Football Dataco Ltd a další proti Sportradar GmbH a Sportradar AG*, C-173/11.

70 Bod 69 rozhodnutí *Technomed v. Bluecrest*: „[...] *the Database, in spread sheet or pdf format, importantly ties together a Classification, an Option, a Traffic Light and a Patient Definition. Individual Classifications are accessible, either by reading the pdf with the human eye, or accessing the spread sheet electronically.[...] I do not accept that a pdf document cannot be a database for these purposes. Clearly, the contents of the pdf can be accessed, either through electronic conversion, through*

digital character recognition, or old-fashioned reading or re-typing.”

71 Bod 75 rozhodnutí Technomed v. Bluecrest: „...*the Classifications, Options and Traffic Lights record objective information which has not simply been created by Technomed, although Technomed has,[...] recorded that information in its own way. It took Mr Hashemi many hours. Technomed has also invested substantially in verifying the information through a process of audit and review. [...] 184 modifications were made to the Database. Further, [...] Technomed invested substantially in the presentation of the information, by means of its structured format. [...] I need to find that Technomed’s investment in compiling the database was substantial, and I so find. That investment was in the obtaining and verifying of the data, assessed qualitatively.*”

72 WHITE, Andrew. Data, Database Law, and Digital Innovation – Lesson from the Technomed Telemedicine case in the English High Court. *lexology.com*, publikováno dne 8.2.2018, citováno dne 24.3.2018, dostupné na <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=9fc91188-57ee-48ca-b172-9a2df183ab74>; SAMPSON, Tim. Technomed Ltd. v Bluecrest Health Screening Ltd & Express Diagnostic Ltd. t/a Cardio Analytics [2017] EWHC 2142, *lambchambers.co.uk*, publikováno dne 25.9.2017, citováno dne 24. 3. 2018. Dostupné na <https://www.lambchambers.co.uk/news-and-resources/technomed-ltd-v-bluecrest-health-screening-ltd-and-express-diagnostic-ltd-t-a-cardio-analytics-2017-ewhc-2142.htm>; BURBRIDGE, Rossie. Medical data in a twist – Technomed v Bluecrest, *ipkitten.blogspot.com*, publikováno dne 28.9.2017, citováno dne 24.3.2018, dostupné na <http://ipkitten.blogspot.cz/2017/09/medical-data-in-twist-technomed-v.html>.

73 MINNS, Abby. Technomed v. Bluecrest: UK High Court indicates broad scope of the database right. *osborneclarke.com*, publikováno dne 27.11.2017, citováno dne 24. 3. 2017, dostupné na <http://www.osborneclarke.com/insights/technomed-v-bluecrest-uk-high-court-indicates-broad-scope-of-the-database-right/>.

Odborný článek

Umělá inteligence – výzva autorství

Jan Zibner, Matěj Myška

Jan Zibner je studentem doktorského studia na Ústavu práva a technologií při Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Matěj Myška je odborný asistent na tomtéž Ústavu. Oba dva působí taktéž jako právníci v Centru pro transfer technologií Masarykovy univerzity. Vznik příspěvku byl podpořen projektem specifického výzkumu č. MUNI/A/1146/2017 s názvem „Umělá inteligence jako technologická výzva autorskému právu“.

Abstrakt

Umělá inteligence představuje aktuálně hojně diskutované téma napříč všemi vědními oblastmi. Ne jinak je tomu v případě práva, konkrétně autorského práva. Umělá inteligence je zde skloňována v souvislosti s novým „druhem“ umění, které je právě s její pomocí generováno, resp. tvořeno. Na trh aktuálně pronikají nové výtvořky, které jsou ve větší či menší míře srovnatelné a zaměnitelné s klasickými autorskými díly, se kterými se v oblasti umění můžeme setkat. Otázkou však zůstává, zda dané výtvořky mohou být „díly“, kdo je autorem takového díla, kdo je nositelem autorských práv a kdo je oprávněn je vykonávat, a to s odkazem na rozsáhlý personální substrát podílející se na vzniku díla. Cílem příspěvku je tuto oblast zmapovat, zhodnotit jednotlivé pojmové znaky v jejich kontextu a představit základní přehled subjektů, které se na vzniku díla podílejí včetně zhodnocení jejich nároku na autorství určitého výtvořku.

Abstract

Artificial intelligence is widely discussed theme in all scientific fields. The same is true for legal science and copyright law. Artificial intelligence is subjected to this discussion for the “new” type of art, which is created (or generated?) by it. It is possible to find pieces of art created by artificial intelligence that are comparable and interchangeable with art created by “normal” authors. The question is whether these pieces of art are protected by copyright law, who is their author in terms of copyright law and (if it is artificial intelligence) who can exercise the rights commonly attributed to authors. This article analyzes these problems, evaluates relevant legislation and introduces alternative subjects to be considered as authors and evaluates positive and negative sides of each alternative.

Úvod

Umělá inteligence představuje aktuálně hojně diskutované téma napříč všemi vědními oblastmi. Ne jinak je tomu v případě práva, konkrétně autorského práva. Umělá inteligence je zde skloňována v souvislosti s novým „druhem“ umění, které je právě s její pomocí generováno, resp. tvořeno. Na trh aktuálně pronikají nové výtvořky, které jsou ve větší či menší míře srovnatelné a zaměnitelné s klasickými autorskými díly, se kterými se v oblasti umění můžeme setkat. Otázkou však zůstává, zda dané výtvořky mohou být „díly“, kdo je autorem takového díla, kdo je nositelem autorských práv a kdo je oprávněn je vykonávat, a to s odkazem na rozsáhlý personální substrát podílející se na vzniku díla. Cílem příspěvku je tuto oblast zmapovat, zhodnotit jednotlivé pojmové znaky v jejich kontextu a představit základní přehled subjektů, které se na vzniku díla podílejí včetně zhodnocení jejich nároku na autorství určitého výtvořku.

Po představení chápání umělé inteligence pro potřeby článku a prezentaci jednotlivých výtvořků umělé inteligence jsou podrobně rozebrány jednotlivé pojmové znaky autorského díla v kontextu modelového výtvořku. Zvláštní prostor je věnován právě subjektům, jejichž role je podstatná zejména pro naplnění pojmového znaku tvůrčí činnosti.

1. Umělá inteligence

Před samotným rozbořem je potřeba věnovat se otázce samotné umělé inteligence. Ač se s tímto pojmem pracuje jako s axiomem (na odborné i mediální úrovni), samotná umělá inteligence je polysémmní výraz a mít ji za axiom by bylo chybné. Vnímání umělé inteligence totiž osciluje minimálně mezi třemi hlavními proudy, konkrétně (i) umělá inteligence jako aktivita, (ii) umělá inteligence jako oblast zkoumání a (iii) umělá inteligence jako software. Z uvedené „škálovatelnosti“ umělé inteligence plyne nemožnost předjímání obecného chápání tohoto pojmu. S každým odborným příspěvkem je proto potřeba mít na paměti roztržičnost vnímání umělé inteligence a vykládat touto cestou prezentované závěry vždy v kontextu definice umělé inteligence, s jakou určitý autor pracuje. Důvodem je zejména úzká aplikovatelnost závěrů na tolik nepřesně typizovaný fenomén.

Vnímání *umělé inteligence jako aktivity* spočívá na chápání umělé inteligence coby „inteligence“ stroje jako jeho vlastnosti. Toto chápání staví na *Turingových* vizích stroje, který je schopen přesvědčit lidského pozorovatele o tom, že je „inteligentní“, a to prostřednictvím testu, ve kterém stroj a člověk předkládají odpověď na stejnou otázku.¹ V rámci této definice se s umělou inteligencí operuje na základě kognitivních studií, které hledají podobnosti mezi lidským chápáním a chápáním stroje. K tomuto myšlenkovému pojetí se stavěl zejména *McCarthy*.² Další vnímání umělé inteligence stojí na myšlence vědní oblasti. *Umělá inteligence jako oblast zkoumání* je postavena okolo bohatého odvětví informačních věd, které se věnují fungování neživých entit a výpočetním schopnostem; tuto definici podává zejména *Nilsson*.³ Třetí a pro potřeby dalšího studia a výzkumu nejpoužitelnější proud vnímání umělé inteligence je *umělá inteligence jako software*. Tento proud srovnává umělou inteligenci se samotným strojem, který je však od prostého stroje coby „tupého“ nástroje nadán něčím víc, a to schopností být lidskému operátorovi kvalitativně daleko více nápomocen. Tato oblast se nesoustředí na umělou inteligenci jako vlastnost stroje, ale zkoumá samotný stroj coby nosič „inteligence“. Jelikož je umělá inteligence založena na digitalizaci a algoritmech, je možno ji v tomto vnímání ztotožnit se softwarem.⁴ Zastáncem takového vnímání je zejména *Komuves* a *Schafer*.⁵

Příspěvek v dalším textu pracuje s vnímáním umělé inteligence jako softwaru, ke kteréžto definici se kloní i autoři příspěvku ve svém výzkumu.

2. Výtvořiny umělé inteligence

Stejně jako je potřeba uvědomit si roztržitost pojmu, je potřeba představit i aktuální vývoj ve zkoumané oblasti umění generovaného umělou inteligencí, a to pro lepší představu o možnostech, které umělá inteligence nabízí. Oborná i laická veřejnost v poslední době přemítá zejména nad portrétem *Edmonda Belamyho*, který se prodal v aukčním domě za bezmála půl milionu dolarů.⁶ Portrét byl vytvořen s pomocí umělé inteligence, která pomocí algoritmu a definovaného rámce vytvářela požadovaný portrét. Obdobný mechanismus byl přitom aplikován v případě dalšího známého portrétu v rámci projektu *Next Rembrandt*.⁷

Od těchto specializovaných softwarů zacílených na jediný výtvořin je však potřeba odlišit platformy v určitém rozsahu pracující s umělou inteligencí jako „hnací silou“. Příkladem takových platformů může být *Humtap*⁸ či *Amper*⁹ generující hudební skladby, *Shelley*¹⁰ generující hororové příběhy, *DeepBeat*¹¹ generující texty či *DeepArt*¹² generující vizuální výtvořiny. Tvůrčí proces je těmto platformám ve většině prvků shodný a je založen na třech krocích:¹³

- vytvoření umělé inteligence (coby softwaru, který bude moci být později použit pro potřeby generování výtvořin),
- nastavení „tvůrčího rámce“ (na základě implementace již vytvořené a existující materie, jakou mohou být malby z daného uměleckého směru či skladby daného hudebního uskupení, nad kterými je na základě jejich společných znaků budován imaginární výsledek univerzální povahy), a
- operace s daty uživatele (která jsou po nahrání samotným uživatelem ať už v podobě konkrétní fotografie, textu nebo zvuku přetvářena v kontextu přednastaveného tvůrčího rámce a dle uživatelských preferencí).

Dané odlišení od specializovaného softwaru je podstatné zejména z důvodu odlišného tvůrčího procesu a s ohledem na rozsah personálního aparátu. Zatímco specializovaný software tvoří cíleně daný portrét či skladbu a jeho výstupy jsou v průběhu tvorby paralelně modifikovány samotnými autory umělé inteligence (popř. samotnou umělou inteligencí v případě sítě GAN)¹⁴, čímž je postupně tvůrčí proces usměrňován,¹⁵ v případě platformy je tvůrčí proces obohacen o roli uživatele a jeho dat, přičemž je naopak eliminováno primární zacílení na konkrétní výstup.

3. Výtvořin jako autorské dílo

V dalších částech budeme pracovat se standardním modelem platformy pracující na výše zmíněné bázi tvůrčího procesu, a představme si touto cestou vytvořenou hudební skladbu, např. v duchu žánru a stylu hudebního uskupení *Coldplay*.¹⁶ Autorský zákon¹⁷ stanovuje pojmové znaky následovně:

„Předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále jen „dílo“).“¹⁸

Pojmových znaků je tedy v podstatě pět, (i) literární a jiný umělecký a vědecký charakter díla, (ii) jedinečný výsledek, (iii) výsledek tvůrčí činnosti autora, (iv) osoba autora, (v) vyjádření v jakékoli objektivně vnímatelné podobě. Jedná se přitom o objektivní podmínky mimoprávního charakteru, které je potřeba naplnit, a které nelze nikterak smluvně vyloučit či modifikovat *inter partes*.¹⁹

Co se týče znaku prvního, *literárního a jiného uměleckého a vědeckého charakteru díla*, je nutno uvést, že se jedná o obecné druhové rozřídění závislé na historickém kontextu a tradičním významu jednotlivých kategorií.²⁰ Navíc vedle explicitního zařazení hudebního díla mezi demonstrativní výčet děl²¹ lze mít za to, že dílo hudební je standardní podskupinou díla uměleckého a znak je tímto naplněn. Autor samotný není pro posuzování tohoto znaku nikterak podstatný. Charakteristika díla je natolik obecná, že umožňuje flexibilně reagovat na dynamický vývoj v oblasti nástrojů používaných k tvorbě, v oblasti jednotlivých technologických aspektů případného autora a dalších pojmových znaků. Tuto typologii pak následuje i dále analyzovaná tvůrčí činnost, která se v kontextu jednotlivých druhů děl profiluje jako „tvůrčí cesta“.²²

Jedinečný výsledek jako další znak je v kontinentálním chápání a zejména v prostředí České republiky chápán ve svém statistickém slova smyslu.²³ Německá či švýcarská doktrína jedinečnost chápou jako ryzí projev osobnosti bez ohledu na statistické unikum,²⁴ nicméně reflexe osobnosti je v našem právním řádu chápána jen jako „dostatečná pojistka“ pro naplnění tohoto statistického znaku. Podstatná je právě až ojedinělost v kontextu kulturního fondu nebo vědeckého diskurzu. Statistická jedinečnost stojí na dvou pilířích, a to novost a neopakovatelnost.²⁵ Zatímco novost je vztah k již existující materii, neopakovatelnost je vztahem k materii do budoucna vzniknuvší. Jen při naplnění obou podmínek je výtvar statisticky jedinečný, a tedy dílem. Ponechme přitom stranou diskrepance s unijním chápáním tohoto konceptu ve formě originality.²⁶ Stejně tak pomejme absurdní rozšiřování autorskoprávní ochrany na banální vyjádření v rozsahu několika mála písmen či slov.²⁷ Jedinečnost, na rozdíl od tvůrčí činnosti, o které je pojednáno dále, posuzuje onen podíl autorovy osobnosti v porovnání s globálním celkem, zatímco tvůrčí činnost v kontextu triviálních vyjádření dané myšlenky.²⁸ Pokud bude hudební výtvar vytvořený ve spolupráci s umělou inteligencí dostatečně nový a zároveň dostatečně neopakovatelný, bude daný znak naplněn. Lze mít přitom zato, že s ohledem na komplexnost algoritmů a mnohdy bezbřehé možnosti (a kombinace možností) uživatele výsledek bude jedinečný tam, kde nebude vznikat jen banálně modulovaná skladba s upřednostněním výstupu před vstupy (s náležitým omezením vstupů k jednomu výstupu), popř. tam, kde bude zanesen prvek náhody do tvůrčího procesu. V případě fotografií by byla situace o to jednodušší, že výsledný výtvar je podmíněn pouze původností,²⁹ tj. je požadováno, aby se jednalo o autorův vlastní duševní výtvar, který statistickou unikátnost nevyžaduje, čímž může docházet i k existenci totožných fotografií.³⁰ Zde se dá navíc *pro futuro* uvažovat o rozšíření doktríny fiktivních děl i na výtvary umělé inteligence, pokud bude shledáno, že jedinečnost není u jednotlivých výstupů dostatečná, popř. žádná, a to zejména vlivem technického předurčení výsledku a jen omezených možností uživatele.³¹

Výsledek tvůrčí činnosti autora a osobu autora je nutno vykládat pospolu, neboť jsou vzájemně podmíněné. Otázce autorství je věnována samostatná kapitola, nicméně tvůrčí činnost slouží jako základní rozcestník mezi výtvary vnitřně hodnotnými, a tedy způsobitelnými k ochraně, a výtvary, které takto hodnotné nejsou.³² Skrze aktivní proces tvorby je vyjadřována tvořivost založená na specifické osobnosti autora.³³ V kontextu tvůrčí svobody³⁴ a dalších mantinelů, které přinášejí jednotlivé druhy díla (resp. literární styly, hudební žánry apod., kterou uvnitř jednotlivých druhů děl rozeznáváme)³⁵ jsou pak realizována jednotlivá autorova rozhodnutí. Více či méně volným způsobem je do výsledného

výtvaru promítána myšlenka ovlivněná intelektem, nadáním, zkušenostmi a dalšími proprietami osobnosti autora. V kontextu našeho modelového příkladu lze předpokládat, že tvůrčí svoboda bude dostatečná za podmínky, že ani jeden ze subjektů (dále stanovených) nebude limitován tak, že by neměl jakoukoliv možnost ovlivnit výsledek. Co do autora umělé inteligence, je tento svobodný při tvoření umělé inteligence, o autorech materie pro „tvůrčí rámec“ nemluvě. Uživatel umělé inteligence pak nesmí být svazován jen minimálním klikáním na výběr výsledné podoby výtvaru.

Vyjádření v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě ve výsledku nepředstavuje větší problém, neboť se stejně jako v případě prvního znaku jedná o povahovou vlastnost výsledku opřenou o možnosti svého vnímání³⁶ bez reflexe osoby autora. Nicméně nejen, že je umožněno okolí, aby výsledek tvůrčí činnosti vnímalo, tj. výtvar je zachycen a vyjádřen v objektivně vnímatelné podobě, ale podmiňujícím znakem takovéto podoby je i fakt, že okolí musí objektivně vnímat výtvar jako jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora spolu s charakterem díla.³⁷ Podstatné je zhmotnění (materializace) nehmotného výtvaru prostřednictvím efemérního či fixního vyjádření.³⁸ V kontextu hudebních děl, jakož ani případných děl výtvarných není pochyb o tom, že tento znak bude naplněn. Objektivní vnímatelnost je pak důležitá zejména v kontextu tvůrčí činnosti a jedinečnosti, neboť dílo musí být objektivně způsobitelné být takto vnímáno.³⁹

Na základě výše uvedeného lze mít výtvar v podobě hudební sklady ve stylu hudebního uskupení *Coldplay* vytvořený skrze určitou platformu teoreticky za dílo ve smyslu autorského zákona s výhradou nejistého autorství. Problém však zůstává otázka, kdo je skutečným autorem, či tvůrčí činnost je tou, která podmiňuje naplnění pojmových znaků, resp. zda je výtvar výsledkem tvůrčích činností více osob a je dílem spoluautorským.

4. Autorství

Autorský zákon je budován na principu objektivní pravdivosti autorství, kdy autorem může být jen fyzická osoba.⁴⁰ Aktuální rámec je proto explicitně limitován osobami, které jsou nadány tvůrčí činností spočívající na vyjádření osobnosti autora. *Pro futuro* se sice teoreticky dá uvažovat o extenzi dané doktríny autorství směrem k neživým entitám, jelikož i ty mohou být nadány „tvůrčí činností“ (ačkoliv v adaptovaném vnímání),⁴¹ aktuální řešení otázky autorství se však musí bez takové extenze obejít.

De lege lata připadají v úvahu tři skupiny subjektů, které se podílejí na tvůrčím procesu (jak byl shora nastíněn) a jejichž tvůrčí činnost může být pojmovým znakem autorského díla. Jejich přičiněním totiž dílo vzniká, a tedy by měl jejich přínos být zhodnocen prostřednictvím autorskoprávní ochrany a „benefitu“ v podobě autorských práv. Jedná se o následující skupiny subjektů:

- fyzické osoby coby autoři umělé inteligence jako software,
- fyzické osoby coby autoři materie, na základě které se vytváří „tvůrčí rámec“, a
- fyzické osoby coby uživatelé dané platformy, kteří poskytují data přetvářená do výsledného výtvaru.

První otázkou je možná oddělitelnost (i) tvůrčí činnosti daného subjektu ospravedlňující pojmové

znaky autorského díla a (ii) tvůrčí činnosti, která je poté kompenzována prostřednictvím „autorství“ a která vede k osobě autora. Ač se tato možnost při zkoumání daného jevu a s ohledem na mnohost subjektů nabízí, je potřeba stavět se k ní kriticky, neboť účelem autorského práva je (vedle sekundárního zákonodárně-politického účelu autorského zákona) chránit přirozené právo k výtvorům lidského ducha a vynaloženou investici.⁴² V obecnější rovině je účelem podmiňování tvorby a neustálé rozvíjení a obohacování kulturního fondu či vědeckého diskurzu. V případě připuštění odlišení tvůrčí činnosti naplňující pojmové znaky autorského díla a podmiňující autorství (které z toho přirozené plyne, neboť je objektivním stavem),⁴³ docházelo by k popírání primární funkce a účelu autorského práva. Je proto potřeba tvůrčí činnost vnímat spojeně s autorstvím.

Budeme-li se soustředit na *první skupinu subjektů* a jejich autorství ve vztahu k výtvoru, je nutno poukázat zejména na nedostatek zacílení na výsledný výtvor. *Ginsburg* a *Budiardjo* v tomto ohledu poznamenávají, že nelze mít tvůrčí činnost autora umělé inteligence za dostatečnou tam, kde umělá inteligence pro vytvoření výtvoru spočívá na datech uživatele (viz níže).⁴⁴ Tuto argumentační linii podporuje i standard mezi výstupy nejrůznějších aplikací pro realizaci tvůrčí činnosti třetích subjektů (aplikace sady Microsoft Office, Adobe Creative Suite apod.), kde si autoři aplikací pro jejich výstupy nenárokují autorská práva. Zde je autorem bezpochyby právě třetí subjekt v totožném postavení jako uživatel v našem případě. Na druhou stranu nelze mít tvůrčí činnost autora umělé inteligence za nepodstatnou, neboť na výsledném výtvoru se podílí i bez konkrétního zacílení značnou měrou. Nutno totiž poznamenat, že ač je v případě tvůrčí činnosti podstatné zaměření na výsledek, není podstatné zaměření na konkrétní výsledek, ale výchozí iniciace s cílem „tvořit“ v daný okamžik.⁴⁵ Tvůrčí činnost autora umělé inteligence proto může být dostatečná pro naplnění pojmového znaku.

Druhá skupina pak představuje základní předpoklad tvorby výsledného výtvoru, neboť prostřednictvím těchto subjektů, resp. jejich děl či nechráněných výtvorů je vytvářen „tvůrčí rámec“ pro budoucí implementaci uživatelských dat. Tvůrčím rámcem je obecně myšleno prostředí, do kterého jsou později zasazena data a v jehož rozsahu jsou nahraná data přetvářena. Nicméně ač se jedná o kruciólní subjekty a pro oblast autorského práva obzvláště podstatnou výzvu (protože přístup k dané materii nutně podléhá licenci jejich autora, jelikož se jedná o jejich užití,⁴⁶ popř. některé ze zákonných licencí),⁴⁷ je potřeba autorství těchto subjektů ve vztahu k výslednému výtvoru odmítnout v plném rozsahu. Není to totiž jen oblast umělé inteligence, kde by tvůrčí proces spočíval na „tvůrčím“ rámcem, je jím i tvorba klasická. Každý jedinec tvoří na základě externích vlivů a vjemů, které ovlivňují jeho budoucí kroky.⁴⁸ Stejně jako není možné subjekty, které daného jedince ovlivnily v tvorbě, pokládat za autory jeho výtvorů, nelze tak činit ani v případě umění generovaného umělou inteligencí. Materie je totiž vždy brána z obecného kulturního fondu, stejně jako v případě klasické tvorby. Ač se jedná o algoritmizované zpracování, povahově je tento postup shodný s prostou inspirací. To však za předpokladu, že je na dané materii stavěn imaginární výsledek univerzální povahy, nikoliv brána konkrétní skladba, konkrétní malba jako jediná pro další adaptaci (v takovém případě by bylo nutné zvažovat i tvůrčí činnost daného autora). V případě těchto subjektů nelze spatřovat dostatečnou tvůrčí činnosti ve vztahu k výslednému výtvoru. Opačný přístup by vedl k přílišné proprietarizaci myšlenek, jakož i k nepřiměřené alokaci autorství. Odlišnou otázkou je plagiátorství v případě zjevné podobnosti.⁴⁹

Třetí skupina se soustředí na uživatele, kteří dodávají výslednému výtvoru konkrétní podobu, neboť jsou to subjekty, kteří poskytují data následně přetvářená uvnitř přednastaveného rámce. Jejich tvůrčí přínos lze spatřovat zejména v zaměření na výsledek, jak upozorňují *Ginsburg* a *Budiardjo*, v určování

konkrétní podoby a v iniciaci konkrétního tvůrčího procesu. Doktrína v tomto kontextu srovnává uživatele umělé inteligence s fotografem, který používá digitální či mechanický nástroj (kvalitativně odlišitelný od štetce či tužky) a s jeho pomocí tvoří.⁵⁰ Je to právě uživatel umělé inteligence, který finálně realizuje samostatnou tvůrčí činnost. Navíc, hovoříme-li o hudebním umění a tvůrčí činnosti v jejím rámci, je nutno zmínit *Stravinského* chápání, který tvůrčí činnost zakládá na provazování tvůrčích prvků v rámci definičních limitů, které vymezují prostor pro realizaci umělce.⁵¹ Ač *Stravinsky* primárně pojednává o limitech umění ve smyslu hudebních forem, stylů apod., a *simili* lze spatřovat obdobné limity i zde, kde existuje předvytvořený rámec, ve kterém se tvůrčí činnost umělce realizuje.⁵² To navíc potvrzuje i *Goodfellow*, který v souvislosti s uměním generovaným s využitím umělé inteligence hovoří o nástupu nového způsobu tvorby pomocí reprodukčních sítí GAN (*generative adversarial network*) a o nástupu nového žánru *GAN art*.⁵³ Na druhou stranu, proti tvůrčímu přínosu uživatelů a autorským právům k celku svědčí obecný rámec *user-generated content* (UGC) neboli uživatelem generovaného obsahu, kde autorská práva k datům sice mohou náležet uživateli, ale autorská práva k výslednému obsahu na platformě danému uživateli náležet nebudou. Stejně tak lze proti přítomnosti tvůrčí činnosti v případě uživatelů umělé inteligence argumentovat jen prostým mechanickým vkládáním dat do již existujícího tvůrčího rámce. S touto myšlenkou pak nutno upozornit na to, že jen pouhá mechanická či rutinní činnost nemůže být pro naplnění tohoto pojmového znaku dostatečná i podle české právní doktríny,⁵⁴ ačkoliv i jen minimální přítomnost tvůrčí činnosti by měla být dostatečná.⁵⁵

Pokud bychom tvůrčí činnost ani jedné ze skupiny neshledali jako dostatečnou pro výsledný výtvor, je třeba konstatovat, že tvůrčí činnost autora coby pojmový znak autorského díla není dostatečně přítomna, a tedy se nemůže jednat o dílo ve smyslu § 2 autorského zákona. Tím je vyloučena absolutněprávní ochrana, kterou autorské právo poskytuje. Není však vyloučen relativní právní režim ochrany, např. prostřednictvím ochrany proti nekalé soutěži či klasického smluvního aparátu ve smyslu občanského zákoníku.⁵⁶

Zatímco tvůrčí činnost první skupiny je zaměřená zejména na vytvoření samotné umělé inteligence coby softwaru, tvůrčí činnost druhé skupiny je pro potřeby vytvoření generovaného umělé inteligencí relevantní jen v rozsahu samotné umělé inteligence pro nastavení rámce. Je to pak až třetí skupina, která je iniciátorem tvorby, je konkrétněji zaměřena na daný výsledek a je hodnotově relevantní. Za předpokladu, že skupiny autorů umělé inteligence a uživatelů budou shledány jako oprávněné k titulu autora výsledného výtvoru (z titulu tvůrčí činnosti), je potřeba na dílo nahlížet jako na dílo spoluautorské, kde právo autorské k dílu (které zde vzniklo společnou tvůrčí činností dvou nebo více autorů do doby dokončení díla jako dílo jediné), přísluší všem spoluautorům společně a nerozdílně.⁵⁷ Jak autorský zákon explicitně stanovuje, není na újmu, že výsledky tvůrčí činnosti spoluautorů lze odlišit, tyto ale nejsou způsobilé samostatného užití. V našem případě lze povahově odlišit tvůrčí přínos obou skupin, kdy tvůrčí přínos první skupiny je zaměřen na vytvoření umělé inteligence, kdežto tvůrčí přínos poslední skupiny na samotný výsledek v podobě vytvoření umělé inteligence. Stejně tak lze uzavřít, že samostatného užití v rámci výsledného díla nejsou schopny. Zároveň je nutno vyloučit vnímání platformy jen jako technického materiálu, čímž by došlo k vyloučení autorů umělé inteligence.⁵⁸ Pro specifický spoluautorský režim je pak potřeba souhlasu všech spoluautorů k užití díla, což se může dít explicitním udělováním souhlasu *ad hoc*, popř. *ex ante* v rámci akceptace podmínek užití dané platformy.

5. Závěr

Umělá inteligence, bude-li vnímána jako software, je užitečným nástrojem pro tvorbu autorských děl. Problematickou otázkou je však alokace autorství. Jak uvedeno výše, pro typizovaný tvůrčí proces s využitím umělé inteligence existuje několik skupiny subjektů, které se více či méně podílejí na procesu tvorby. Je to pak skupina autorů umělé inteligence a skupina uživatelů, které je potřeba brát v kontextu platformem umělé inteligence v potaz pro určování autorství, ideálně v režimu spoluautorství.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2019/04/11/umela-inteligence-vyzva-autorstvi/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

- 1 Jedná se o Turingův test prezentovaný v roce 1950 (obecně srov. TURING, Alan. *Computing Machinery and Intelligence*. *Mind*, 1950, č. 49, s. 433–460). Ke kritice Turingova testu zejména srov. DENNETT, Daniel. *Consciousness Explained*. Back Bay Books, 1991, s. 435.
- 2 Obecně srov. Artificial Intelligence. *jmc.stanford.edu*, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <http://jmc.stanford.edu/artificial-intelligence/index.html>
- 3 Obecně srov. NILSSON, Nils J. *The Quest for Artificial Intelligence: A History of Ideas and Achievements*. Cambridge University Press, 2010, 707 s. Citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://ai.stanford.edu/~nilsson/QAI/qai.pdf>
- 4 Software je však potřeba odlišit od pouhého počítačového programu, neboť se jedná o pojem obsahově nadřazenější počítačovému programu. Software ze své podstaty obsahuje jak počítačový program samotný, tak data, se kterými daný program operuje, tak i případné doplňující materiály (srov. TELEC, Ivo. TŮMA, Pavel. *Autorský zákon: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 39; obdobně srov. BALLARDINI, Rosa Maria. *Intellectual Property Protection for Computer Programs: Developments, Challenges, and Pressures for Change*. Helsinki: Svenska handelshögskolan, 2012, s. 11 a násl.).
- 5 Obecně srov. SCHAFER, Burkhard a kol. A Fourth Law of Robotics? Copyright and the Law and Ethics of Machine Co-production. *Artificial Intelligence and Law*, 2015, č. 23, s. 217–240.
- 6 Srov. Edmond de Belamy, from La Famille de Belamy. *Christies.com*, publikováno dne 25. 10. 2018, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://www.christies.com/lotfinder/prints-multiples/edmond-de-belamy-from-la-famille-de-6166184-details.aspx?from=salesummary&intObjectID=6166184&sid=18abf70b-239c-41f7-bf78-99c5a4370bc7>
- 7 Srov. Next Rembrandt. *nextrembrandt.com*, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://www.nextrembrandt.com/>
- 8 Srov. Humtap. *humtap.com*, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://www.humtap.com/>
- 9 Srov. Amper Music. *ampermusic.com*, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://www.ampermusic.com/>
- 10 Srov. Shelley: Human-AI collaborated horror stories. *shelley.com*, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <http://shelley.ai/>
- 11 DeepBeat. *deepbeat.com*, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <http://deepbeat.org/>
- 12 DeepArt. *deepart.com*, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://deepart.io/>
- 13 Co do transparentnosti konkrétního postupu v případě dané platformy lze rozeznávat dva přístupy jejich provozovatelů. Na jedné straně stojí provozovatelé, jejichž primární zájem je

ekonomický (konkrétní postup tvůrčího postupu bude víceméně nejistý, předmětem obchodního tajemství, popř. know-how). Na straně druhé stojí provozovatelé, jejichž primární zájem je společenský (konkrétní postup tvůrčího procesu bude víceméně transparentní, neboť je cílem informovat veřejnost o vývoji umělé inteligence a podělit se o další dosažený milník v jejich možnostech – srov. MALMI, Eric a kol. DopeLearning: A Computational Approach to Rap Lyrics Generation. *ArXiv*. Cornell University Library, publikováno dne 18. 5. 2015, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://arxiv.org/abs/1505.04771.pdf>). V případě této druhé skupiny pak bývá zdrojový kód dané platformy zpřístupněn na tomu určených místech.

14 Obecně srov. GOODFELLOW, Ian J. a kol. Generative Adversarial Networks. *ArXiv*. Cornell University Library, publikováno dne 10. 1. 2014, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://arxiv.org/abs/1406.2661.pdf>

15 Srov. Next Rembrandt. *nextrembrandt.com...*

16 Jak umožňuje např. hudební platforma *HumTap*.

17 Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

18 Ust. § 2 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.

19 Srov. TELEC. TŮMA. *Autorský zákon: Komentář...*, s. 16.

20 Srov. tamtéž, s. 15.

21 Srov. § 2 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.

22 K tomuto označení srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 7. 2016, č.j. 3 As 159/2015-32.

23 Srov. TELEC. TŮMA. *Autorský zákon: Komentář...*, s. 19. a násl.; obecně srov. ZIBNER, Jan. *Jedinečnost jako pojmový znak autorského díla*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, 126 s.

24 Srov. DREIR, Thomas. SCHULZE, Gernot. SPECHT, Louisa. *Urheberrechtsgesetz: Urheberrechtswahrnehmungsgesetz, Kunsturhebergesetz: Kommentar*. 5. vydání. C.H. Beck, 2015, s. 71.

25 Srov. ZIBNER. *Jedinečnost...*, s. 105.

26 Obecně srov. ZIBNER, Jan. Originalita v pojetí práva Evropské unie. *Revue pro právo a technologie*, 2017, roč. 8, č. 15, s. 217–260 (dostupné též online na: <https://journals.muni.cz/revue/article/view/6651>).

27 Obecně srov. VERMONT, Samson. The Sine Qua Non of Copyright is Uniqueness, not Originality. *BePress*. Berkeley Electronic Press, publikováno dne 10. 9. 2011, citováno dne 25. 11. 2018], s. 9. Dostupné online na: http://works.bepress.com/samson_vermont/1s

- 28 Srov. ZIBNER, Jan. *Tvůrčí činnost autora v kontextu technologického vývoje*. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018, s. 15.
- 29 Srov. § 2 odst. 2 zákona č. 121/2000 Sb.
- 30 Srov. TELEC. TŮMA. *Autorský zákon: Komentář...*, s. 35.
- 31 Srov. tamtéž, s. 42.
- 32 Ačkoliv nutno upozornit, že hodnota díla (ať už ekonomická, společenská nebo jiná) není pojmovým znakem autorského díla. Jedná se v tomto kontextu o pouhé označení interních kvalit.
- 33 Obecně srov. ZIBNER. *Tvůrčí činnost...*, 121 s.
- 34 Jedná se o koncept, který postavil Soudní dvůr Evropské unie po bok originality (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 3. 2013. *Eva-Maria Painer proti Standard VerlagsGmbH a další*. C-145/10).
- 35 Srov. ZIBNER. *Tvůrčí činnost...*, s. 35 a násl.
- 36 Srov. TELEC. TŮMA. *Autorský zákon: Komentář...*, s. 21.
- 37 Srov. tamtéž, s. 20 a násl.
- 38 Srov. tamtéž, s. 22.
- 39 Srov. ZIBNER. *Tvůrčí činnost...*, s. 35.
- 40 Srov. § 5 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb., který zmiňuje fyzickou osobu, „*kteřá dílo vytvořila*“.
- 41 Obecně srov. ZIBNER. *Tvůrčí činnost...*, s. 73 a násl.; k algoritimizaci tvůrčí činnosti obecně srov. BRIDY, Annemarie. Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author. *Stanford Technology Law Review*, 2012, roč. 5, s. 1–28.
- 42 Srov. SRSTKA, Jiří a kol. *Autorské právo a práva související*. Vysokoškolské učebnice. Praha: Leges, 2017, s. 43.
- 43 Srov. TELEC. TŮMA. *Autorský zákon: Komentář...*, s. 93.
- 44 Srov. GINSBURG, Jane C. BUDIARDJO, Luke A. Authors and Machines. *Berkeley Technology Law Journal*. 2019, roč. 34, č. 2. Columbia Public Law Research Paper No. 14-597. SSRN, s. 76 a násl., publikováno dne 20. 8. 2018, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3233885
- 45 Srov. ZIBNER. *Tvůrčí činnost...*, s. 99. V opačném případě by totiž z autorskopravní ochrany byla vyloučena díla založena na náhodném či chaotickém tvůrčím procesu.
- 46 Ve smyslu § 12 a násl. zákona č. 121/2000 Sb.
- 47 Ve smyslu § 29 a násl. zákona č. 121/2000 Sb. Diskutovanou možností je využití výjimky pro data mining připravované na úrovni Evropské unie v kontextu jednotného digitálního trhu (srov. MARGONI, Thomas. KRETSCHMER, Martin. The Text and Data Mining Exception in the Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market: Why It Is Not What EU

Copyright Law Needs. *Researchgate*, 7 s., publikováno v roce 2018, citováno dne 25. 11. 2018.

Dostupné online na: <https://www.researchgate.net/publication/324779796>

48 Obecně srov. KNAP, Karel. Quo Vadis současného autorského práva. In: Ústav práva autorského a práv průmyslových Univerzity Karlovy při Právnické fakultě (ed.). *Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových*. Praha: Univerzita Karlova, 1986, s. 9–34).

49 Jednalo by se o zásah do díla původního autora, které by bylo užito bez náležité licence.

50 GINSBURG. BUDIARDJO. Authors and Machines..., s. 12 a násl.

51 Srov. STRAVINSKY, Igor. Poetics of Music. Harvard University Press, 1970, s. 63–65;

ZIBNER. *Tvůrčí činnost...*, s. 44.

52 Ačkoliv hovořit v případě uživatele o „umělci“ může být pošetilé.

53 Srov. JONES, Kenny. GANGogh: Creating Art with GANs. *Towards Data Science*, publikováno dne 18. 6. 2017, citováno dne 25. 11. 2018. Dostupné online na: <https://towardsdatascience.com/gangogh-creating-art-with-gans-8d087d8f74a1>

54 Srov. TELEC. TŮMA. *Autorský zákon: Komentář...*, s. 17.

55 Není to však obecnou aplikační praxí, jak dokazuje např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 1995, sp. zn. 1 Co 41/95. In: Autorskoprávna ochrana diela. *Justičná revue*. 1995, č. 9–10, s. 43–46.

56 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

57 Srov. § 8 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb.

58 Srov. § 8 odst. 2 zákona č. 121/2000 Sb.

Odborný článek

Nezávislý správce práv jako nový institut kolektivní správy

Lucie Straková

Autorka je studentkou doktorského studia na Ústavu práva a technologií na Právnické fakultě MU, kde se zabývá kolektivní správou v kontextu moderních technologií. Autorskému právu a právu informačních technologií se věnuje i v obecné rovině. Pracuje v oblasti transferu technologií a Open Access, je také právničkou organizace Creative Commons Česká republika.

Abstrakt

Na základě směrnice č. 2014/26/EU novela českého autorského zákona zdatelně rozšiřuje úpravu kolektivní správy. Zcela nově vznikajícím institutem je tzv. nezávislý správce práv. Směrnice 2014/26/EU jej zavádí jako nový institut – jedná se o komerční subjekt, ve kterém nemají samotní autoři, jejichž práva jsou spravována, zastoupení. Článek analyzuje pozitiva a negativa tohoto institutu a zabývá se i jeho možnými budoucími vlivy na stávající systém kolektivní správy. V návaznosti je provedena praktická analýza situace na českém trhu, na němž byl založen první nezávislý správce v EU. Tento má nabídnout relativně snadné uzavření licenční smlouvy na vybraná autorská díla stylem on-line obchodu.

Abstract

The amendment of the Czech Copyright Act significantly expands and clarifies legal rules for collective management of copyright while implementing Directive no. 2014/26/EU. One of the new concepts are independent management entities - commercial subjects representing authors, while authors are not directly or indirectly in control of these entities. The article analyzes positives and negatives of this new legal concept and is trying to answer a question of how it will influence the whole system of collective management. Part of the article is also analysis of the Czech market, where the first independent management entity started its operation.

1. Nezávislý správce práv

1.1 Novela autorského zákona

Dne 23. března 2017 podepsal prezident novelu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen „*autorský zákon*“ nebo též „*AutZ*“), která reflektuje Směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 2014/26/EU o kolektivní správě autorského práva a práv s ním souvisejících a udělování licencí pro více území k právům k užití hudebních děl online na vnitřním trhu (dále jen jako „*směrnice o kolektivní správě*“).¹ Novela zakotvuje do českého autorského práva nové instituty.² Oblastí nejvíce zasaženou novelou je kolektivní správa, a to pokud uvažujeme množství provedených úprav a nových pravidel, i formálně-vizuální vnímání. Ve znění autorského zákona doposavad účinného jí bylo věnováno pouze deset (ač mnohdy rozsáhlých³ paragrafů, § 95–104 AutZ), v současném znění se jedná o několik desítek paragrafů.⁴

1.2 Aktuální zákonná úprava

Novinkou, která byla novelou autorského zákona zanesena do systému českého autorského práva, a kterou se tento příspěvek bude zabývat, je institut nezávislého správce práv (*independent management entity*). Nejedná se již o subjekt, který by byl realitě neznámý, v České republice již před účinností novely autorského zákona (tj. na základě přímého účinku směrnice o kolektivní správě) vznikl Nezávislý správce práv s.r.o., který provozuje doménu copymarket.cz. Tato skutečnost byla v přímém rozporu s Důvodovou zprávou k novele AutZ, která nejen že konstatovala, že žádný takový subjekt v ČR neexistuje (což se mohlo ve chvíli vytváření Důvodové zprávy zakládat na pravdě), navíc uvedla, že vznik takového subjektu není plánován a pravděpodobně se tak bude jednat o nevyužitou, *mrtvou literu* zákona.⁵ Novela AutZ pak definuje nezávislého kolektivního správce v Dílu 7 § 104 následovně:

„Nezávislým správcem práv je právnická osoba, jejíž hlavní činností je podnikání nebo jiná výdělečná činnost, která je na základě smlouvy oprávněna spravovat autorská práva nebo práva s nimi související jménem více než jednoho nositele práv k jejich společnému prospěchu jako její jediný nebo hlavní účel své činnosti a ve které nemají majetkovou účast ani ji neovládají nositelé práv, jejichž práva spravuje.“

AutZ dále zmiňuje, že Ministerstvo vede seznam nezávislých správců práv a § 104a doplňuje, která ustanovení o kolektivních správcích se týkají i nezávislého správce práv. Jedná se o ustanovení o transparentnosti,⁶ poskytování informací⁷ a hromadných a kolektivních smlouvách.⁸ Další úpravu nezávislého správce práv autorský zákon nepřináší.

Směrnice o kolektivní správě je ve věci úpravy nezávislého správce práv taktéž poměrně stručná:

„Pro účely této směrnice se rozumí: „nezávislým správcem práv“ organizace, která je ze zákona nebo prostřednictvím postoupení, licence nebo jiného smluvního ujednání oprávněna spravovat jménem více než jednoho nositele práv autorská práva nebo práva s nimi související ke prospěchu nositelů práv jako svým jediným a hlavním účelem, a která:

1. není přímo či nepřímo, v celém rozsahu ani zčásti, vlastněna ani ovládána nositeli práv a

je svou podstatou ziskovou organizací;⁹⁹

Skutečná činnost nezávislého kolektivního správce bude pravděpodobně formována spíše praxí. Poměrně logickou motivací je skutečnost, že se jedná o komerční – ziskový subjekt. Vzhledem k tomu, že se nezávislý správce práv snaží konkurovat tak specifickým organizacím, jako jsou kolektivní správci, je možno očekávat, že na začátku bude jejich silnou stránkou jednoduché a přehledné fungování pro nositele majetkových práv i pro uživatele – k čemuž by mohla napomoci i poměrně vágní právní úprava. Stěžejním rozdílem mezi nezávislým správcem práv a doposavad známými kolektivními správci je skutečnost, že nezávislý správce není vlastněn či ovládán nositeli práv ke spravovaným dílům, je subjektem, který správu práv provozuje v rámci své výdělečné činnosti za účelem hospodářského zisku. Není tedy např. omezen právní formou spolku.¹⁰ Čeští nezávislí správci práv tak prozatím bez výjimky zvolily formu společnosti s ručením omezeným.¹¹

I přes nedůvěru zákonodárce k tomuto institutu, vyjádřenou v Důvodové zprávě, se jedná o fungující subjekt. Jeho prozatímní směřování, efektivitu a reálný dopad na trh s autorskými díly bude dále analyzovat tento článek.

1.3 První nezávislí správci práv v České republice a Evropě

Česká veřejnost se již tradičně staví k existenci institutu kolektivní správy poměrně rezervovaně (budeme-li se vyjadřovat v intencích odborné literatury). Na vinu to můžeme dávat jak nedostatečné osvětě, tak historickým zkušenostem¹² s fungováním organizací kolektivní správy, které nebylo vždy bezchybné a jejichž organizace a způsob práce je obecně obtížný na pochopení. Když se tedy objevila možnost, jak vytvořit nový subjekt, který by (alespoň teoreticky) umožnil jednoduchou správu autorských děl tak, že autoři (resp. nositelé majetkových práv) nebudou potřebovat k obdržení odměny, která jim náleží, kolektivního správce tak jak jej známe dnes, Česká republika byla prvním státem, který tak učinil.¹³ Jednalo se o zapsání Nezávislého správce práv, s.r.o. do obchodního rejstříku dne 8. března 2016, zatímco Soundreef Ltd., který se prohlašuje být prvním nezávislým správcem práv, byl britským Úřadem duševního vlastnictví (British Intellectual Property Office) zapsán až 18. března 2016.¹⁴ V otázce přednosti je třeba nicméně uvážit, že v té době nebyl Nezávislý správce práv s.r.o. uznán tímto subjektem Ministerstvem kultury, které má zápis nezávislých správců práv v gesci.¹⁵ V současné době eviduje Ministerstvo kultury čtyři nezávislé správce práv,¹⁶ mimo Nezávislého správce práv, s.r.o., vystupujícího pod značkou Copymarket, je to IS Media s.r.o., Nezávislá kultura s.r.o. a Soundreef CZ s.r.o., který spravuje práva českých umělců v České republice a v zahraničí prostřednictvím Soundreef Ltd.¹⁷

Podle směrnice o kolektivní správě vznikl také nezávislý správce práv (*Independent management entity, IME*) Soundreef Ltd.,¹⁸ který byl již 18. března 2016 zapsán britským Úřadem průmyslového vlastnictví.¹⁹ Soundreef se tak stal dle dostupných zdrojů prvním zapsaným nezávislým správcem práv v Evropě,²⁰ přičemž aktivně (a úspěšně) soutěží s národními kolektivními správci. V tuto chvíli má v nabídce více než 150.000 skladeb, které komerčně poskytuje²¹ a zastupuje více než 31.000 autorů.²²

2. Problematické otázky nezávislého správce práv

Pokud pomineme možné problémy se zavedením praxe užívání nového způsobu správy autorských práv, můžeme objevit i otázky, které se vážou k právní podstatě institutu. V současné době je však stále nejzásadnějším problémem malé povědomí jak veřejnosti, tak zainteresovaných osob o fungování a možnostech nezávislého správce práv. Tomu nepřispívá ani skutečnost, že nezávislý správce práv není oprávněn spravovat všechny typy užití autorských děl a je tak třeba se i přes zastoupení nezávislým správcem práv obrátit ohledně povinné kolektivní správy na „tradiční“ kolektivní správce

2.1 Problematika hromadných smluv

Vzhledem k existenci rozšířené kolektivní správy, tedy fikci zákonného zastoupení (povinné kolektivní správy) v případě, že si autor nevyhradil správu patřičných práv pro sebe,²³ je proto, aby organizace kolektivní správy nemohly vybírat poplatky za užití, které spadají do toho režimu, třeba vyloučit její účinky. Rozšířená kolektivní správa je definována právě skutečností, že ačkoliv nositelé práv nejsou zastupovanými autory, v rámci uzavřených hromadných smluv (smlouva s uživatelem pro celý rozsah děl, který je kolektivním správcem spravován) je oprávněn spravovat i tyto. Aby tak nositel autor dosáhl režimu, že bude mít v dispozici maximální možné množství práv a rozhodovacích možností, je vhodné vyloučit účinky této hromadné smlouvy. Jedná se o relativně jednoduchý úkon, kdy nositel majetkových práv musí vyloučit jednostranným úkonem rozšířenou kolektivní správu. Vyloučení musí být vykonáno jak vůči nabyvateli, tak vůči kolektivnímu správci.²⁴ Zpravidla vyloučení vůči nabyvateli/uživateli díla je jednodušší, neboť je možné využít i alternativních metod jako opatření díla veřejnou licenci, kdy ve směru k nabyvateli díla lze považovat tento úkon za vyloučení účinků hromadné smlouvy. Kolektivní správce však musí mít možnost se o vyloučení rozšířené kolektivní správy prokazatelně dozvědět, nositel práv musí zaslat kolektivnímu správci oznámení o vyloučení účinků nebo užít jiný dohledatelný způsob, konkrétní forma však určena není.

Možným řešením pro shromažďování informací o vyloučení účinků hromadné smlouvy je registr vyloučených děl, do kterého by měl každý zainteresovaný účastník přístup, a to buď provozovaný z titulu Ministerstva kultury, jakožto definiční autority v oblasti kolektivní správy, nebo některý ze soukromých subjektů. Vzhledem k nutné důvěryhodnosti takového rejstříku, aby nedocházelo k situacím, kdy v rejstříku by byla díla zanesena neoprávněně, je třeba ošetřit systém vkladatelů. Ministerstvo kultury takový rejstřík v současné době neprovozuje a ani jeho další aktivity v oblasti kolektivní správy takovému kroku nenasvědčují.

Naproti tomu v oblasti soukromého sektoru takový systém v podobě webových stránek již vznikl, a to jako sesterský projekt *copymarket.cz* provozovatele Nezávislý správce práv s.r.o.²⁵ Ačkoliv počet děl, respektive repertoárů, u kterých došlo skrze stránky *vylouceníucinkuhromadnesmlouvy.cz* k vyloučení, se v březnu 2017 pohybuje prozatím v jednotkách, jedná se o krok směrem k vyjasnění vztahů mezi nositeli práv, nabyvateli a kolektivními správci. Možné zneužití systému je omezeno nutností registrace nositele práv, kdy se tento vystavuje riziku smluvní pokuty a povinnosti náhrady škody v případě vyloučení účinku hromadné smlouvy u děl, u kterých neměl právo tento úkon učinit.

Vyloučení účinku hromadné smlouvy není pro možnost využívat služeb nezávislého správce práv nezbytné.²⁶ Nicméně v případě, že má nositel práv zájem vykonávat správu dotčených práv pro sebe, potažmo nemá zájem na tom, aby jej kolektivní správce z titulu rozšířené správy zastupoval

a vybíral za něj odměnu, je nezbytné, aby byl tento krok realizován. I v ostatních případech lze jediné doporučit vyloučení účinků hromadné smlouvy – pokud by tak nositel majetkových práv neučinil, může se uživatel děl, která nejsou vyloučena z režimu kolektivní správy dostat do situace, že ačkoliv bude užívat díla skrze nezávislého kolektivního správce – tedy bude mít k užití potřebnou licenci, kolektivní správce OSA nebo Intergram bude argumentovat, že stále taková díla spravuje v rámci rozšířené kolektivní správy – a to až do doby, než mu bude doručeno oznámení o vyloučení účinků hromadné smlouvy.

Nezávislý správce práv IS Media pak na svých stránkách uvádí, že vyloučil účinky rozšířené kolektivní správy k autorským dílům, která spravuje, ve vztahu ke všem kolektivním správcům „již v roce 2017“.²⁷ Tento nezávislý správce práv cílí na jednoduché poskytování přehrávače s hudbou, která nepodléhá režimu rozšířené kolektivní správy. Aby byla zajištěna právní jistota uživatelů tohoto přehrávače, IS Media pro všechny nositele majetkových práv, kteří poskytují svou hudbu pro tento přehrávač, automaticky vylučuje na základě smluvních ujednání rozšířenou kolektivní správu vůči kolektivnímu správci.²⁸

2.2 Monopol kolektivní správy x nezávislý správce práv

Kolektivní správa fungovala v českém právním systému až do účinnosti směrnice o kolektivní správě na principu monopolu, každý z kolektivních správců měl výhradní postavení v rámci spravovaných práv. Toto uspořádání vycházelo přímo ze zákona, neboť v § 98 odst. 6 písm. c) AutZ před účinností novely uváděl, že:

„Ministerstvo udělí oprávnění žadateli (...) jestliže pro výkon téhož práva ve vztahu k těmž předmětu ochrany, a pokud jde o díla, pro výkon téhož práva k těmž druhu díla, nemá oprávnění již jiná osoba.“

V této pozici tak před přímou aplikovatelností směrnice o kolektivní správě nebyl ani prostor pro to, aby na trh vstoupil další kolektivní správce, natož aby byla kolektivně spravovaná práva pod správou více než jednoho subjektu.²⁹

Trh tak byl rozdělen na šest segmentů, kdy každý z kolektivních správců spravuje práva jiných nositelů práv. Novela autorského zákona toto ustanovení neobsahuje, pro udělení oprávnění k výkonu kolektivní správy již požaduje pouze vymezení práv, která budou kolektivně spravovaná,³⁰ zákonný monopol tedy odpadá. V rámci připomínkového řízení k novele AutZ byla rozporována vhodnost a nutnost zařazení ustanovení o nezávislém správci práv na základě směrnice o kolektivní správě,³¹ a to zejména z důvodu, že nezávislý správce práv nemůže na českém území působit právě z toho důvodu, že v ČR funguje monopol kolektivní správy. Směrnice sice přímo nezrušuje možný monopol kolektivní správy, nicméně již v Recitálu 15 uvádí, že „*nositelé by měli mít možnost pověřit správou práv nezávislé správce práv.*“ V případě, že by byl zachován monopolní systém kolektivní správy, nositelé práv by takovou možnost mít nemohli. Prostřednictvím transpozice, resp. implementace evropských směrnic je harmonizace úprav jednotlivých členských států tak, aby byly zajištěny určité standardy napříč členskými státy. Možnost výběru mezi správcí práv je důležitá změna v dosavadním systému kolektivní správy, vynechání ustanovení o nezávislém správci práv by bylo závažným zásahem do harmonizace této oblasti.

V době před účinností novely AutZ byla tedy situace taková, že AutZ požadoval monopolní postavení kolektivních správců. Nyní, případně před účinností novely AutZ, byla v rámci přímého účinku

směrnice možnost zakládat subjekty typu nezávislý správce práv, tedy v rozporu s národní úpravou. Aplikovala se tak zásada nadřazenosti práva Evropské unie.³²

V současné době není monopol kolektivních správců právní, nicméně k opuštění faktického monopolu prozatím také úplně nedošlo. Kolektivní správce OSA v roce 2017 podle Výroční zprávy spravoval práva pro 9 429 nositelů práv,³³ v případě Copymarketu napočítala autorka článku asi 43 interpretů,³⁴ v případě dalších nezávislých správců se tyto informace nepodařilo zjistit.

2.3 Nezávislý správce práv, s.r.o.

Jak již bylo zmíněno výše v textu, Nezávislý správce práv, s.r.o. (dále jen „NSP“) je prvním subjektem tohoto typu, působícím na českém území a jedním z prvních v Evropě. Provozuje webovou doménu copymarket.cz, která slouží k nabízení uzavření on-line licenční smlouvy k užití hudby, a to za teoreticky za jakýmkoliv účelem.³⁵ V úvodu stránky nabízí Copymarket uživateli patnáct dlaždic³⁶ s jednotlivými typy užití hudebních děl (od „*provozují stránku na stahování hudby*“, „*chci vypálit hudbu na CD a prodávat ji*“ přes „*použít hudbu v obchodě*“ až po „*hrají písně u táboráku nebo na oslavách narozenin*“ a další). V případě, že si potenciální uživatel nevybere z této nabídky, může pomocí odkazu a vyfiltrování konkrétního užití vybrat specifickou licenci, která bude sedět jeho účelu. Následně se potenciálnímu uživateli zobrazí jednoduchý formulář, kterým je specifikován obsah uzavírané licenční smlouvy (zejm. se jedná např. o účel užití, časový rozsah nebo počet posluchačů) a také konkrétní hudební díla, k jejichž užití má následně nabyvatel práva. Je možno zvolit pouze skladby, které jsou poskytovány zdarma (případně jsou v současné době dílem volným),³⁷ v takovém případě se hradí pouze režijní poplatek ve výši 50,- Kč. To je minimální výše, jaké může režijní poplatek dosáhnout, v dalších případech je vypočten jako osm procentních bodů z ceny objednaných licencí.³⁸ Ceny jednotlivých skladeb, které určují sami autoři, kteří je zadávají do systému a kteří také mohou ceny libovolně měnit, se pohybují od jedné koruny³⁹ do asi sta korun v závislosti zejména na době trvání udělené licence, komerčním či nekomerčním způsobům užití, počtu posluchačů a typu hudební produkce. To je velký rozdíl oproti tradičnímu systému kolektivní správy, kde jsou ceny standardně stanovovány paušálně dle sazebníku, nikoliv dle jednotlivých skladeb.⁴⁰

Systém Copymarket deklaruje, že funguje jako klasický internetový obchod⁴¹ – což je ale třeba brát v kontextu nabízených objektů, kterými jsou licence k autorským dílům, nikoliv, jak je obvyklé, služby nebo věci. Zároveň je vhodné upozornit, že ačkoliv systém Copymarket s tímto pojmem v jiných částech své nabídky operuje, v žádném případě se zde nejedná o udělování veřejné licence⁴² ve smyslu (nejčastěji) softwarových licencí typu GNU GPL, BSD nebo MIT, ani veřejných licencí Creative Commons, používaných obvykle pro autorská díla mimo software.

Nabyvatel licence zde vystupuje v přeneseném smyslu jako objednatel licence, který využívá nabídku nositele majetkových práv k dílu v roli poskytovatele plnění. Autor (nositel majetkových práv k dílu) využívá zdarma v tomto článku analyzovaný systém, kdy na základě vlastního uvážení zvolí, jaké licence je možno k dílu poskytovat a buď dle šablon, které systém poskytuje, nebo dle vlastní vůle ocení jednotlivé skladby, které chce pomocí systému nabízet.⁴³ Na základě nabídky nositelů majetkových práv (a volných děl zařazených v systému) si může budoucí nabyvatel licence prostřednictvím systému Copymarket jako zprostředkovatele vybrat licenci, která slouží jeho zamýšlenému účelu užití děl. Je možno zvolit jak všechna díla poskytovaná pro dané užití (licence pro celý repertoár) nebo selektovat

jednotlivá díla, která jsou předmětem zájmu budoucího nabyvatele. Následuje potvrzení výběru, tedy podoby licenční smlouvy, a výzva k úhradě ceny licence a poplatku za užití systému Copymarket. Právě uhrazením ceny je licenční smlouva účinná a uživatel může vybraná díla užívat po dobu nejdéle jednoho roku pro stanovený účel.⁴⁴

Podobnost s klasickým elektronickým obchodem můžeme vysledovat ve způsobu uzavření licenční smlouvy. Kupující přijde na stránky elektronického obchodu, vybere si položky, které má zájem zakoupit, a zboží, které má v košíku zaplatit. Nejedná se tedy o standardní situaci při uzavírání kupní smlouvy v elektronickém prostředí, kdy k uzavření smlouvy dochází v okamžiku, kdy objednávka zboží dojde provozovateli e-shopu.⁴⁵ Nicméně občanský zákoník počítá i s formou uzavření licenční smlouvy faktickým provedením úkonu, není tedy nutné, aby se analogicky opakovala situace s e-shopem a vstupem přijetí nabídky sféry vlivu navrhovatele, pro uzavření licenční smlouvy tedy postačí faktický úkon užívání díla v souladu s licenčními podmínkami.⁴⁶

Vztahy mezi poskytovateli licencí (nositeli majetkových práv) a nabyvateli (uživateli autorských děl) a Nezávislým správcem práv, s.r.o. se řídí obchodními podmínkami služby Copymarket.⁴⁷ Nositel majetkových práv jako poskytovatel dle nich zmocňuje Nezávislého správce práv, s.r.o. k poskytnutí licence nabyvateli za cenu, kterou si sám v systému zvolil. Nezávislý správce práv, s.r.o. je tím zmocněn nejen k nabízení děl registrovaných nositelem majetkových práv v systému, ale i k jeho zastupování v případech, kdy dojde k neplnění uzavřených licenčních smluv s uživateli.⁴⁸ Právní poradenství a zastupování ve věcech autorského práva nabízí i nezávislý správce práv IS Media, a to bezplatně.⁴⁹

2.3.1 Aspekt důvěry

V rámci systému nezávislého správce práv můžeme vysledovat, že důležitým aspektem, na kterém systém stojí, je aspekt důvěry. Prvním okamžikem je vkládání děl do systému. Přestože jsou vkladatelé povinni se jako nositelé majetkových práv k dílům identifikovat pomocí úředně ověřené žádosti,⁵⁰ přesto již nijak není kontrolováno, zda k dílům, která jsou do systému vkládána, vykonává vkladatel majetková práva. Stejně tak v případě, kdy uživatel vstupuje do systému a vybírá díla ke konkrétnímu užití, systém nekontroluje (ani nemá jak), zda byla díla užita až po uzavření licenční smlouvy. Copymarket sice považuje licenční smlouvu za uzavřenou až okamžikem uhrazení licenčního poplatku,⁵¹ užití díla před uhrazením je tedy čistě nelegálním aktem neoprávněného užití autorského práva, nicméně přesto se systém z velké části spoléhá na to, že *slib zavazuje a smlouvy mají být splněny*, a na rozdíl od tradičních způsobů kolektivní správy nevykonává kontroly u svých uživatelů.

Související aktivitou, založenou z velké části také na poctivosti uživatelů a jejich vzájemné důvěře, je užívání veřejných licencí Creative Commons. Jednou ze součástí webových stránek NSP je stránka zabývající se licencemi Creative Commons ve vztahu ke kolektivní správě a obecně institutu nezávislého správce práv. Stránka dokumentuje obecný problém ve filosofii licencí Creative Commons, tedy skutečnost, že celá komunita je vybudována na důvěře mezi poskytovateli a nabyvateli licencí. Vzhledem k veřejné povaze těchto licencí, je licenční smlouva uzavírána konkludentně pouze užitím díla v souladu s danými licenčními podmínkami. Neexistuje fyzická kopie takové smlouvy, a eskalujícím prvkem problému je pak skutečnost, že dílo pod danou licenci nemusí na internetu zůstat ani okamžik déle, pokud se tak poskytovatel licence rozhodne, či může dílo vystavit pod úplně jinou licenci. Neexistuje žádný rejstřík děl, která by byla pod veřejnými licencemi vystavena a zpětná dohledatelnost důkazu o takové skutečnosti je tak vysoce obtížná.⁵² Jedním, taktéž nedokonalým

řešením, je pořizování se *printscreenu* ke každému z děl, které nabyvatel pod veřejnou licenci užívá. Pokud pomineme administrativní náročnost takových úkonů, ani jejich věrohodnost a důkazní hodnota nemusí být vysoká.

3. Závěr

Autorský zákon byl novelizován k 1. červenci 2017. Jedná se o první větší novelu od roku 2005. Největší změny proběhly na základě transpozice směrnice o kolektivní správě, novelizované oblasti se tak týkají povětšinou např. transparentnosti a fungování kolektivních správců, nebo vytváření sazebníků autorských poplatků. Naprostou novinkou je pak komerční subjekt zastávající funkci konkurence tradičních kolektivních správců – nezávislý správce práv.

Nezávislý správce práv je entitou, která byla ze strany zákonodárců považována za neschopnou reálného fungování, přesto ještě před transponováním směrnice o kolektivní správě do českého právního řádu vznikl první z dnešních čtyř českých nezávislých správců. I přes entusiastický start se prozatím nezdá, že by nezávislý kolektivní správci převzali větší část „trhu“ s autorskými poplatky. Důvodem je pravděpodobně omezená znalost jejich fungování mezi nositeli majetkových práv a potenciálními uživateli, stejně jako prozatím ne příliš uživatelsky přívětivé prostředí.

Nezávislí správci práv by však mohli být jednou z odpovědí na požadavky uživatelů, pohybujiících se běžně v prostředí internetu, kteří jsou často ochotni autorské poplatky nositelům majetkových práv uhradit, nicméně požadují, aby se poplatky dostaly skutečně autorům daných děl, aby byl takový proces jednoduchý a snadno realizovatelný – nejlépe právě prostřednictvím internetu. To by mohla být deviza, kterou v tuto chvíli klasičtí kolektivní správci nedisponují. Do budoucna by mohly být tyto smlouvy uzavírány i prostřednictvím tzv. *smart contracts*, což by mohlo situaci ještě zjednodušit a zpřístupnit uživatelům. Prozatím jsme však v situaci, kdy sledujeme budování pozic lehké kavalerie nezávislých správců práv oproti historicky monopolními postaveními obrněným pevnostem dosavadních kolektivních správců.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2019/04/04/nove-instituty-kolektivni-spravy-nezavisly-spravce-prav/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/26/EU ze dne 26. února 2014 o kolektivní správě autorského práva a práv s ním souvisejících a udělování licencí pro více území k právům k užití hudebních děl online na vnitřním trhu Text s významem pro EHP. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026>

2 Mimo poměrně rozsáhlé změny na poli kolektivní správy se jedná např. o výjimku pro účely karikatury a parodie, která prozatím jako jediná z fakultativních výjimek neexistovala. Důvodová zpráva se odvolává na rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci Deckmyn (C-201/13) a upozorňuje, že v případě veškerých zákonných výjimek je třeba postupovat v souladu s Bernským třístupňovým testem. Dále se jedná např. o změny v požadavcích na sazebníky kolektivních správců nebo možnost licencovat osiřelá díla.

3 § 100 nebo 101 AutZ, vztahy k nositelům práv a kolektivní a hromadné smlouvy.

4 Ačkoliv přidaných ve formě písmen ke stávajícím paragrafům (§ 99j AutZ apod.), což může vyvolávat zdání, že oblast upravující kolektivní správu se o tolik nerozšířila.

5 Důvodová zpráva. s 71.

6 § 99f odst. 1 písm. a) až c) a f) až h), § 99j, § 102 a 102a AutZ.

7 § 97b, § 98 odst. 2 AutZ.

8 § 98a AutZ.

9 Čl. 3 b) Směrnice.

10 Viz § 96a odst. 3 písm. a) AutZ.

11 Seznam nezávislých správců práv. *Ministerstvo kultury*. Praha: Ministerstvo kultury, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.mkcr.cz/seznam-nezavislych-spravcu-prav-1640.html>.

12 Např. známé články Mladého světa OSA Nostra z roku 1998 nebo 2003. TOMSOVÁ, Kamila. OSA nostra. *Mladý svět*. 2003, (7), případně výběr novinových článků a jiných zpráv o činnosti OSA: Tisk o OSA. *Jiří Hradec*. 2015. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.jirihradec.cz/tisk/tisk.htm>.

13 Nezávislý správce práv, s.r.o. byl zapsán do obchodního rejstříku dne 8. března 2016 s předmětem činnosti „činnost nezávislého správce práv dle Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/26/EU ze dne 26. 2. 2014 o kolektivní správě autorského práva a práv s ním souvisejících a udělování licencí pro více území k právům k užití hudebních děl online na vnitřním trhu“ a předmětem podnikání „správa práv autorských a práv s nimi souvisejících ku prospěchu nositelů práv“. Viz Nezávislý správce práv, s.r.o. In: *Justice.cz*. Brno: Výpis z obchodního rejstříku, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=927106&typ=PLATNY>.

14 CISION. London: PS Newswire, 2016. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.prnewswire.com/news-releases/british-intellectual-property-office-recognises-soundreef-as-an-independent-management-entity-ime-574483611.html>.

15 Nezávislý správce práv, s.r.o., MK ČR NSP 1/2017. Seznam nezávislých správců práv. *Ministerstvo kultury*. Praha: Ministerstvo kultury, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.mkcr.cz/seznam-nezavislych-spravcu-prav-1640.html>.

16 Tamtéž.

17 *O nás* [online]. Soundreef, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <http://www.soundreef.com/cs/o-nas/>.

18 *Soundreef*. UK: Soundreef, 2016. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <http://www.soundreef.com/en/>.

19 *Licensing bodies and collective management organisations*. UK: GOV.UK, 2016. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.gov.uk/guidance/licensing-bodies-and-collective-management-organisations#music-1>.

20 *British Intellectual Property Office Recognises Soundreef as an Independent Management Entity (IME)*[online]. UK: PR Newswire, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <http://www.prnewswire.com/news-releases/british-intellectual-property-office-recognises-soundreef-as-an-independent-management-entity-ime-574483611.html>.

21 *Soundreef: About us* [online]. UK: Soundreef, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <http://www.soundreef.com/en/about>.

22 Tamtéž.

23 § 97e odst. 4 AutZ.

24 Shodně TELEČ, Ivo, TŮMA, Pavel. *Autorský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 828.

25 *Vyloučení účinku hromadné smlouvy: Databáze vyloučených předmětů ochrany*. Nezávislý správce práv s.r.o., 2016. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <http://www.vylouceniucinkuhromadnesmlouvy.cz/>.

26 Viz také ŠALOMOUN, Michal. Vyloučení účinků hromadné smlouvy: Informace o důvodech vyloučení. *Copymarket.cz*. Nezávislý správce práv s.r.o., 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://copymarket.cz/hromadna-smlouva>.

27 Právní ochrana a zastupování. *Is media* [online]. Zlín: IS media, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.ismedia.cz/pravni-ochrana>.

28 Viz čl. 2 odst. 3 Smlouvy o zastupování. Dostupné z: Smlouva o zastupování autorských majetkových práv a práv souvisejících s právem autorským. *Is media* [online]. Zlín: IS media, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.ismedia.cz/static/doc/nositel-prav/>

1¶mFilter5=113¶mFilter4=8&send=Filtrovat&do=filterForm-submit&group=2.

40 Uživatelé si předem nemohou prohlédnout ceny jednotlivých skladeb a jejich užití pro rozličné účely.

41 Fungování systému Copymarket: Jak Copymarket funguje? *Copymarket.cz*. 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.copymarket.cz/fungovani>.

42 Veřejná licence je bezúplatná licence uzavíraná konkludentně, s neurčitým počtem nabyvatelů, na celou dobu ochrany díla, je prakticky neodvolatelná, opravňuje nabyvatele dílo dále šířit a typicky je užívána na internetu.

43 Nabízená autorská díla se do systému fyzicky nenahrávají, Copymarket pouze eviduje jejich metadata vložená nositelem majetkových práv. Fungování systému Copymarket: Jak Copymarket funguje? *Copymarket.cz*. 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.copymarket.cz/fungovani>.

44 Tamtéž.

45 Srov. komentář k § 1745 In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s.; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003.

46 Srov. KOUKAL, Pavel in SRSTKA, Jiří, ed. *Autorské právo a práva související: vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2017, s. 163.

47 Obchodní podmínky služby Copymarket.cz: Obchodní podmínky používání systému. *Copymarket.cz*. 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://copymarket.cz/obchodni-podminky>.

48 § 12 odst. 1.-3. Obchodní podmínky služby Copymarket.cz: Obchodní podmínky používání systému. *Copymarket.cz*. 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://copymarket.cz/obchodni-podminky>.

49 Právní ochrana a zastupování. *Is media* [online]. Zlín: IS media, 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://www.ismedia.cz/pravni-ochrana>.

50 § 6 a 7 Obchodních podmínek. Obchodní podmínky služby Copymarket.cz: Obchodní podmínky používání systému. *Copymarket.cz*. 2018. Citováno dne 29.11.2018. Dostupné online na: <https://copymarket.cz/obchodni-podminky>.

51 § 5. Tamtéž.

52 Ani služby typu WebArchiv nemohou být v těchto situacích často nápomocny.

Odborný článek

Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes

Iveta Talandová

Autorka je notářskou koncipientkou a zároveň působí jako doktorandka na Katedře soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci svého výzkumu se zabývá dědickým právem, především pak nepominutelným dědicem.

Abstrakt

Tento článek se věnuje otázce soupisu pozůstalosti a s tím související právní úpravě, přičemž článek je založen komparací mezi zněním obecného zákoníku občanského, který byl pro tuto otázku účinný v době první republiky, se současnou úpravou v zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Autorka představuje společné body tehdejší i současné právní úpravě, zaměřuje se ale zejména na to, v čem se tato úprava liší. Zaměřuje se také na důvody těchto odlišností, na to, čím jsou způsobeny, a jaké jsou jejich praktické důsledky.

Abstract

This article focuses on the topic of heritage inventory and related legislation. The article uses the method of comparison of the General Civil Code (Austrian Civil Code, ABGB), which was applicable law during the period of first republic of Czechoslovakia, and the present-day Civil Code of the Czech Republic enacted in 2012. The author presents common points of these two pieces of legislation, but at the same time focuses on the differences. She analyses the reasons for these differences, what caused emergence of these differences and their consequences for legal practice.

1. Obecně k soupisu pozůstalosti

Soupisem pozůstalosti, nebo také inventářem, se rozumí *podrobný seznam veškerého jmění movitého i nemovitého, které tu bylo v době smrti zůstavitelovy, s údaji tehdejší hodnoty pozůstalosti*.¹ Účelem pořízení soupisu pozůstalosti je tak co nejpřesnější zjištění jmění zůstavitele, tedy veškerých aktiv i pasiv, přičemž rozhodující je zásadně stav v době zůstavitelovy smrti. Takové přesné zjištění jmění pozůstalosti má vliv především na rozsah povinnosti dědiců hradit pozůstalostní dluhy, což je také hlavní důvod zřizování soupisů.

Soupis pozůstalosti má vždy formu listiny, ve které by měla být uvedena veškerá aktiva pozůstalosti a také veškerá pasiva ke dni smrti zůstavitele, ale i některá později vzniklá aktiva a pasiva.² Aktiva i pasiva se zpravidla rozdělí v soupisu podle své povahy do skupin (zpravidla na movité a nemovité věci). Veškeré jmění je pak nutně ocenit ke dni smrti zůstavitele, případně ke dni jejich vzniku. Soupis pozůstalosti provádí zpravidla soud, respektive notář jako soudní komisař. Soupis je však možné nahradit i jinými dokumenty.³

Soupisy pozůstalosti jsou známy již od dob římského práva, kdy byly zavedeny císařem Justiniánem ke zmírnění tehdejšího neomezeného ručení dědiců za dluhy pozůstalosti v situaci, kdy se ráz římského dědického práva posouval z roviny spíše osobní, do roviny téměř výlučně majetkové.⁴ Římskoprávní úprava byla přejímána i do moderních kodifikací, na našem území do obecného zákoníku občanského.⁵ Převzata tak byla zásadně neomezená odpovědnost dědiců za pozůstalostní dluhy, která mohla být zmírněna právě dědickou přihláškou s výhradou soupisu.⁶ Soupisy pak byly zřizovány i z některých jiných důvodů, když bylo nutné přesně zjistit hodnotu jmění pozůstalosti. Právní úpravy tzv. socialistické se od tradičního pojetí odpovědnosti dědiců za dluhy odklonily a zavedly omezenou odpovědnost dědiců, při které se nepoživaly soupisy pozůstalosti, jak byly známy z obecného zákoníku občanského, ale majetek se v řízení o dědictví také zjišťoval. Současná úprava dědického práva se částečně vrátila k tradičnímu pojetí neomezené odpovědnosti dědiců, kterou mohou dědicové zmírnit výhradou soupisu pozůstalosti. I dnes se pak soupisy pořizují také z dalších důvodů, kdy je třeba přesně zjistit rozsah pozůstalostního jmění.

2. Soupisy pozůstalosti v prvorepublikové úpravě

2.1 Právní úprava

Úprava dědického práva byla obsažena v § 531 až § 824 obecného zákoníku občanského, kde byla v § 800 a následujících upravena možnost dědice uplatnit své právo k pozůstalosti přihláškou s výhradou soupisu nebo bez ní, a z toho vyplývající následky takové přihlášky. Detailní úprava soupisů pozůstalosti (a celého pozůstalostního řízení) byla upravena v císařském patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech (nesporný patent).⁷ Konkrétně byly soupisy pozůstalosti upraveny v § 92 až § 114 nesporného patentu.

2.2 Zjišťování jmění v pozůstalostním řízení

V pozůstalostním řízení bylo vždy nezbytné zjistit jmění zůstavitele, aby mohlo vůbec být rozhodnuto

o dědictví. Zjišťování pozůstalostního jmění bylo vždy alespoň v hrubých rysech prováděno během přípravného řízení, kdy se pořizoval úmrtní zápis. Úmrtní zápis (§ 36 až § 42 nesporného patentu) byl první úřední listinou pořizovanou v pozůstalostním řízení, a jeho účelem bylo sepsání všech známých skutečností důležitých pro řízení. Úmrtní zápis měl zásadní vliv na celé další řízení a pořizoval ho sám soudce,⁸ popřípadě tím mohl pověřit buď veřejného notáře,⁹ starostu nebo vyslance soudu.¹⁰ Sepsání úmrtního zápisu bylo vhodné učinit co nejdříve, a to především z důvodu, aby nedošlo ke svémocnému nakládání s pozůstalostním jměním. Zápis se pořizoval v bytě zemřelého za přítomnosti dvou členů zůstavitelovy rodiny nebo dvou jiných svědků. V rámci zřizování úmrtního zápisu se výsledkem zůstavitelových příbuzných nebo jiných osob, které znaly poměry zůstavitele, zjišťovalo vše, co mohlo být důležité pro projednání pozůstalosti, především tedy osobní údaje zůstavitele, místo a čas úmrtí, osobní údaje manžela a dětí, případně jiných blízkých osob, které mohly přicházet v úvahu jako zákonní dědici, popřípadě jako testamentární dědicové, byla-li nalezena závět.¹¹ Dále byla zjišťována existence závěti, dědické smlouvy nebo dovětku. Konečně byl také učiněn prvotní odhad o majetkovém stavu pozůstalosti, tedy z čeho se pozůstalost skládá, a zda má nějaké dluhy.¹²

Pokud se tímto postupem došlo ke zjištění, že se jedná o nepatrnou pozůstalost, došlo rovnou k jejímu soupisu zároveň s pořizováním úmrtního zápisu.¹³ U nepatrných pozůstalostí pak soud neprojednával pozůstalost, ale pouze předal pozůstalost věřitelům za souhlasu zúčastněných osob.

Po přípravném řízení následovalo vlastní pozůstalostní řízení, ve kterém byli dědicové vyzváni, aby podali dědické přihlášky. Pokud k tomu byly zákonné důvody, docházelo v této fázi i k soupisu pozůstalosti.

2.3 Předpoklady soupisu pozůstalosti

Soupis pozůstalosti se zřizoval pouze v zákonem vymezených případech. Především došlo k jeho zřízení, pokud se přihlásil alespoň jeden z dědiců s výhradou soupisu.¹⁴ Dále v případě oddělení pozůstalosti od jmění dědicova (*separatio bonorum*).¹⁵ Taktéž došlo k soupisu pozůstalosti, pokud o to požádal nepominutelný dědic.¹⁶ A konečně v případech, kdy k jeho zřízení byl soud povinen sám z úřední povinnosti.¹⁷

Pokud se jednalo o pozůstalost nepatrné hodnoty, došlo k soupisu ihned při úmrtním zápisu, a to v případě, že o to požádal některý z dědiců, nebo k jeho zřízení mělo dojít z úřední povinnosti.¹⁸ V ostatních případech byl soupis prováděn po doručení úmrtního zápisu soudu, nebo později během projednání pozůstalosti, pokud nastala skutečnost, kvůli které měl být soupis zřízen (například došla dědická přihláška s výhradou soupisu).¹⁹

I v případě, že nebyly splněny předpoklady k provedení soupisu pozůstalosti, bylo nutné zjistit pozůstalostní jmění, aby vůbec mohlo být rozhodnuto o dědictví. Ke zjištění pozůstalostního jmění v takovém případě sloužilo místopřísežné seznání pozůstalostního jmění, které podával dědic. V tomto seznání jmění dědic uvedl vše, co podle něj tvoří pozůstalost, i jakou to má cenu. Svě přiznání stvrdil svým podpisem, a soud už následně nezkoumal jeho správnost a úplnost. Na základě seznání jmění pak soud rozhodl o dědictví, avšak na odpovědnost dědice za pozůstalostní dluhy neměl tento úkon vliv, jelikož ta byla neomezená (protože dědic neuplatnil výhradu soupisu).

2.3.1 Dědická přihláška s výhradou soupisu

Aby se osoba mohla stát dědicem, musela se poté, co byla soudem vyzooměna o zahájení řízení o pozůstalosti, k dědictví přihlásit dědickou přihláškou adresovanou soudu. V dědické přihlášce musela osoba uvést právní důvod dědění²⁰ a skutečnost, zda se přihlašuje s výhradou soupisu (*cum beneficio inventarii*), anebo bez výhrady soupisu (*sine beneficio inventarii*). Každý dědic se mohl přihlásit buď jen s výhradou, anebo bez výhrady soupisu.²¹ Nebylo-li z přihlášky zjevné, o jaké přihlášení se jedná, jednalo se o zmatečné jednání, které bylo nutné opravit.²²

Přihláška bez výhrady soupisu, tzv. bezvýminečná přihláška, měla za následek neomezené zavázání se za pozůstalostní dluhy.²³ Po nabytí dědictví tedy došlo ke sloučení jmění zůstavitele se jměním dědicovým, a dědic vstoupil na místo zůstavitele. Dědic nastoupil do všech práv a závazků zůstavitele a věřitelé se mohli uspokojovat z celého dědicova jmění neomezeně.

Naproti tomu přihláška s výhradou soupisu, tedy přihláška podmíněná, zavazovala dědice po nabytí dědictví jen do výše pozůstalosti.²⁴ Odevzdáním pozůstalosti dědici došlo ke sloučení dědicova jmění s dědictvím, a dědic přihlášený s výhradou soupisu odpovídal věřitelům sice celým svým jměním, ale jen do výše hodnoty pozůstalosti.²⁵

Soudem přijatou přihláškou nebylo možné odvolat, ale změna původního obsahu byla možná, pokud neměla za následek zhoršení právního postavení osob, vůči kterým dědic přebíral povinnosti. Dědic tedy nemohl svou bezvýminečnou přihlášku změnit na přihlášku s výhradou soupisu. Přihláška s výhradou soupisu však mohla být změněna na přihlášku bezvýminečnou, jelikož tímto postupem se postavení věřitelů výrazně zlepšilo.²⁶

Pokud se jeden z více dědiců přihlásil s výhradou soupisu a ostatní bez výhrady, měli ostatních dědicové také postavení dědice s výhradou soupisu, ale jen do odevzdání pozůstalosti.²⁷

2.3.2 Oddělení pozůstalosti

Dalším důvodem pro zřízení soupisu bylo oddělení pozůstalosti od jmění dědice (*separatio bonorum*). K podání žádosti o takovéto oddělení byli legitimováni především věřitelé pozůstalosti, dále také odkazovníci nebo nepominutelní dědicové, kteří měli obavu, že dědic je sám natolik předlužen, že sloučením pozůstalosti s dědicovým jměním bude ohroženo uspokojení jejich pohledávek.²⁸ V žádosti o oddělení musel žadatel nejen osvědčit existenci svého nároku, ale zároveň také popsat, z jakého důvodu má obavu, že by bez oddělení pozůstalosti mohlo být uspokojení jeho nároku ohroženo. Pokud však byl takovýto nárok již jinak spolehlivě zajištěn, nemohlo být oddělení povoleno a pokud už bylo povoleno, muselo být zrušeno. Při rozhodování o oddělení pozůstalosti pak bylo zcela irelevantní, zda dědic měl nebo neměl vlastní jmění.²⁹ Věřitel, kterému bylo povoleno oddělení pozůstalosti, měl možnost uspokojit svou pohledávku pouze z majetku pozůstalosti. Pokud se později ukázalo, že samotná pozůstalost nestačí k uspokojení pohledávek věřitele, který o oddělení pozůstalosti žádal, dědic nebyl povinen tento dluh dorovnat ze svého majetku, a to ani tehdy, pokud se přihlásil k dědictví bezvýhradně.

2.3.3 Žádost nepominutelného dědice a zřízení soupisu s úřední povinností

Žádat o zřízení soupisu mohl také nepominutelný dědic, tedy potomek zůstavitele, případně jeho předek, který má vždy nárok na povinný díl. Zřízení soupisu na žádost nepominutelného dědice mělo pak sloužit ke zjištění hodnoty pozůstalosti k výpočtu povinného dílu.³⁰ Možnost žádat o zřízení soupisu však nenáleželo všem zákonem vymezeným nepominutelným dědicům, protože nezletilí a opatrovanci byli pod zvláštní ochranou zákona, a ke zřízení soupisu tudíž došlo vždy z úřední povinnosti. Taktéž nepominutelnému dědici, kterému se dostávalo povinného dílu ve formě dědického podílu, nebylo toto ustanovení určeno, jelikož tento mohl podat dědickou přihlášku s výhradou soupisu, jako každý jiný dědic.

Soud nařídil provedení soupisu z moci úřední, pokud nebyl znám dědic, popřípadě jeho pobyt. Dále v případě, měl-li některý z dědiců poručníka nebo opatrovníka. Rovněž měla-li celá pozůstalost nebo její část připadnout chudým, nadaci, obci, kostelu, veřejnému ústavu nebo státu. Konečně také v případech svěřenského náhradnictví.³¹

2.4 Soupis pozůstalosti

Soupis pozůstalosti neboli inventář byl úřední záznam, jehož účelem bylo zjistit, popřípadě odhadnout majetek v době smrti zůstavitele.³² Představoval důležitý podklad pro další pozůstalostní jednání. Soupis mohl být zřízen pouze soudem, který k jeho sepsání pověřil soudního vyslance nebo veřejného notáře,³³ nestačilo tedy, pokud byl inventář zřízen jen dědicem.³⁴ K jeho zřízení bylo třeba přibrat potřebné znalce,³⁵ a dále také dva členy zůstavitelovy rodiny nebo jiné dva svědky. O tom, že se koná soupis byli vyrozuměni všichni známi dědicové, opatrovník pozůstalosti, byl-li ustanoven, vykonavatel poslední vůle, byl-li zřízen a věřitelé, pokud jim bylo povoleno oddělení dědictví od dědicova jmění. Jejich nepřítomnost však nepřekážela v provedení soupisu.³⁶ Pokud pozůstalost přesahovala 10.000 Kč, bylo nutné informovat okresní finanční ředitelství, kdy a kde k soupisu dojde.³⁷ Zástupce finančního úřadu pak mohl být u zřizování soupisu přítomen a uplatňovat své námítky.³⁸

Soupis obsahoval podrobný seznam movitého a nemovitého jmění, které tu bylo v době smrti zůstavitelovy, s údaji tehdejší hodnoty v době smrti zůstavitelovy. Jeho účelem bylo podat přesnou a celkovou zprávu o stavu a povaze jmění pozůstalosti a zjistit hodnotu aktiv, pasiv a čistého jmění. Aby byl tento soupis přesný a úplný, musel soudní vyslanec nebo notář při jeho zřizování pátrat po majetku pozůstalosti všemi možnými prostředky. Za tímto účelem bylo zejména nutné vyslechnout dědice, popřípadě příbuzné zůstavitele, opatřit listinné doklady, provést prohlídku na místě, prozkoumat soudní spisy. Do soupisu také byly uvedeny předměty, které sice byly v zůstavitelově držbě, do pozůstalosti však nutně patřit nemusely. Účelem soupisu pozůstalosti tak bylo zjistit veškerý majetek patřící do pozůstalosti a o veškerém takovém majetku pak v pozůstalostním řízení rozhodnout.

Každá položka soupisu pozůstalosti, jak aktivní tak pasivní, musela být popsána tak, aby byla dostatečně individualizována. Jednotlivé položky soupisu musely být seřazeny podle oddílů, přičemž u každé položky byl určen její odhad. Na konci soupisu byla dána celková částka pozůstalosti, skládající se ze součtu hodnot jednotlivých položek³⁹ Pokud se našly jakékoli doklady, které patřily k těmto předmětům v pozůstalosti, musely být tyto doklady přiloženy k soupisu.⁴⁰

Bylo-li zhotoveno několik dílčích soupisů, sestavil z nich soud jeden soupis souhrnný. Poté co byl soudu soupis předložen, mohl po jeho prozkoumání nařídít jeho doplnění, a to z důvodu vlastních

poznatků nebo stížností účastníků proti postupu orgánu zřizujících soupis.⁴¹ Pokud takto nepostupoval, usnesením došlo k jeho přijetí. To však nevyklučovalo povinnost soudu doplnit jej či opravit později, pokud se to ukázalo jako potřebné.⁴² To, že byl určitý předmět zahrnut do soupisu, neznamenal, že tam právně patřil a naopak. Soupis byl pouze podkladem pro pozůstalostní řízení a jeho obsah se během řízení mohl výrazně změnit.⁴³

Soupisem majetku tak byl zjištěn veškeré jmění náležející do pozůstalosti a byla také zjištěna jeho hodnota, což mělo zásadní význam pro pozůstalostní řízení. Na základě zjištěného jmění a jeho hodnoty byla určena míra odpovědnosti dědice přihlášeného s výhradou soupisu za pozůstalostní dluhy. Rovněž, byla-li pozůstalost oddělena na žádost věřitele, došlo k vymezení pozůstalosti, ze které se takový věřitel mohl uspokojit. Na základě soupisu pak také došlo k výpočtu povinného dílu nepominutelného dědice a k výpočtu dědických podílů a odpovědnosti osob pod zvláštní ochranou.

3. Aktuální právní úprava soupisů pozůstalosti

Úprava dědického práva je aktuálně obsažena v § 1475 až § 1720 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,⁴⁴ kde je v § 1674 a následujících obsažena úprava soupisu, možnosti jeho nahrazení jinými právními jednáními, a také možnosti dědice uplatnit či neuplatnit výhradu soupisu a z toho vyplývající následky. Částečně je úprava soupisů pozůstalosti obsažena v úpravě řízení o pozůstalosti v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.⁴⁵

3.1 Zjišťování jmění v řízení o pozůstalosti

Pro současné řízení o pozůstalosti je vždy nezbytné nějakým způsobem zjistit pozůstalostní majetek, aby mohlo být rozhodnuto o dědictví. Prvotní zjišťování pozůstalostního majetku probíhá v první fázi pozůstalostního řízení během předběžného šetření. Účelem předběžného šetření je provést všechny úkony, které jsou potřebné pro zjištění rozsahu zůstavitelova jmění (linie majetku), a pro zjištění dědiců, odkazovníků, vykonavatele závěti, správce pozůstalosti a dalších osob, o jejichž práva a povinnosti v řízení jde (linie subjektů). Předběžné šetření začíná tzv. prvotními úkony, kterými notář jako soudní komisař⁴⁶ zjišťuje, zda zůstavitel zanechal právní jednání pro případ smrti,⁴⁷ zda v době smrti zůstavitele trvalo manželství,⁴⁸ pravděpodobné dědice a jmění zůstavitele. Při zjišťování těchto skutečností notář využívá informace ve veřejných i neveřejných evidencích,⁴⁹ které mu mohou značně zjednodušit práci. Z evidencí je mimo jiné zjistitelné, zda byl zůstavitel v době smrti v manželství. Pokud ano a smrtí zůstavitele zaniklo jejich společné jmění manželů, je nutné jej vypořádat. Mimo to má notář možnost zjišťovat informace především od dědiců, ale také od jakýchkoliv jiných osob, které znají skutečnosti důležité pro řízení o pozůstalosti.⁵⁰ Poté co jsou provedeny prvotní úkony, nastává zpravidla první jednání ve věci, o kterém se sepisuje protokol. Zpravidla se k tomuto jednání přizve osoba, která se postarala o pohřeb zůstavitele,⁵¹ a tudíž se u ní předpokládá, že bude mít povědomí o majetkových a příbuzenských poměrech zůstavitele.⁵² Tato osoba je i nejsnáze zjistitelná, protože je většinou uvedena v úmrtním listu spolu s kontaktními údaji.⁵³ Hlavním účelem tohoto jednání je pak ověřit, zda zůstavitel nezanechal jakoukoli listinu, která by měla význam pro řízení o pozůstalosti, a dále doplnit potřebné údaje o majetku zůstavitele a jeho dlužích, zejména tedy o majetku, který není evidován ve veřejných rejstřících či seznamech.⁵⁴

V rámci předběžného šetření může notář dojít k závěru, že zůstavitel nezanechal žádný majetek, o kterém by se v řízení o pozůstalosti dalo jednat. V takovém případě se řízení zastaví.⁵⁵ Dojít může i k situaci, kdy zůstavitel sice zanechal majetek, ale tento majetek je bez hodnoty či nepatrné hodnoty,⁵⁶ notář vydá tento majetek tomu, kdo se postaral o pohřeb (pokud s tím souhlasí),⁵⁷ a zároveň řízení zastaví.

Pokud řízení nebylo zastaveno podle předchozího odstavce, soudní komisař vyrozumí každého, o němž lze mít podle dosavadních výsledků řízení za to, že je zůstavitelovým dědicem, o jeho dědicím právu⁵⁸ a o možnosti jej odmítnout a o následku takového odmítnutí. Zároveň takového dědice poučí o možnosti a důsledcích uplatnění či neuplatnění výhrady soupisu.⁵⁹ Všechny tyto kroky mohou být učiněny v jednom úkonu, protože otázka odpovědnosti za dluhy je většinou rozhodujícím faktorem pro to, zda bude dědictví přijato či nikoli.⁶⁰ Existují i názory, že nejdříve by se měl dědic vyjádřit, zda dědictví odmítne či nikoli, a až poté je možné ho poučit o výhradě soupisu.⁶¹ Samotný zákon o zvláštních řízeních soudních však společně poučení nevyklučuje a tento postup je i vhodnější, jelikož dědic tak lépe pochopí své možnosti, a zároveň se urychlí celý postup.

3.2 Předpoklady soupisu pozůstalosti

Důvody pořízení soupisu pozůstalosti jsou obsaženy v § 1685 občanského zákoníku. Vždy je seznam pořizován, pokud dědic uplatní právo výhrady soupisu.⁶² Současná úprava nevyžaduje podávání dědických přihlášek, ale možné dědice o jejich dědicím právu vyrozumí soudní komisař, který je také poučí o možnosti vyhradit si soupis pozůstalosti.

Občanský zákoník upravuje několik případů, kdy soudní komisař vyhotoví soupis z úřední povinnosti. K soupisu z úřední povinnosti tak dojde, je-li to potřebné pro výpočet povinného dílu,⁶³ je-li mezi dědici osoba, která není plně svéprávná⁶⁴ nebo která je neznámá či nepřítomná, případně právnická osoba zřízená ve veřejném zájmu. Rovněž dochází k soupisu z úřední povinnosti, je-li nejistota, zda je někdo dědicem nebo kdo je dědicem, a dále v případě, kdy dědictví připadá státu proto, že nedědí žádný dědic.

Ke zřízení soupisu dojde také tehdy, pokud věřitel požádá o odloučení pozůstalosti, nebo osvědčí-li věřitel jiný vážný důvod pro provedení soupisu. V tomto případě by mělo jít o jiný důvod, než že je dědic předlužen. Těchto důvodů může být mnoho, například že dochází k svévolnému zacházení s věcmi v pozůstalosti, dále že dědici neuvedli veškerý majetek, přičemž věřitel prokáže existenci dalšího majetku atd.

3.3 Soupis pozůstalosti

Soupis pozůstalosti, tak jak je upraven dnes, se vrátil do právního řádu téměř po šedesáti letech a jeho současný účel je totožný s účelem soupisu za první republiky, tedy zjistit rozsah pozůstalostního jmění, a určit čistou hodnotu majetku v době smrti zůstavitele. Výsledná hodnota je důležitá pro určení výše povinnosti dědice k hrazení zůstavitelových dluhů, který v případě že si vyhradí soupis, odpovídá za dluhy pouze do výše nabytého dědictví. Naproti tomu dědic, který si soupis nevyhradí, popřípadě pro něj nebude zřízen z úřední povinnosti, odpovídá za dluhy zůstavitele neomezeně. Výhrada soupisu se tak bezpochyby jeví jako bezpečná cesta směrem k získání dědictví, není však tak využívána, jak by se mohlo na první pohled zdát. Toto je způsobeno zejména náklady, které s provedením

soupisu vznikají, a které ve výsledku hradí dědic, který si tento postup vyhradil.⁶⁵

Soudní komisař poté, co je zde ze zákona důvod k vyhotovení soupisu pozůstalosti, vydá usnesení o nařízení soupisu pozůstalosti. Následně vyrozumí všechny osoby, které mají právo být přítomny u tohoto soupisu,⁶⁶ o tom, kdy a kde bude soupis pozůstalosti proveden. Při soupisu pozůstalosti soudní komisař vychází zejména z předběžného šetření a z tvrzení účastníků řízení. Soupis se provádí na místě, kde se nachází pozůstalost, zpravidla se tedy bude jednat o bydliště zůstavitele, je však možné provést soupis i na jiném místě (např. v rekreační chatě, či v garáži), nebo i v kanceláři notáře jako soudního komisaře.⁶⁷ Soupis může být proveden i na více místech samostatně, a z jednotlivých dílčích soupisů je pak sestaven jeden úhrnný soupis, který je podkladem pro určení čisté hodnoty dědictví.⁶⁸

Účelem soupisu je především sepsání veškerého majetku patřícího do pozůstalosti, a určení jeho hodnoty. V zájmu dědice, který uplatnil výhradu soupisu, pak je na všechn majetek upozornit, protože v případě jeho zatajení se může vystavit riziku, že účinky výhrady soupisu ztratí. V protokolu o soupisu pozůstalosti se uvede, z jakého důvodu se soupis provádí, kdo byl soupisu přítomen, a jaké měl k soupisu dotazy a připomínky. V soupisu musí dojít především k přesnému označení majetku, kde se tento majetek nachází, zda je tento majetek zajištěn a jak. Soupis se člení na dvě části, a to na aktiva a pasiva pozůstalosti. V první části jsou uvedeny jednotlivé věci tak, aby nemohly být zaměněny s jinými,⁶⁹ spolu s údajem o jejich obvyklé ceně.⁷⁰ V druhé části soupisu se kromě přiměřených nákladů pohřbu, uvedou zůstavitelovy dluhy s uvedením jejich výše ke dni úmrtí.

Aby byl soupis kompletní, musí dojít nejen k soupisu majetku ale rovněž k jeho ocenění. Majetek se zásadně oceňuje ke dni úmrtí zůstavitele. Soudní komisař při stanovení obvyklé ceny pozůstalosti vychází především ze společného prohlášení dědiců o pozůstalostním majetku nebo z ocenění správce pozůstalosti. Soudní komisař však nemusí vycházet pouze z těchto podkladů, ale může ustanovit k ocenění určité věci z pozůstalosti znalce. Ocenění znaleckým posudkem bude vhodné zejména u nemovitostí, popřípadě u jiných věcí větší hodnoty (umělecká díla, šperky atd.).⁷¹ Na základě provedeného soupisu pozůstalosti stanoví soudní komisař obvyklou cenu majetku, výši dluhů a čistou hodnotu pozůstalosti. Pro sporná aktiva a pasiva platí, že soud k takovým aktivům či pasivům (která jsou mezi dědici sporná) nepřihlíží. Znamená to rovněž, že se taková sporná aktiva či pasiva zároveň neuvádějí do soupisu pozůstalosti. Dědicové se pak žalobou ve sporném řízení mohou domáhat určení, že sporný majetek patří do pozůstalosti, a v případě že tato žaloba bude úspěšná, bude tento majetek předmětem dodatečného projednání dědictví.⁷²

Soupis může být nahrazen seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveným správcem pozůstalosti a potvrzeným dědici nebo, jde-li o jednoduchý případ, neodporují-li tomu dědicové a také mají-li k tomu potřebné předpoklady, společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku.⁷³ Ve své podstatě jde o zjednodušenou formu soupisu pozůstalosti, kdy jejich účelem je, stejně jako u klasického soupisu, stanovit hodnotu majetku v době smrti zůstavitele. Nejsou však na ně kladeny tak přísné formální požadavky a navíc nevyžadují tak vysoké náklady na jejich zhotovení. Při jejich vyhotovení je však nezbytná vzájemná shoda dědiců, což může vylučovat užití těchto „zjednodušených soupisů“ ve většině případů.

Závěr

Z výše uvedeného výkladu je patrná podobnost obou úprav, ale i některé odlišnosti. První rozdíl je patrný už v rámci úpravy postupu při pořizování soupisu. Zatímco v nesporném patentu lze nalézt detailní úpravu toho, jak má soud postupovat, v současné právní úpravě podrobnější úprava chybí, protože vznikají nejasnosti ohledně toho, kde všude může být soupis pořizován, nebo jak má být soupis podrobný. Dokud se tedy v tomto ohledu neustálí praxe, bude především na soudním komisaři, jak bude při pořizování soupisu postupovat.

Další rozdíl při zjišťování majetku patřícího do pozůstalosti spočívá v rozvoji technologií, které dnes notářům mohou značně usnadnit práci. Zatímco za první republiky musel být co nejdříve po smrti osoby sepsán úmrtní zápis v místě bydliště zůstavitele, z něhož již mělo být patrné, jakým majetkem zůstavitel disponoval, současná úprava nic jako úmrtní zápis nezná a šetření majetku zůstavitele počíná zpravidla dálkovým přístupem do různých evidencí a rejstříků. V tomto ohledu lze dnešní postup považovat nejenom za rychlejší, ale také za efektivnější a méně nákladný. Nicméně nemění se jen technologie, které ke zjišťování majetku pozůstalosti používá soud či notář, ale také samotná skladba majetku pozůstalosti. V dobách nesporného patentu se většinou veškerý majetek člověka nacházel v místě jeho bydliště, zatímco dnes není výjimkou mít nejen byt, ale i jiné nemovité nebo movité věci umístěné v různých koutech republiky.⁷⁴ To také souvisí s požadavkem na podrobnost soupisu pozůstalosti, kdy v současné době soupisy vyžadují mnohem větší nároky, jak na identifikaci jednotlivých věcí, tak na jejich ocenění. Soudní komisař tak musí být velmi pečlivý jak při samotném šetření, tak při vyhotovení soupisu. Nezbytná pak je především součinnost dědiců, kteří by měli notáře navést, jakým směrem se při šetření ubírat.

Mnoho problémů pak rovněž způsobuje existence společného jmění manželů, které za první republiky neexistovalo, neboť je nutné ho v rámci řízení o pozůstalosti vypořádat.

Významným rozdílem je také možnost nahrazení soupisu pozůstalosti jiným právním jednáním. Zatímco v prvorepublikové úpravě se s možností nahrazení soupisu nesetkáme,⁷⁵ v současné době může být soupis nahrazen seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveným správcem pozůstalosti, popřípadě společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku. Nahrazení jsou pak v drtivé většině řízení o pozůstalosti využívány, neboť je jejich vyhotovení rychlé a bez větších nákladů. U obou „nahrazení“ je však nutná vzájemná shoda dědiců, která může absentovat. Neshoda dědiců má pak zásadní vliv na rozsah pozůstalosti, o které se rozhoduje, protože současná úprava zakotvuje pravidlo, že ke sporným aktivům či pasivům se nepřihlíží. To je oproti nespornému patentu také změna, ale lze říci, že k horšímu. Nepřihlíží-li se totiž ke spornému majetku, není rozhodnutí o dědictví konečným rozhodnutím o všech majetkových poměrech pozůstalosti, ale je pouhým částečným rozhodnutím o některých jednoduchých věcech. Dědicům a věřitelům pak nezbyvá, než se svých práv složitě domáhat pořadem práva. Lze shrnout, že nepřihlížení ke sporným aktivům a pasivům není krok správným směrem.

Současná úprava tak je v mnohém podobná úpravě prvorepublikové, v některých směrech však prvorepublikovou úpravu sledovala nedostatečně, a bylo by vhodné ji ještě upravit. Slabiny i výhody současné úpravy však detailně odhalí až samotná praxe.

Seznam poznámek pod čarou

- 1 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Praha: V. Linhart, 1936 (reprint Praha: Wolters Kluwer, 2013), s. 524.
- 2 Mezi pasiva, která vznikají až po smrti zůstavitele patří např. náklady na pohřeb, náklady řízení o pozůstalosti (zejména náklady soupisu pozůstalosti), nebo náklady správy pozůstalosti. Aktiva, která mohou vzniknout po smrti zůstavitele pak představují zejména úroky z pohledávek zůstavitele.
- 3 K tomu více dále.
- 4 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva.* 9. vydání. Překlad Jan Vážný. Brno: ČS. A. S. Právník. 1923, s. 581–593.
- 5 Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění účinném od 1. 1. 1917 do 31. 12. 1965. Dále jen „obecný zákoník občanský“.
- 6 VÁŽNÝ, Jan. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. *Právní obzor*, 1923, roč. 6, s. 97–103.
- 7 Nesporná řízení obecně byla od roku 1931 upravena v zákoně č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.
- 8 Pozůstalostní řízení vedl tehdy soud, nikoli notář jako soudní komisař, jak je tomu v současné úpravě. Notáři však mohly být určité úkony v pozůstalostním řízení přikázány dle § 29 nesporného patentu.
- 9 Veřejnému notáři mohl okresní soud udělit všeobecné zmocnění, aby sepisoval zápisy o všech úmrtích v místně příslušném okrese (§ 37 nesporného patentu).
- 10 V důležitých případech mohli být k jeho sepsání pověřeni i dva soudní vyslanci (§ 36 nesporného patentu).
- 11 Pokud to bylo nutné k nalezení závěti nebo jiné důležité listiny pro projednání pozůstalosti, mohla osoba pořizující úmrtní zápis otevřít a prohlédnout skříň a schránky, a to i za použití donucovacích prostředků, pokud jim nebylo umožněno postupovat jinak. ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 507.
- 12 Především bylo důležité zjistit, zda pozůstalost neobsahovala nemovitosti. BENDA, Eduard a kol. *Praktický advokát. I. svazek.* 2. vydání. Praha: F. Strnadel a spol., 1934, s. 111.
- 13 K takovému soupisu však musel být dán zákonný důvod (§ 96 nesporného patentu).
- 14 Ust. § 802 a násl. obecného zákoníku občanského.
- 15 Ust. § 812 obecného zákoníku občanského.
- 16 Ust. § 804 obecného zákoníku občanského.

17 Ust. § 92 odst. 2 nesporného patentu.

18 Ust. § 96 nesporného patentu.

19 BENDA, Eduard a kol. *Praktický advokát. I. svazek. 2. vydání.* Praha: F. Strnadel a spol., 1934, s. 118.

20 V dědické přihlášce stačilo uvést právní důvod dědění (§ 799 obecného zákoníku občanského), nebylo jej však nutné již v samotné přihlášce dokázat, neboť z § 122 nesporného patentu vyplývá, že tento důkaz bylo možno podat i později.

21 Nebylo tedy možné, aby se tentýž dědic přihlásil k jednomu podílu s výhradou a k jinému bez výhrady soupisu. ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 520.

22 ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 520.

23 Ust. § 801 obecného zákoníku občanského.

24 Zůstavitel nemohl dědici zakázat přihlášení se s výhradou soupisu. Dědic se tohoto práva taktéž nemohl zříci v dědické smlouvě mezi manžely. Takové právní jednání bylo bezúčinné (§ 803 obecného zákoníku občanského).

25 Rouček v komentáři upozorňuje, že panovaly spory, zda byl takovýto dědic zavázán veškerým svým jměním do výše hodnoty pozůstalosti (*pro viribus hereditatis*), nebo jen pozůstalostním jměním (*cum viribus hereditatis*). Teorie i praxe se nakonec přiklonila k prvnímu výkladu. Důvodem byla především ochrana věřitelů, neboť příkázáním pozůstalosti dědic mohl bez ohledu na věřitele s pozůstalostními aktivy volně nakládat, a pokud by byl dědic zavázán jen určitými kusy majetku z pozůstalosti, mohl by je zcizit, a tím se vyhnout odpovědnosti za dluhy jako takové. ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 524–525.

26 Ust. § 806 obecného zákoníku občanského. ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 532.

27 Výklad ustanovení § 807 nebyl zcela jednoznačný, avšak teorie i praxe dospěla tehdy k závěru, že se dobrodiní soupisu vztahuje jen na toho dědice, který se přihlásil s výhradou soupisu. Původní záměr při tvorbě obecného zákoníku občanského byl však opačný, tedy vztáhnout dobrodiní soupisu jednoho dědice i na ostatní dědice. Podobně je tomu v současné rakouské teorii. K tomu HORÁK, Ondřej. Univerzální sukcese a odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele. *Rekodifikace & praxe.* č. 8, 2014, s. 19; ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 534–535.

28 Ust. § 812 obecného zákoníku občanského; SVOBODA, Emil. *Dědické právo.* Praha : Československý kompas, 1946, s. 89.

29 ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 546.

30 ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 529.

31 Ust. § 92 nesporného patentu.

32 ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 522.

33 Ust. § 93 nesporného patentu.

34 ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 524.

35 Pokud se jednalo o nemovitost, bylo nutné přibrat dva znalce. BENDA, Eduard a kol. *Praktický advokát. I. svazek. 2. vydání.* Praha: F. Strnadel a spol., 1934, s. 118.

36 Ten kdo prováděl soupis, se však před tím ubezpečil, že těmto osobám byly pozvánky k provádění soupisu řádně doručeny (§ 95 odst. 3 nesporného patentu). ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 507.

37 BENDA, Eduard a kol. *Praktický advokát. I. svazek. 2. vydání.* Praha: F. Strnadel a spol., 1934, s. 118.

38 Zákon č. 337/1921 Sb., o dani z obohacení.

39 Mezi položky aktiv pozůstalosti zpravidla patřily nemovitosti, cenné papíry, pohledávky, nábytek, svršky, umělecká díla a další movité věci, a také věci v držbě zůstavitele. Mezi položky pasiv pozůstalosti pak patřily především dluhy, útraty nemoci a pohřbu, odkazy a povinné díly. Pokud se našly jakékoli doklady, které patřily k předmětům v pozůstalosti, musely být tyto doklady přiloženy k soupisu. ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 507.

40 ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 507.

41 Například proto, že tento orgán odepřel zahrnout do soupisu určité předměty.

42 ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 508.

43 ŠTAJGR, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář. Díl III.*, s. 508.

44 Dále jen „občanský zákoník“.

45 Dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“.

46 Úkony soudu prvního stupně v řízení o pozůstalosti provádí jako soudní komisař notář, kterého tím soud pověřil, není-li v zákoně o zvláštních řízeních soudních stanoveno jinak (§ 100 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních).

47 Evidence právních jednání pro případ smrti.

48 Evidence listin o manželském majetkovém režimu, Seznam listin o manželském majetkovém režimu.

49 Především katastr nemovitostí, evidence cenných papírů, informační systém evidence obyvatel, insolvenční rejstřík. Můžou být však využity i jiné evidence jako je centrální registr zbraní, letecký rejstřík, registr vozidel atd., pokud má notář za to, že by zde mohl být evidován nějaký majetek zů-

stavitele.

50 Odmítnout sdělit notáři skutečnosti významné pro řízení o pozůstalosti může pouze ten, kdo by tak mohl podle občanského soudního řádu učinit jako svědek. § 126 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“).

51 V předvolání k předběžnému šetření je zpravidla uveden seznam listin, která má předvolaná osoba přinést s sebou. Především půjde o listiny, které se mohou vázat k majetku zůstavitele, např. technický průkaz automobilu, výpis z bankovního účtu, vyúčtování nákladů pohřbu a zejména možné pořízení pro případ smrti. SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 280.

52 V rámci předběžného šetření podle § 139 zákona o zvláštních řízeních soudních soudní komisař zejména provede výslech osoby, o níž lze předpokládat, že je informována o osobních a majetkových poměrech zůstavitele, o jeho dlužích, nákladech jeho pohřbení, případně o jeho právních jednáních pro případ smrti, a vyhotoví o tom protokol (§ 81 zákona č. 37/1992 Sb., jednací řád pro okresní a krajské soudy).

53 Vypravitel pohřbu se však může k předběžnému šetření dostavit i s jinou osobu, která je o poměrech zůstavitele informovaná více a nebo tuto osobu navrhnout místo sebe k sepisu protokolu o předběžném šetření. SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 280.

54 Ačkoli se v řízení o pozůstalosti uplatňuje vyšetřovací zásada, tzn. že soudní komisař je povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než jsou účastníky navrhovány, neznamená to, že soudní komisař „vypátrá“ veškerý majetek, která zůstaviteli náležel. Z veřejných seznamů nebo veřejných rejstříků, popřípadě neveřejných rejstříků (registr vozidel), může notář mnoho aktiv objasnit i bez součinnosti účastníků. Jde však jen o zlomek informací, a proto se od účastníků předpokládá, že notáři sdělí alespoň takové údaje, ze kterých bude možné vyvodit existenci aktiv nebo pasiv pozůstalosti. SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 215.

55 Pokud by se však v budoucnu ještě jakýkoli majetek, který patřil zůstaviteli, objevil, provede se o tomto majetku pozůstalostní řízení dle § 192 a násl., upravující dodatečné projednání při zastavení řízení.

56 Současná praxe považuje za nepatrný majetek aktiva v hodnotě cca 10.000 – 15.000 Kč.

57 Pokud by s tím vypravitel pohřbu nesouhlasil, byly nutné provést řízení o pozůstalosti, popřípadě i likvidaci, přesto že je takový postup na první pohled proti zásadě hospodárnosti.

58 Ust. § 1485 až 1489 občanského zákoníku., § 164 až 167 zákona o zvláštních řízeních soudních.

59 Ust. § 1674 až 1676 občanského zákoníku, § 175 a 176 zákona o zvláštních řízeních soudních.

60 Dědic se může k tomu úkonu vyjádřit, že uplatňuje výhradu soupisu, z čehož je možné dovodit že dědictví neodmítá.

61 BREJLOVÁ, Kateřina. Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele. *Ad Notam*, 2014, č. 1, s. 14.

62 Výhradu soupisu lze uplatnit jen do jednoho měsíce ode dne, kdy ho soud o tomto právu vyrozuměl (§ 1675 věta první občanského zákoníku), a to ústním prohlášením učiněným před soudem nebo písemným prohlášením jemu zasláným (§ 1674 odst. 2 věta první občanského zákoníku), přičemž lhůtu k uplatnění práva výhrady soupisu pozůstalosti může soud z důležitých důvodů prodloužit (§ 1675 věta druhá občanského zákoníku).

63 U nepominutelného dědice tedy dochází k soupisu pozůstalosti z úřední povinnosti vždy, nikoli jak za prvorepublikové úpravy, kdy nepominutelný dědic, který nespadal pod zvláštní ochranu zákona a zároveň byl zkrácen na svém právu, musel o soupis pozůstalosti požádat.

64 Nezletilí, pokud nenabyli plné svéprávnosti před nabytím zletilosti a zletilé osoby s omezenou svéprávností.

65 SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 263.

66 Vykonavatel závěti, správce dědictví, každý kdo o sobě tvrdí a osvědčí své dědické právo nebo právo na povinný díl, nebo o kom je známo, že mu takové právo zřejmě náleží, věřitel, který si vyžádal odloučení pozůstalosti, se souhlasem soudu i jiná osoba, která na tom prokáže právní zájem, odkazovník však jen tehdy, hrozí-li že bude povinen poměrně přispět na povinný díl.

67 BARTOŠ, Jiří. O soupisech v dědickém a pozůstalostním řízení. *Ad Notam*, 2013, č. 3, s. 21.

68 SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 394.

69 Vyloučená není ani fotodokumentace. SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 266.

70 To neplatí u věci bez hodnoty. V tomto případě se namísto obvyklé ceny uvede „bez hodnoty“.

71 SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 395.

72 Tamtéž.

73 Ust. § 1867 občanského zákoníku a § 177 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních.

74 BARTOŠ, Jiří. O soupisech v dědickém a pozůstalostním řízení. *Ad Notam*, 2013, č. 3, s. 21.

75 Existoval však institut místopřísežného seznání pozůstalostního jmění v případě, kdy se soupis nezřizoval.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2019/05/19/zjistovani-jmeni-zustavitele/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Informace pro autory

Líbily se Vám naše články? V příštím čísle může být i ten Váš. Články přijímáme nepřetržitě, nemáme tedy žádnou uzávěrku. Obsah jar-ního čísla připravujeme do konce března, obsah podzimního do kon-ce září. Články zasílejte v elektronické podobě (formát docx, či doc) na e-mail redakce@iurium.cz. Článek je nutné opatřit abstraktem, a to v českém a anglickém jazyce, dále pak medailonkem autora. Délka abstraktu je maximálně 500 znaků včetně mezer. Medailonek autora má rozsah taktéž 500 znaků a autor se v něm krátce představí (ujaké instituce studuje či pracuje, jaká je jeho specializace v rámci práva apod.). Co se týče délky článku, doporučený rozsah znaků je 18.000-36.000 znaků včetně mezer (tedy 10-20 normostran). Na druhou stranu v odůvodněných případech publikujeme i články delší či kratší.

Iurium Scriptum je odborné periodikum. Přijímáme tedy pouze články na vysoké úrovni, které řeší nějaký právní problém v tom nejširším slova smyslu - nejsou tak vyloučeny ani články na pomezí práva a filozofie, ekonomie, psychologie, sociologie či jiných oborů. Je nutné je opatřit citačním aparátem, přičemž pro všechny autory je závazná citační norma, kterou naleznete na adrese www.iurium.cz/citace. Citační normu je třeba striktně dodržovat.

Přijímáme pouze články, které jsou originální a které ještě nebyly publikovány v jiném periodiku. Je ovšem možné odeslat části článků či celé statě, které byly užity v účasti v různých soutěžích, jako kvalifikační podmínky při plnění nějakého předmětu či jako diplomové nebo jiné práce. Samozřejmostí je, že předkladatel musí disponovat autorskými právy k předkládanému článku.

Zasláním článku uděluje autor výhradní licenci k publikaci článku jak v online podobě na serveru Iurium (www.iurium.cz), tak v tištěné verzi Iurium Scriptum. Je na posouzení redakce a redakční rady, jestli článek posoudí jako vhodný k publikaci a jestli článek bude publikován. V případě, že by padlo rozhodnutí článek nepublikovat a licenci nevyužít, předkladatel o tom bude neprodleně informován.

Kromě odborných článků je ale možné předložit i článek do kterékoli z rubrik, které jsou k nalezení na internetovém portálu Iurium. Je tedy možné zasílat recenze na literaturu, komentáře k aktuální legislativě či judikatuře, či jenom obecné úvahy *de lege lata* či *de lege ferenda* k jakýmkoliv otázkám. Stejně tak je možné předkládat články, které mají za cíl popularizaci práva a srozumitelným způsobem vysvětlují nějaký právní problém. Jiné články než odborné články není nutné opatřovat abstraktem.

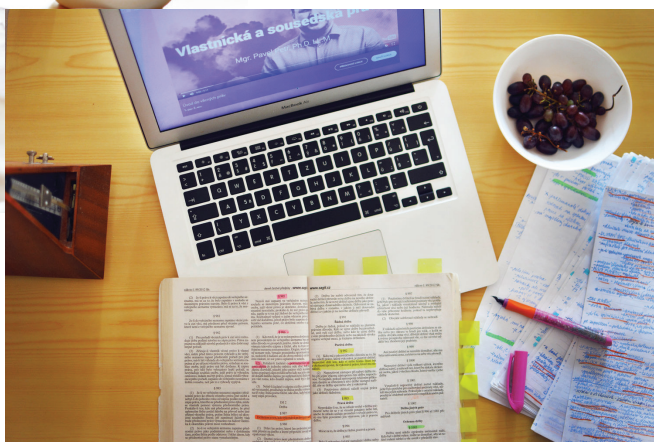
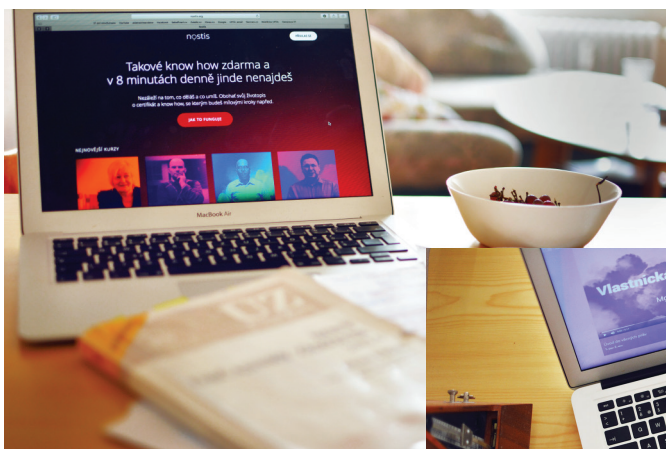

Protože ve **vzdělanější**
společnosti je lepší **život**

Jsme nezisková organizace zabývající se právním vzděláváním české společnosti. Základům práva by měl rozumět každý, protože se s ním každodenně setkává. Díky nám mu každý skutečně rozumět může. Studovat právo totiž můžete online z pohodlí svého domu. A zdarma.

Slouží k tomu naše platforma Nostis, kterou naleznete na adrese www.nostis.org. Stačí jen pár kliknutí. Ať už je vaše dosažené vzdělání jakékoli, naše kurzy jsou pro vás.

To ale není všechno. Další odborné články, rozhovory s nejvýznamnějšími osobnostmi ze světa práva, aktuální legislativa i judikatura. To vše a mnoho dalšího naleznete na našem webu.

www.iurium.cz

NUGIS FINEM
PUBLISHING